

Stenogrammid

XIII Riigikogu, III Istungjärg, täiskogu korraline istung

Kolmapäev, 06.04.2016, 14:00

Toimetatud

14:00 Istungi rakendamine

1. 14:07 Haldusreformi seaduse eelnõu (200 SE) esimene lugemine

2. 18:11 Võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu (189 SE) esimene lugemine

3. 18:56 Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (191 SE) esimene lugemine

14:00 Istungi rakendamine

15:01 Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu! Alustame täiskogu kümnenda töönädala kolmapäevast istungit. Arupärimiste ja eelnõude üleandmine. Mihhail Korb, palun!

15:01 Mihhail Korb

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on hea meel ja suur rõõm anda Keskerakonna fraktsiooni liikmete nimel üle arupärimine majandus- ja taristuminister Kristen Michalile. Arupärimine puudutab ühte suurt projekti, mille kohta Keskerakond teeb arupärimise keskmiselt kord poole aasta jooksul. Meil on iga kord mõnus sellel teemal siin saalis asju arutada. Nimelt, jutt käib LNG-terminalist ja Balticconnectori ehitusest. Kui mõne sõnaga teile seda lugu meenutada, siis see hakkas pihta 2014. aastal, kui Eesti ja Soome peaminister leppisid kokku, et tuleb suur LNG-terminal Soome ja Soome esitab taotluse Eesti ja Soome vahelise gaasitoru ehk Balticconnectori ehituseks. Hiljem Soome mingitel põhjustel oma projektist loobus ja ütles, et nemad ei hakka LNG-terminali ehitama. Nüüd on Balticconnectori ehituses ka täielik vaikus. Asi on aga selles, et Euroopa Liidu raha saamise taotluste tähtajad on varsti möödas. Soovime ministri käest teada saada, mis arengud selles küsimuses on toimunud. Täna ja soovin edukat tööpäeva!

15:01 Esimees Eiki Nestor

Dmitri Dmitrijev.

15:01 Dmitri Dmitrijev

Austatud esimees! Lugupeetud kolleegid! Eesti Keskerakonna fraktsioon algatab riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse. Seda küsimust käsitleti täiskogu istungil eelmisel aastal 22. oktoobril. Kahjuks tol hetkel ei olnud meil õiguskantsleri arvamust selles küsimuses ning enamik toetas juhtivkomisjoni ettepanekut lükata eelnõu tagasi. Samas ei ole olukorra parandamiseks heaks kiidetud ühtegi abinõu. Põhiseaduse § 15 sätestab, et igaühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Põhiseaduse kohaselt peab olema tagatud igaühe võimalus kohtusse pöörduda ja ka kohtumenetluses osaleda. Värskest saadud õiguskantsleri seisukohast loeme välja, et esimese astme kohtule juurdepääsu õiguse tagamise näol on tegemist absoluutse põhiõigusega, mille piiramine on lubatud üksnes väga kaalukal põhjusel. Ka Eesti Advokatuur on märkinud, et riigikeele kasutamise nõude täitmine riigi õigusabi taotluses ei saa olla olulisem kui õigusemõistmisele juurdepääsu tagamine. Kehtivas riigi õigusabi seaduses sätestatud keelenõude tingimused, mis kehtivad riigi õigusabi saamise taotluse esitamisel, takistavad osal inimestel kohtusse pöörduda. Eelnõu seadusena jõustumise korral on kõigil inimestel võrdne õigus ja võimalus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Eelnõuga tehakse ettepanek võtta kohtutelt ära võimalus muus keeles

esitatud riigi õigusabi taotlus automaatselt tagastada. Seaduse muutmisega viiakse riigi õigusabi seadus kooskõlla Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 põhimõtetega. Eelnõu kohaselt jõustuks seadus 1. jaanuaril 2017.

15:01 Esimees Eiki Nestor

Üleantud eelnõu võetakse menetlusse vastavalt kodu- ja töökorra seadusele ning kui üleantud arupärimine vastab seadusele, siis see edastatakse adressaadile. Nüüd aga kohaloleku kontroll.

Kohaloleku kontroll

Täiskogu istungil on 87 Riigikogu liiget, puudub 14.

1. 14:07 Haldusreformi seaduse eelnõu (200 SE) esimene lugemine

15:01 Esimees Eiki Nestor

Alustame Vabariigi Valitsuse algatatud haldusreformi seaduse eelnõu 200 esimest lugemist. Ettekandja on riigihalduse minister Arto Aas. Palun!

15:01 Riigihalduse minister Arto Aas

Austatud Riigikogu! Hea meelega tutvustan valitsuse nimel haldusreformi seaduse eelnõu, mida on koostöös ekspertide, teadlaste, omavalitsusjuhtide ja ametnikega pikalt ette valmistatud. See töö on kestnud juba viimased 11 kuud. Tegemist on ajaloolise hetkega. Taasiseseisvunud Eesti ajaloos pole valitsus varem haldusreformi elluviimise suhtes üksmeelele jõudnud ja ka parlamendi jaoks on see esimene terviklik selleteemaline seaduseelnõu.

Nii nagu Põhjamaades ja enamikus teistes arenenud maailma riikides toimuvad ka meil mitmed rahvastikuprotsessid. Eesti elanikkond vananeb, linnastub ja väheneb, seda sõltumata valitsuskoalitsioonist või riigikorrast. Mõni omavalitsus on kaotanud viimase kümnendiga 30–40% oma elanikkonnast. Ainus, mis pole muutunud, on omavalitsuste struktuur ja halduskorraldus. Me näeme, et see süsteem pole jätkusuutlik. Me peame kohanema, me peame teatud protsesse tasakaalustama. Haldusreformi eesmärk on toetada kohalike omavalitsuste võimekuse kasvu, piirkondade konkurentsivõimet ja koos sellega kogu Eesti ühtlasemat arengut. Eesmärk on luua kohalikus omavalitsemises kvalitatiivselt uus tase, et olla valmis toime tulema tuleviku väljakutsetega. Üks oluline eesmärk on tagada inimestele paremad teenused.

Lühidalt eelnõu ettevalmistamise protsessist. Juba eelmisel kevadel moodustasin haldusreformi läbiviimiseks laiapõhjalise komisjoni, kes koosnes ühinemiseexpertidest, ülikoolide õppejõududest, omavalitsuste, ministeeriumide, Riigikontrolli ja maavalitsuse esindajatest, riigiõiguse spetsialistidest ja tippametnikest. Selles komisjonis olid esindatud erinevad visioonid ja erinevad maailmavaated, sh opositsioonilised. Mitme kuu jooksul pidasime tuliseid vaidlusi ja debatte selle üle, kuidas reformi läbi viia ja millised kriteeriumid kehtestada. Taustaks olid varasemad kuus reformiplaani ning väga suur hulk analüüse ja uuringuid nii Eestist kui ka teistest riikidest. Ühel hetkel jõudis eksperdikomisjon veendumusele, et kõige mõistlikum kriteerium ühinemisteks on elanike arv. See otsus oli üsna konsensuslik. Sama mudelit on kasutatud ka naabermaades Soomes ja Lätis, samuti Taanis. Nii et Eesti pole erand.

Peale selle otsuse langetamist arutasime pikalt seda, kui suur peaks Eesti oludes elanike miinimumarv omavalitsuses olema. Kõige enam toetati vähemalt 5000 elaniku nõuet, kuigi oli ka neid, kes nägid latti palju kõrgemal. Sellest kõrgemast tasemest kasvas sisuliselt välja omavalitsuste soovituslik suuruse kriteerium 11 000 elanikku. Eksperdikomisjoni soovitusel kiitsid heaks ka haldusreformi valitsuskomisjon ja valitsuskabinet tervikuna. Need otsused ei sündinud kusagil hämarates poliitika tagatubades ja avalikkuse eest varjatult. Me kasutasime selle eelnõu tegemisel Eesti parimaid eksperte. Meil on 26 lehekülge seadust, üle 100 lehekülje seletuskirja ja ligi 1000 lehekülge taustamaterjali. Oponentidele ei pruugi poliitilistel põhjustel meeldida selle eelnõu eesmärk ja sisu, aga kindlasti ei ole alust väita, et seda oleks tehtud kiirustades või pealiskaudselt. Kindlasti mitte.

Haldusreform ei ole lihtne ja kriitikavaba ettevõtmine, muidu oleks see juba 15 aastat tagasi ära tehtud. Suured muudatused on tihti hirmutavad ja tekitavad ebakindlust. Kriitikat on kosta ka neilt, kes varem heitsid ette, et reformi pole üldse ette võetud. Pahatihti on aru saada, et oponendid pole tegelikult

süvenenud seaduseelnõu sisusse ega soovigi esitatud argumente kuulata. Samas on ka inimesi, kes on siiralt mures omavalitsuste tuleviku pärast. Me ei tohi kindlasti alahinnata ega naeruvääristada inimeste muret Eesti maapiirkondade tuleviku pärast. Aga ma küsin teilt: kas me oleme siis paremad muretsesjad, kui me mitte midagi ei tee? Kas Eesti maaelu mured ja ääremaastumise süvenemise lahendab see, kui haldusreformi ei tule, kui omavalitsused jätkavad killustatult, konkureerides ebapiisava ressursi pärast, ning riik on sunnitud jätkama oluliste avalike teenuste ülevõtmist? Ka otsustamatus on otsus. Senine areng ei näita, et väikesed ja killustatud omavalitsused oleks olnud kuidagi hea lahendus paljude piirkondade jaoks.

Väidetakse, et mitme kehval järjel omavalitsuse ühinemine ei anna mingit mõju, tulemus on ikka vaesus. Kinnitan, et sõltumatud uuringud ja varasemad ühinemised lükkavad selle väite ümber. Targalt käitudes on 1 + 1 suurem arv kui 2.

Ühinemiskogemused ja analüüsid kinnitavad samuti, et suurema elanike arvuga omavalitsuste rahaline ja ametkondlik võimekus kasvab oluliselt. Senistes väikestes omavalitsustes on paratamatult väga suur nn valmisoleku- ja juhtimiskulu, mis on proportsionaalselt kordades kõrgem kui suurtes omavalitsustes. Valitsemiskuludest vabanev raha on ühinemise järel võimalik suunata inimestele otseselt vajalike põhiteenuste osutamisse – haridusse, sotsiaalsesse kaitse, kultuurivaldkonda, taristusse.

Väikevaldade elanikele lisandub peale ühinemist võimalusi ja teenuseid, mida omavalitsus varem üldse ei osutanud või ei osutanud neid piisaval tasemel. Süsteemselt on hakatud tegelema ettevõtluse arendamisega. Rakendatud on inimeste jaoks uusi teenuseid sotsiaalvaldkonnas, nagu sotsiaaltransporditeenus või teenused puuetega inimestele. Oluliselt on paranenud huvihariduse kättesaadavus ja mitmekülsus. Suuremates omavalitsustes on terviklikumad võimalused kujundada sobilikud ühistranspordiliinid, haridus- ja sotsiaalteenused.

Õnnestunud ühinemiste puhul on üle võetud seniste omavalitsuste parim praktika. Näiteks on tõstetud lasteaiaõpetajate või kultuuritöötajate tasud samasuguseks senise ühinejate kõrgeima tasuga. Pärast ühinemist on vähenenud näiteks probleemid kooli- ja lasteaiakohtade saamisel, sest on ära kadunud vastastikune arveldamine ning lapsed on saanud minna lähimasse lasteaeda või kooli. Ühinemine annab omavalitsuse töötajatele võimaluse spetsialiseeruda ning seeläbi suureneb ametnike asjatundlikkus. Väiksema elanike arvuga omavalitsuses peab üks töötaja suutma katta väga erinevaid valdkondi, mis nõuavad samas erinevat kompetentsust. Sageli on see võimatu. Ühinenud omavalitsuses on tööle võetud selliseid spetsialiste, keda varem polnud võimalik palgata, näiteks arendus-, kultuuri- või haridusnõunik või lastekaitse spetsialist, kellel on erialane haridus ja sellele vastav korralik palk. Elanike ja ettevõtjate jaoks tähendab see paremat tuge ja uusi võimalusi.

Haldusreformi puhul on suurel määral tegu ka eneseusaldusega. Kõike ei ole võimalik aastateks ette detailideni kokku leppida, kõike ei saa lahendada seaduse tasemel. Tähtis on ka mõista, et haldusreform iseenesest ei ava ega sulge ühtegi kooli, lasteaeda ega raamatukogu. Need on küsimused, mida kaaluvad ja otsustavad kohalikud inimesed ise volikogu liikmete, valla- või linnajuhtidena, olgu omavalitsus natuke suurem või väiksem. Näiteks võib tuua hiljuti meediasse jõudnud teema, kas Vigala kandis jätkub tulevikus lapsi ühe või kahe kooli jaoks. See tuleb nagunii kohapeal ära lahendada, olenemata haldusreformist. Suur roll on kogukondade aktiivsusel oma huvide sõnastamisel ja kaitsmisel nii ühinemisläbirääkimistel kui ka pärast ühinemist. Ühinemist ette valmistades saab seda teha ühinemislepingu abil.

Tuleme uuesti seaduse sisu juurde. Siiani ei ole Eesti seadustes kuskil sätestatud, millise võimekusega peab omavalitsus olema, et ta oleks suuteline iseseisvalt täitma kõiki olemuselt omavalitsuslikke ülesandeid. Eri analüüside tulemused, ekspertide seisukohad ja arutelud viitasid küllaltki üheselt omavalitsuse elanike arvu seotusele omavalitsuse teostamise võimekusega. Eri teenusepiirkondade, ametnike kompetentsuse ning finantssuutlikkuse hindamise põhjal jõudis eksperdikomisjon soovituseni rakendada elanike arvu miinimumi kriteeriumina 5000 inimest. Vähemalt 5000 elanikuga omavalitsusel tekib professionaalne haldusvõimekus täita seadusega sätestatud kohaliku omavalitsuse ülesandeid ning pakkuda oma elanikele kvaliteetseid avalikke teenuseid. Samas, suuremat piirkonda hõlmavaks ning strateegilise juhtimise osakaalu kvalitatiivset muutust võimaldavaks omavalitsuseks pidasid eksperdid omavalitsust, kus on vähemalt 11 000 elanikku. Seetõttu on ka eelnõus omavalitsuste soovituslik suurus 11 000 elanikku ja seda toetatakse riigieelarvest täiendava ühinemistoetuse maksmisega.

Haldusreformi seaduse eelnõu näeb ette haldusterritoriaalse korralduse muutmise kohaliku volikogu või Vabariigi Valitsuse algatusel. Mõlemal juhul jõustuvad ühinemised 2017. aasta korraliste kohalike

volikogu valimistega. Peame oluliseks, et võimalikult suur osa ühinemistest toimub kohalike volikogude endi algatusel ja täpselt nii, nagu kohapeal kokku lepitakse. Selleks aitavad ühinejaid kohe tööd alustavad piirkondlikud komisjonid. Peale nende nõustab omavalitsusi ühinemiskonsultantide meeskond. Omavalitsustel on olnud ka võimalus küsida ühinemiskoordinaatorite palkamiseks abi. Omaalgatuslike ühinemiste etapp kestab 1. jaanuarini 2017. aastal. Seejärel algab Vabariigi Valitsuse algatatud etapp. Valitsus algatab eelnõu kohaselt hiljemalt järgmise aasta 15. veebruaril nende omavalitsuste ühinemise, kus ei ole 1. jaanuari seisuga 5000 elanikku ega langetatud otsust ühinemiseks seatud kriteeriumi täitmiseks. Valitsuse seisukoha ühinemise algatamiseks annavad ka piirkondlikud komisjonid, kuhu on kaasatud maavanemad, ametnikud ja eksperdid. Nad annavad oma hinnangu, milliste omavalitsuste ühendamise on eelnõus sätestatud tingimusi arvestades otstarbekas ja vastab reformi eesmärkidele, aga nad hindavad ka seda, millised omavalitsused võivad jääda erandiks.

Et saada luba erandi tegemiseks, peavad omavalitsused esitama taotluse, mille heakskiitmise alused võib sisuliselt jagada kaheks. Esiteks, nn hajaasustuse erand. Sel juhul ühinevad vähemalt kaks omavalitsust, mis moodustavad haldusterritoriaalse loogilise terviku, mille pindala on vähemalt 900 ruutkilomeetrit ja milles elab vähemalt 3500 elanikku, või siis ühinevad vähemalt neli kultuuriliselt ja geograafiliselt seotud kohaliku omavalitsuse üksust, milles elab vähemalt 3500 elanikku. 3500 elanikku pidas eksperdikomisjon absoluutseks miinimumiks. Teine suurem erand puudutab merelisi saarvaldu. Kohaliku omavalitsuse üksus on mereline saarvald, kus teostatakse iseseisvalt omavalitsuslikku haldamist.

Valitsuse määruse eelnõu haldusterritoriaalse korralduse muutmise kohta esitatakse omavalitsustele arvamuse avaldamiseks ning arvamus tuleb neil esitada kolme kuu jooksul ehk hiljemalt järgmise aasta 15. mail. Omavalitsustel tuleb selle aja jooksul leppida kokku ühinemiseks olulistest küsimustes, näiteks organisatsioonilised ja eelarvega seotud teemad.

Väga oluline teema on ühinemistoetused. Omavalitsuste omaalgatuslikult algatatud ühinemised väärivad toetust ja nende puhul makstakse võrreldes kehtiva korraga kahekordses määras ühinemistoetust, rusikareeglina 100 eurot inimese kohta. Vähemalt 5000 elanikuga omavalitsuse loomisel on minimaalne suurus iga ühineva kohaliku omavalitsuse kohta 300 000 eurot, maksimaalne suurus 800 000 eurot. Kui moodustub maakonnasuurune või vähemalt 11 000 elanikuga omavalitsus, siis makstakse ühinemisel moodustatud omavalitsusele 500 000 eurot lisatoetust. Tuleb märkida, et ühinemistoetus võib ületada senise väikevalla mitme aasta investeeringute mahu. Vabanenud vahendite ja ühinemispreemiate toel on renoveeritud koole ja lasteaedu, rajatud spordihooneid ja hooldekodusid. Esmakordselt on tekkinud võimalus pakkuda ettevõtlustoetusi ja luua tööstusparke. Nii võivad teoks saada investeeringud, millele varem hammas peale ei hakanud. Ühinemistoetust ei vähendata ka territooriumiosa teise kohaliku omavalitsusüksuse koosseisu arvamisel. Seega ei ole külade põhjendatud üleminek kuidagi takistatud, samuti ei ole ühinemisel takistuseks maakondade piirid.

Ühinemise ajal tuleb kokku leppida, kuidas korraldatakse omavalitsuse sisemine juhtimine, kus säilitatakse teenuspunktid ja milline roll antakse osavallakogudele ja külaseltsidele. Omavalitsuse juhtimismudeli kujundamine on elanike enda kätes, nii et saab igati arvestada kohalikkude eripära. Seadus annab siin üldisemad raamid, kaitseb väiksemaid, aga need raamid ja reeglid tuleb kohandada kohalike oludega. See struktuur, mis sobib Tallinnale, ei pruugi sobida Torgus. Eksperdid on paljudel koosolekutel tundide kaupa arutanud, mida ja kuidas saaks seadusse kirjutada, et kohapealset demokraatiat rohkem toetada. Kui probleemi süveneda, siis selgub, et üldiselt ei anna neid küsimusi seadusega kõikjal ühtemoodi lahendada. Kui me tahame, et omavalitsused oleksid võimalikult autonoomsed ja saaksid ise oma elu korraldada, siis kuidas keegi teine saaks kohalikust volikogust paremini teada, mil moel seda teha. Seaduse ja juhenditega saab riik anda ette võimalikud mudelid, mille hulgast iga omavalitsus saab endale valida sobiva ja kohalike oludega kohanduva. Positiivse näitena võib siinkohal esile tuua, et senised ühinemised on näiteks külaliikumisele mõjunud pigem positiivselt: suhtumine on professionaalsem, abi on süsteemsem.

Ühe olulise garantiina oleme eelnõus sätestanud, et kui ühinemisläbirääkimistel on midagi osapoolte vahel kokku lepitud ja ühinemislepingusse kirja pandud, siis selle muutmise ühinemislepingu kehtivuse ajal saab toimuda ainult kahe kolmandiku volikogu liikmete häälteenamusega. See on väga kõrge nõue. Peame rääkima ka sellest, mida selles seaduses ei ole. Haldusreformi seadus ei vaja täiendavaid rakendussätteid ning pärast seaduse jõustumist on olemas kõik regulatsioonid, mis tagavad reformi

läbiviimise 2017. aasta kohalikel valimistel. Siiski jätkame paralleelselt haldusreformi seaduse menetlemisega Riigikogus ministeeriumidega tööd valdkonnaseaduste muudatuste ettevalmistamisel. Peale omavalitsuste võimekuse suurendamise on suur roll ka omavalitsuste koostöö tugevdamisel. Koostöö tihendamiseks loome näiteks ühisasutuste regulatsiooni ning kaalume võimalusi maakondlike omavalitsusliitude reorganiseerimiseks. Kavandame anda omavalitsustele ühiselt täidetava ülesande korraldada ettevõtluskeskkonna arendamist ning koostöös Maanteeametiga regionaalset ühistransporti. Jätkuvad elavad arutelud võimalike ülesannete ja raha üleandmise üle. Ma olen nõus nendega, kes soovivad näha omavalitsuste paremat rahastamist. Oleme seadnud valitsuse prioriteediks suurendada tasandusfondi mahtu, mis aitaks just kehvemal järjel omavalitsusi. Samuti oleme valitsuses kokku leppinud, et lisame omavalitsuste rahastamise mudelisse ääremaastumist ja hajaasustust arvestava komponendi. See on täiesti uus lähenemine võrreldes senise mudeliga. Aga nagu te teate, langetatakse pikaajalise olulise mõjuga rahastamisotsuseid nelja aasta pikkuse riigi eelarvestrateegia koostamise käigus. See pole kunagi lihtne protsess, sest kõik valdkonnad, kõik ministeeriumid võitlevad oma huvide eest lõpuni välja. Raha on alati puudu, iial pole seda üle. Samas on meil juba praegu teada mitmeid otsuseid, mis otseselt omavalitsuste rahaseisu parandavad. Näiteks võib tuua sellesama ühinemistoetuse. Järgmise kolme aasta jooksul oleme valmis välja maksuma kuni 80 miljonit eurot. See on väga suur summa. Gümnaasiumivõrgu korrastamine ja riigigümnaasiumide rajamine vabastab aastaks 2023 omavalitsustele 20 miljonit eurot aastas. Oleme kokku leppinud huvitegevuse toetamise meetme, mida rahastatakse kohalike omavalitsuste kaudu. Järgmisel aastal on seda raha 6 miljonit eurot, 2018. aastal juba 15 miljonit eurot. CO₂ kvootide müügist laekuvast rahast vähemalt poole või isegi enam suuname lähiaastatel omavalitsustele. Esimeses järjekorras eelistaksime lasteaedade energiatõhusaks renoveerimist, summa suurusjärg on 10 miljonit eurot. Loomulikult, siia juurde tulevad Euroopa Liidu abisummad: lasteaiakohtade loomiseks on 95 miljonit eurot, piirkondade konkurentsivõime kava elluviimiseks 156 miljonit eurot, koolivõrgu korrastamiseks 205 miljonit eurot jne. Jätkame ka riigisisese regionaalprogrammi elluviimist. Me ei saa panna haldusreformi otseselt sõltuvusse eelarveläbirääkimistest, pigem on haldusreformi rakendamine eeldus, et lisaraha omavalitsustele tulevikus eraldatakse. Kõige positiivsema efekti saavutamegi nende kahe vahendi ühitamisel. Üks on aga selge: ilma haldusreformita ei ole suuremat lootust omavalitsuste finantsolukorda parandada. Austatud parlamendiliikmed! Haldusreformi tulemusel sünnivad nii rahvaarvult kui ka territooriumilt suuremad ja tugevamad omavalitsused. Liikumisega põhjamaise mudeli suunas loome eeldused, et omavalitsuste roll ühiskonnaelu korraldamises kasvab. Võimekam omavalitsus on riigile, vabakonnale ja ettevõtjatele tugevam partner ning on oma kogukonna huvide parem esindaja. Ka omavalitsusjuhid on jõudsalt reformi paljudes linnades ja valdades käima lükanud. Üle Eesti peetakse ühinemisläbirääkimisi, kuigi seaduseelnõu on alles Riigikogu menetluses. Praeguse seisuga on ühel või teisel moel läbirääkimistesse kaasatud 188 omavalitsust 213-st ehk 90%. Ärme veame neid alt! Ma väga loodan, et Riigikogu jätkab valitsuse ja kohaliku tasandi initsiatiivi haldusreformi ettevalmistamisel. Kutsun teid siinkohal üles konstruktiivselt kaasa töötama, et me saaksime haldusreformi lõpuks ometi ellu viia ja kujundada seeläbi võimalikult hea omavalitsuskorralduse. Võimekad omavalitsused kõikjal Eestis on meie ühine huvi. Aitäh!

15:01 Esimees Eiki Nestor

Riigikogu liikmetel on eelnõu algatajale mõned küsimused. Kadri Simson, palun!

15:01 Kadri Simson

Aitäh! Lugupeetud minister, te rääkisite, kuidas te olete haldusreformi seaduse eelnõu ette valmistanud, asjaosalistega nõu pidanud ja analüüse teinud. Aga eelnõu on jätnud kooskõlastamata Eesti Maaomavalitsuste Liit. See on just liit, mis ühendab valdu, keda haldusreform otseselt puudutama peaks. Mida te olete teinud, et seaduseelnõu saaks selline, et ka maaomavalitsuste liit võiks anda sajaprotsendilise heakskiidu?

15:01 Riigihalduse minister Arto Aas

Meil on olnud väga tihe suhtlus maaomavalitsuste liidu esindajatega. Nad on meil esindatud eksperdikomisjonis, nad on selles inforuumis kaasatud. Nende liikmed on võtnud seisukoha, et ühinemine on hea ja vajalik, haldusreform on õige, aga neile ei meeldi valitsuse algatatud liitmiste etapp. Neil on vabadus niimoodi arvata. Kindlasti on omavalitsusjuhtidel väga erinevaid seisukohti. Seda näitavad ka praegused ülimalt aktiivsed ühinemisläbirääkimised. Midagi sellist ei ole Eestis kunagi toimunud. Meil ei ole veel seadus vastu võetud, aga omavalitsused on sisuliselt asunud reformi läbi viima, sealhulgas kõige pisemad. Linnade liit toetas esitatud eelnõu. Nii et me oleme teinud küll maksimumi, et saaks kõik kaasatud.

15:01 Esimees Eiki Nestor

Toomas Vitsut, palun!

15:02 Toomas Vitsut

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud minister, mida rohkem ma teid kuulan, seda enam mulle tundub, et te hämate selle reformiga. Tegemist ei ole ju haldusreformiga, vaid haldusterritoriaalse reformiga. See, mida omavalitsusjuhid tegelikult ootavad – ka mina olen pikka aega üks nende seast olnud –, on ju selge. Nad ootavad kõigepealt seda, et omavalitsuste finantseerimine korda saaks, et tagataks reaalne finantsautonoomia. Näpuotsaga kuhugi raha juurdepanemine kindlasti ei lahenda seda probleemi. Teiseks oodatakse, et ülesanded jagataks keskvõimu ja omavalitsuste vahel ära. Kas te ei peaks reformi nime sisuga tegelikku vastavusse viima?

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Aitäh, see on hea küsimus. Kui me paneksime seaduse pealkirjaks piiride ühendamise seadus ja nii ka asjasse suhtuksime, siis me sellise tulemuse ka saavutaks. Meie soov on olnud enamat. Meie soov on olnud see, et omavalitsusjuhid läheneksid sisuliselt, vaataksid üle omavalitsuse juhtimisstruktuuri, sisemise kaasamise metoodika, mõtleksid läbi teenuste pakkumise, investeeringud. See, mis saab omavalitsusele nimeks või kus asub vallamaja, ei ole tõepoolest kõige olulisem, nagu ka piiride tõmbamine kaardil. Sellepärast me põhimõtteliselt oleme eelistanud rääkida ikkagi haldusreformist ja ootame palju sisukamat lähenemist. Mis puutub teenustesse ja rahastamisse, siin nagu ma oma kõnes ütlesin, meie soov on, et kui omavalitsused muutuvad tugevamaks, suuremaks, võimekamaks, siis saab laeva pöörata teises suunas. Praegu on ta läinud seda teed, et riik on pigem tsentraliseerinud, riik on pigem teenuseid ja funktsioone üle võtnud, et tagada üle Eesti mingigi tase ja standard. Tegelikult me võiks liikuda nüüd jälle selles põhjamaises suunas, et omavalitsuste roll suureneb. Ja loomulikult peavad ülesannete ja vastutuse suurenemisega kasvama ka rahalised võimalused.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

15:02 Andres Herkel

Aitäh, härra esimees! Austatud minister! See reformikava mitte ei suurenda omavalitsuste autonoomiat, vaid suurendab võimu kontsentreerumist. Minu meelest kaasneb sellega kahte liiki kaasamispettus. Esimene on see, et te korraldate elanike küsitlusi ja kui tulemus ei ole sobiv, siis need inimesed, kes arvasid teistviisi, saavad vastu nina, nagu Sauel juba juhtus. Teiseks, te võimaldate küll osavallakogusid, aga ei sisusta nende pädevust kuidagimoodi. Võib aru saada koguni nii, et need moodustab kõrgemalseisev volikogu ülevalt alla. Miks te rohujuuretasandit ikkagi pelgate või üritate seda hanitada?

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Absoluutselt ei pelga. Osavallakogu on meie arvates väga hea võimalus inimesi kaasata ja kohalikku demokraatiat edendada ning me oleme selle ka seaduseelnõu seletuskirja kirjutanud. Millist mudelit ja kuidas täpselt konkreetset kohalikku omavalitsuses osavald luues kasutatakse, see peab olema kohapeal kokku lepitud. Ei ole praktiline ja mõistlik seda ülevalt poolt ette kirjutada, seda enam, et kohaliku omavalitsuse sisemine juhtimismudel on väga oluline kohaliku autonoomia nurgakivi. Me ei pelga rohujuuretasandit, me soodustame seda ja vajadusel selgitame täpsemalt, mida on vaja teha,

mida võib teha. Mis puutub küsitlustesse, siis seda kohustust põhiseadus meile otseselt ei pane, aga inimeste kaasamise, ärakuulamise ja seisukohtade väljaselgitamise huvides me seda regulatsiooni igati toetame. Küsitlus tuleb läbi viia. See ei pea olema tingimata lihtsalt küsimus, kas liituda või mitte. Võib ka küsida, kellega liituda, mis saab nimeks ja palju muud. Ka see informatsioon on vajalik. Selles mõttes ei tahaks loobuda arvamuse väljaselgitamisest.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Marika Tuus-Laul, palun!

15:02 Marika Tuus-Laul

Aitäh! Austatud härra minister! Miks ikkagi teostatakse seda reformi nii primitiivselt, et võetakse ühinemise ainsaks aluseks elanike arv? Puudub ju igasugune analüüs, millised üksused kultuuriliselt või geograafiliselt paremini kokku sobivad. Praegu on nii, et leppige lihtsalt kokku, ja kogu lugu. Oleks eeldanud, et see 17–18 aastat kestnud reformi tegemine ja uuesti otsast alustamine on kaasa toonud intellektuaalsema lähenemise, kuidas piirkonnad kokku sobivad.

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Mulle tundub, et te olete üks paljudest, kes ei ole tegelikult eelnõu ja selle seletuskirja ning kaasasolevaid materjale lugenud. Ma soovitan tõsiselt nendega tutvuda, võtta aega ja uurida analüüse, mida on tehtud Eestis ja välismaal. Me ei alustanud sellest, et leppisime poliitilisel tasandil kokku, kuidas reform läbi viiakse. Ei lepitud kokku elanike arvus, vaid kõigepealt alustati analüüsist, kuidas me üldse saame võimekust mõõta, mis ikkagi näitab omavalitsuse tugevust, teenuste pakkumise kvaliteeti jne. Sellest tööst kasvasid välja praegused kriteeriumid. Kas me oleme väga originaalsed? Ei ole. Ka Eestis on varem haldusreforme, kui nii võib nimetada, elanikepõhiselt läbi viidud. Aastal 1866, kui ma ei eksi, seati tingimuseks, et omavalitsuses peab olema 200 meeshinge. Elanike arvu mudelit on kasutatud – ma ütlesin seda ka oma kõnes, te vist ei pannud tähele – Taanis, Soomes, Lätis ja mujalgi. See ei ole midagi väga erakordset. Nii et soovitan tutvuda nende selgitustega. Mul ei ole siin täna piisavalt aega, et kogu seletuskiri ette lugeda. Aga on tehtud põhjalikke analüüse, vajadusel selgitame neid veel eraldi.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Kui rahvasaadik tahab, peab minister seletuskirja ka kaks korda ette lugema. Andrei Novikov, palun!

15:02 Andrei Novikov

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! 2009. aastal vähendati seadusega üksikisiku tulumaksust omavalitsustele laekuvat osa. Kindlasti vähendas see omavalitsuste võimekust täita seadusest tulenevaid ülesandeid. Millal ja kuidas on plaanis muuta omavalitsuste tulubaasi, et suurendada omavalitsuste võimekust kohaliku elu korraldamisel?

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Omavalitsuste tulud on tänavu ja järgmisel aastal suuremad kui kunagi varem. Need on isegi suuremad kui majandusbuumi ajal, kus kõigil, ka riigil, oli raha nagu muda. Palgad kasvasid 20%, eelarve kasvas 20%. Paraku on see ilus aeg jäädavalt möödas nii keskvalitsuse kui omavalitsuste jaoks. Peame arvestama natukene tagasihoidlikumate kasvunumbritega, aga kinnitan teile, et kohalike omavalitsuste tulud pole kunagi olnud nii suured. Sel aastal on need juba 144 miljonit eurot suuremad, kui olid buumi ajal. Aga loomulikult möönan, et kõik valdkonnad, kõik ministeeriumid ja ka kohalikud omavalitsused tunnevad, et raha on puudu, tahaks juurde. See on arusaadav. Kõik võitlevad oma õiguste eest. Ütlesin ka oma kõnes, et peame oluliseks tasandusfondi suurendamist. Miks on valitud tasandusfond? Miks mitte tulumaksuprotsent? Sest tulumaksuprotsendi tõstmine, nagu te siin mainisite, aitab kõige jõukamaid, aitab teile armsat Tallinna linna ja rikkaid Harjumaa valdasid. Tasandusfond aitab rohkem neid, kellel on hädasti raha vaja. Tulumaksuprotsendi tõstmine – oleme selle välja arvutanud – aitab näiteks pisikest Peipsiääre valda umbes 600 euroga kuus. See tõenäoliselt ei ole väga suur võimekuse kasv, kui vald saab tänu tulumaksuprotsendi tõstmisele buumiaegse tasemeni juurde 600 eurot kuus.

Sellepärast tuleb ühineda, tuleb suurendada tasandusfondi, tuleb arvestada hajaasustuse komponenti. Kui me neid asju kombineerime, siis on tõenäoliselt mingi käegakatsutav efekt, ainult üksikuid samme astudes on loomulikult efekt väiksem.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Tarmo Tamm, palun!

15:02 Tarmo Tamm

Aitäh, juhataja! Lugupeetud minister! Mina tervitan haldusreformi kava Riigikogu suurde saali jõudmist. Kahjuks on sellega vähemalt kümme aastat hiljaks jäänud. Ning hilinemise põhjustaja ehk Reformierakond viib praegu ise seda reformi läbi, mis on päris huvitav. Sellisel kujul haldusreformil ma paraku ei näe sisulist mõtet, sest haldusreformi kava põhineb inimeste arvu kokkusaamisel. Seni, kuni ei lahendata ära omavalitsuste ülesandeid ja rahastust, ei ole sellel reformil sisulist mõtet. Ning kui reformil ei ole sisulist mõtet, siis miks kulutatakse selle peale 80 miljonit maksumaksja raha, teades, kui palju on Eestis valdkondi, kus raha napib? 80 miljonit läheb reform maksma ja tulemus on väga suure küsimärgiga.

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Mina usun, et tulemus ei ole küsimärgiga, vaid plussmärgiga. Seda kinnitavad ka varasemad ühinemised, mille korral ühinemistoetused olid väiksemad ning omavalitsuste funktsioone ja rahastamismudelit protsessi käigus ei muudetud. Ometi me näeme, et varasemad ühinemised on andnud positiivse tulemuse. Nagu ma ütlesin, me otsime võimalusi, kuidas omavalitsusi tugevamaks muuta, kuidas nende rolli ja rahaeraldise suurendada. Samas, mitte üheski arutelus ega meile laekunud ettepanekutes ei ole näha olnud, et Eestis toimub mingi tohutu revolutsioon. Me tegelikult teame, et meil on 20 aasta jooksul enam-vähem paika loksunud, mis on omavalitsuse ülesanne, mis on riigi ülesanne. Omavalitsus tegeleb haridusega, sotsiaalkaitsega, kohalike teede ja infrastruktuuriga. Selles vallas ei ole ringlemas mingeid dramaatilisi muudatusettepanekuid. See on otsitud põhjus, kui tahetakse reformi kritiseerida. Ühinemised on igal juhul vajalikud. See muudab omavalitsused võimekamaks ja kui nad on võimekamaks muutunud, siis me saame juba süsteemselt ka riigi tasandil vaadata, kuidas minna edasi.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Kalvi Kõva, palun!

15:02 Kalvi Kõva

Aitäh! Hea minister! Alustuseks olgu öeldud, et minu koduvallas Rõuges on 2312 elanikku ja mina kuulun nende inimeste hulka, keda seal on enamik, kes on meie valla pakutud teenuste kvaliteediga väga-väga rahul. Aga ma kuulun ka nende inimeste hulka, kes arvavad, et reform suurendab ääremaastumist. Selle põhjused on vähene otsedemokraatia ja see, et tsentraliseeritakse teenuseid ja võimu ning investeeritakse rohkem keskustesse. Teisisõnu, see on justkui vastukäik regionaalpoliitikale. Kas teil on ka muid regionaalpoliitilisi meetmeid, mida selle reformi ajal või pärast selle teostamist rakendatakse?

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Ka selle reformi raames on võimalik lahendada ääremaastumise probleeme. On võimalik alles jätta teenuspunktid, omavalitsusasutused ja -üksused võivad asuda eri paikades, neid ei pea kõiki koondama vallakeskusesse. On olemas ka osavaldade kaasamise instrument. Kõik ei pea tingimata arenema keskuse suunas ja selle võiks omavalitsusjuhid ühinemislepingus kokku leppida. Ma usun, et see tarkus ja tahtmine on olemas. Mis puutub rahastamisse, siis nagu ma ütlesin, me oleme kokku leppinud, et töötame välja hajaasustust ja ääremaalisust puudutava komponendi. Loodetavasti õnnestub meil selleks saada ka lisaraha ja see annab täiendavat leevendust omavalitsustele, kellel on suur territoorium, pikad vahemaad ja vähe inimesi. Neil oleks siis lihtsam hakkama saada.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

15:02 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea minister! Miks valitsus on otsustanud jätkata kahe Eesti mudelit ehk siis Tallinn *versus* muu Eesti? Miks te ei ole mõelnud tasakaalustatud Eesti peale, mis tähendaks ka Tallinna ümberkorraldamist? Teine küsimus peab silmas § 27 punkti 15. Kas see tähendab seda, et ühinemistoetust ei olegi võimalik ühinemislepinguga uutele investeeringutele määrata, vaid see on ette nähtud pooleliolevate investeeringute katteks? Kas see on mõistlik ja kas ei peaks pigem andma motivatsiooni just uuteks arendamiseks uues omavalitsuses?

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Alustan tagantpoolt. Ei, kindlasti ei ole ette nähtud anda ühinemistoetus mingite vanade investeeringute jätkamiseks. Kõik käib täpselt nii, nagu kokku lepitakse. Mida oluliseks objektiks peetakse, see tuleb ära teha. Valikuvabadus on raudselt omavalitsuste enda kätes. Mis puutub Tallinna, siis selle reformi eesmärk on võimekamad omavalitsused ja paremad teenused inimestele. See ei ole Tallinna probleem. Tallinnal ei ole rahaprobleemi, Tallinnal ei ole võimekuse ja teenuste kvaliteedi probleemi sellisel määral, nagu on väga väikestes omavalitsustes. Tallinna probleem on hoopis miski muu ja selles osas me küllap mõtleme ühtemoodi. Me saame aru, mis on Tallinna probleem. See on poliitilise kultuuri probleem, halduskultuuri probleem. Seda ei ole tihtipeale üldjuhul võimalik seadusega muuta. Meie tegevusprogrammis on sees ülesanne mõelda selle peale, kuidas pealinna haldust ajakohastada ja kas selleks on vaja välja töötada eraldi pealinnaregiooni seadus. See on meil töökavas sees. Aga haldusreformi subjekt Tallinna linn tõepoolest ei ole, Tallinna linna see reform oluliselt ei puuduta. Ma ei tea ka kedagi, kes Tallinna linnaga ühineda tahaks, kuigi Tallinn on jõukas. Nii et selles mõttes on natukene erinevad eesmärgid ja teemad.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Jaanus Karilaid, palun!

15:02 Jaanus Karilaid

Aitäh juhatajale! Hea ettekandja! Seda haldusreformi ette valmistades olete kindlasti üksipulgi läbi töötanud kõik 15 maakonda ja teil on küllap olemas ülevaade ka Läänemaast ja Järvamaast, kus on toimunud mitu ühinemist. Teie esinemine on olnud liiga abstraktne ja kogu reformi ettevalmistamine liiga formalistlik. Ma tahaks rohkem sisusse minna. Tooge näiteid, millised teenused Läänemaal peale seda suurt ühinemist paremaks läksid? Kindlasti te teate, et gümnaasium pandi kinni. Ma ei näe, et maksubaas oleks paremaks läinud, ma ei näe, et töökohti oleks juurde tulnud. Ma ei näe, et majandus oleks aktiivsemaks läinud. Aga ometi on ju eesmärk jõukamat elukeskkonda pakkuda, mitte ainult vallavanemate arvu vähendada. Tooge näiteid ühinemistest, mille tulemusena on näha, et teenuste pakett on läinud mitmekesisemaks ja kvaliteetsemaks, et kättesaadavus on parem!

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Ma tegelikult rääkisin sellest oma kõnes. Ma tõin näiteid, et on tekkinud uued sotsiaalteenused, näiteks mingid transporditeenused. Oluliselt on paranenud huvialategevuse kättesaadavus. Tihtipeale kõige õigem lähenemine teenuste arendamisel on see, et mis oli ühes vallas hästi, tuleb laiendada kõigi peale, ja targalt ühinedes ja lepinguid sõlmides niimoodi täpselt tehaksegi. Kui ühes omavalitsuses oli mingi teenus välja arendatud, on seda üsna lihtne eskaleerida kõikidele teistele. Neid näiteid on, neid näiteid on palju. Lääne-Nigula vallas, kus ühinemist peetakse positiivseks, tekkisid uued teenused ja tehti ära investeeringud, mida üksi pisikene vald ei suudaks teha. Ühinenud omavalitsusi on meil tekkinud iga paari aasta tagant ja neil on kõigil kogemusi jagada. Need materjalid on leitavad veebist meie haldusreformi lehelt, kus on peale juhendmaterjalide ka küll ja küll positiivseid näiteid. Nii et ühinemist tasub kaaluda. Ja just siis, kui ühinemisläbirääkimiste laua ääres ettevõtmist kavandatakse, tuleks uurida, mida positiivset kellelgi välja käia on. Palku on ühtlustatud kõrgemale tasemele ja näiteks Lääne-Saare vallas ei olnud vaja enam kolme raamatupidajat, üks saab kenasti hakkama. Võeti tööle kaks sotsiaalametnikku ja üks lastekaitseametnik. Varem polnud võimalik lastekaitse spetsialisti tööle võtta – polnud piisavalt töömahtu, polnud palgafondi jne, aga ühendatud vallas see kompetents tekkis. Nüüd

on teenust vajavad elanikud, ametnikud saavad spetsialiseeruda, neile on võimalik pakkuda kõrgemat palka. Me näeme, et suuremates omavalitsustes on palgatase kõrgem ja kompetents suurem. Meil on hulgaliselt õiguskantsleri menetlusi põhjusel, et inimeste põhiõigused on väikestes omavalitsustes katmata. Seal lihtsalt ei ole piisavalt professionaalset ametkonda kuskilt võtta. Inimesed on tublid, aga kohalik mastaap ei ole paraku piisav. Ma olen vaadanud väikeste omavalitsuste ametnikkonda. 700 elanikuga vallas on tööl 6–7 inimest, pooltel on kõrgharidus, aga mitte kellelgi ei ole majanduslikku kõrgharidust või juriidilist kõrgharidust näiteks. Tööd tehakse piiratud ressursside tingimustes, valla eelarvest väga suur osa läheb juhtimiskuludeks, aga ka seal on piir ees. Meil ei ole sellist vaba raha riigieelarves mitte kusagil paistmas, et me suudaksime 500, 700 või 1000 elanikuga omavalitsuse eelarve teha nii suureks ja nii kiiresti kasvavaks, et ta oleks sama võimekas kui 10 000 elanikuga omavalitsus. Paraku see nii on.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Olga Ivanova, palun!

15:02 Olga Ivanova

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Austatud minister! Kolleeg Kõva puudutas ääremaastumise probleemi. Mina toon teile näite. Ida-Virumaa tegevuskava, millest me rääkisime äsja ka infotunnis, näitab seda, et kõik investeeringute ja muud rahanumbrid, mis seisavad Narva või ka Kohtla-Järve nime taga, räägivad sellest, et valitsus ei kavanda teha suuri investeeringuid väiksemates kohtades. Sellega seoses on mul küsimus, milliseid muudatusi seoses haldusreformiga plaanib valitsus teha riigihalduse regionaalsel ja maakondlikul tasandil. Mis ülesanded jäävad maavanemale ja mis antakse üle maakondlikele omavalitsusühendustele?

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Mis puudutab Ida-Virumaad, siis see ei ole küll selle seaduse teema, aga tegelikult on Ida-Virumaa investeeringute poolest heas mõttes erandlikus olukorras. See maakond on saanud spetsiaalselt suurema investeeringutoetuse kui teised maakonnad. Aga see selleks. Maavalitsuste tulevik on meil täpselt samamoodi debattide objekt. Me näeme, et muudatusi on vaja, ja see on osa riigivalitsemisreformist, mille ettepanekuid me praegu analüüsime. Avalikustame need ja toome valitsuse ette mai lõpus. Mis on see suund, kuhu minu arvates peaks liikuma? Mis lahendusi me otsime? Kõik funktsioonid, mida saavad täita kohalikud omavalitsused või omavalitsusliidud, tuleks neile üle anda. Seda ka maavalitsuste puhul. Me praegu vaatame, mida me saame kohe teha, mida me saame võib-olla teha paari aasta pärast, et maavalitsustelt anda ülesandeid omavalitsustele või omavalitsusliitudele üle. See on üks selge suund ja seda tööd me teeme koos teiste ministeeriumidega. Praegu me käime teemat läbi ministeeriumide, haldusalade kaupa ja sisuliselt nõuame ideid-ettepanekuid, kuidas anda kohalikele omavalitsustele suurem roll. Maavalitsustega on samamoodi. Maavalitsusi iseenesest lähima paari aasta jooksul kindlasti ära ei kaotata. Ka haldusreformi läbiviimisel on maavalitsustel selge roll, eriti siis, kui omavalitsused keelduvad mingeid protseduure läbi viimast – on need valimisprotseduurid või midagi muud, mis ühinemisega seotud. Siis tuleb pall ühel hetkel riigi kätte ja maavalitsuste abil tehakse need protseduurid ära. Nii et kindlasti vähemalt järgmise aasta lõpuni, kuni selle reformi rakendumiseni on maavanematel ja maavalitsustel väga oluline roll. Aga kuidas täpselt edasi – kas maavalitsused reorganiseeritakse, kas me anname neile võimu juurde, kas me teeme regionaalsed üksused –, seda analüüsi saan loodetavasti teile tutvustada maikuu lõpus.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Andres Ammas, palun!

15:02 Andres Ammas

Aitäh, lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister! Teie esitatud eelnõus on iseenesest üks mõistlik ja ütleksin, et isegi õilis mõte maksta ametis olnud ja oma töö kaotavatele vallavanematele ja volikogu esimeestele kompensatsiooni. Selle kompensatsiooni saamiseks ei pea eelnõu põhjal olema sugugi kaua ametis olnud. Oled ametis kuus kuud enne liitumist, saad kuue kuu palga, oled aasta, saad 12 kuu palga. Seda iseenesest õilsat kava võidakse tegelikkuses minu hinnangul pisut moondatult ära

kasutada. Küllap olete teiegi tähele pannud, et üle Eesti toimub kohalikes omavalitsustes järjest ja järjest võimupöördeid. Kas te ei kahtlusta, et üks motiiv võib olla lihtlabane himu saada sedasama hüvitist või kompensatsiooni? Äkki see ilus idee on nüüd kuidagi iseenese vastu pöördunud? Kas ei võiks teha nii, et peaks pikemalt ametis olema, et seda kompensatsiooni saada?

15:02 Riigihalduse minister Arto Aas

See on arutelu koht. Kehtiv seadus räägib kuuest kuust. Tõstame selle aastani. Tõepoolest, see on staaži küsimus. Mina isiklikult ei usu, et need võimupöörded, mis meil omavalitsustes on olnud, on eelkõige seotud selle hüvitisega. Pigem on muud põhjused ja ajendid. Aga üldiselt on soovitatud seda lahkumishüvitist töö kaotavatele omavalitsusjuhtidele maksta. On ka palju heldemaid mudeleid olnud. Soomes tagati sissetulek neli-viis aastat, meie oleme kokku leppinud aasta. Fakt on see, et väga suur hulk omavalitsusjuhte Eestis on hästi pika staažiga, seda tööd on tehtud küll ja küll. Kuna tänu reformile meil ei ole vaja enam nii palju linnapeasid ja vallavanemaid, siis on peetud nii protsessi sujuvuse huvides kui ka muude argumentide tõttu otstarbekaks ühinemistoetust tõsta. Tõenäoliselt moodustab palgahüvitis ühinemistoetustest 3–4%. Me ei räägi väga suurtest summadest, omavalitsusjuhtide palgad Eestis ei ole väga kõrged. Nii et selline on ettepanek ja ma loodan, et kuritarvitamisi ei ole. Eelnõus on muuseas kahe viimase aasta keskmise palga arvestamise nõue, nii et ei ole mõtet viimasel hetkel palka tõsta, et seeläbi saada suuremat hüvitist. Loodame, et see on sobilik kompromiss.

15:02 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

15:03 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Lugupeetud minister! Eelnõu § 1 lõige 1 sätestab reguleerimisala, haldusterritoriaalse korralduse muutmise alused, tähtsajad jne. Paragrahv 1 lõige 2 sõnastab eesmärgi: kvaliteetsed avalikud teenused ja ühtlane areng, mis on hästi oluline. Kui reguleerimisala puhul saab väga hästi aru, millised eelnõu paragrahvid meid eesmärgini viivad, siis lõike 2 puhul, mis on nn kvaliteedisäte, ma ei saa aru, millised paragrahvid eelnõus aitavad meid selle eesmärgini jõuda. Kas te võiksite palun välja tuua, millised paragrahvid on suunatud kvaliteetsete avalike teenuste osutamisele ja ääremaastumise vältimisele? Mastaabiefekti võiks mainimata jätta, sest suurus ei taga alati kvaliteeti.

15:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Konkreetseid paragrahve ma praegu ette lugema ei hakka, mul ei ole ka seaduseelnõu ees. Aga selle seaduseelnõu ja asjaomase analüüsi loogika on olnud selline, et suurem omavalitsus tagab suurema võimekuse ja loob eeldused kvaliteetsemateks teenusteks. Seda on olnud võimalik uurida, analüüsida, kõrvutada. Loomulikult on igasuguseid erandeid. On näiteks 2000 elanikuga valdasid, kes saavad päris kenasti hakkama, ja on suuremaid omavalitsusi, kes saavad kehvemini hakkama. Oma rolli mängivad ka halduskultuur ja poliitilised valikud. Aga seadust tehes peab meil olema saavutatud teatud üldistusaste, me peame vaatama suuremat pilti. Ning sealt tuleb see elanike miinimumarvu kriteerium. See ei pruugi olla ja kindlasti ei ole ideaalne lahendus kõikidele probleemidele. Aga eksperdid ei ole Eesti mudelit ja lähiriikide kogemusi analüüsides leidnud ka paremat varianti, mida kasutada. Nii et mastaabiefekt teenuste korraldamisel, ametkonna komplekteerimisel, finantssuutlikkuse tagamisel tuleb paratamatult elanike arvust, on sellega otseselt ja tihedalt seotud. Meie omavalitsuste rahastamise mudel on seotud elanike arvuga, tulumaksulaekumised on ju sellega seotud.

15:03 Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

15:03 Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea minister! Te taote praegu palli ühte väravasse: see 5000 hinge või 11 000. Aga kas see, kuidas teie tegevus üldse vastab Eesti Vabariigi põhiseadusele, teile muret ei tee? Õiguskantsler on väga selgelt öelnud, et tekib mitmeid küsimusi. Üks küsimus tekib selle tõttu, et rakenduseadus, millega pannakse paika omavalitsuste kohustused ja ka raha, tuleb kunagi hiljem – pärast seda, kui see seadus on vastu võetud. Aga selle seaduse põhiseaduspärasus selgub alles pärast seda, kui tuleb see,

mida me veel näinud ei ole. Ma ei räägigi tähtaegadest ja kohaliku omavalitsuse autonoomiast. Kas see kõik teid murelikuks ei tee?

15:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Õiguskantsleri büroo inimesed on olnud kaasatud selle eelnõu väljatöötamisse ja ma olen üsna veendunud, et teie tõlgendus õiguskantsleri sõnadest on natukene teistsugune, kui tema mõelnud on. Meil on omavalitsuste ülesanded, funktsioonid ja rahastamismudel kehtivas õiguses olemas ja see on täiesti põhiseaduspärane. Ka eelnõu põhiseaduspärasuse analüüs on seletuskirjas olemas, päris mitmel lehel. Me oleme analüüsinud, kas muudatused on põhiseaduspärased ning kas need arvestavad Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtteid. Oleme jõudnud veendumusele, et jah, siin põhiõiguste riive kindlasti on, aga eesmärk on legitiimne ja kõigele on ka selged põhjendused. Kui me loeme Eesti Vabariigi põhiseadust, siis näeme, et see ei ütle kohalike omavalitsuste piiride kohta mitte midagi. Ütleb ainult seda, et kohalikke omavalitsusi ühendades tuleb ära kuulata nende arvamusi. Ära kuulamiskohustust me kindlasti järgime. Meie oleme veendunud, et see seadus on põhiseaduspärane. Kui hiljem tulevad mingid väga suured muudatused kohalike omavalitsuste funktsioonides, ülesannetes, rahastamises, siis loomulikult eelneb sellele põhiseaduspärasuse kontroll. See tuleb eraldi ära teha. Aga praegu ei näe ma siin tõsist probleemi.

15:03 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

15:03 Krista Aru

Aitäh, austatud esimees! Härra minister! Ma väga loodan, et osavalla mõiste ja ülesanded saavad seaduseelnõu menetlemise käigus veidi avaramalt, demokraatlikumalt ja 21. sajandile kohaselt läbi töötatud. Minu küsimus on aga nende omavalitsuste kohta, kes on juba ühinenud. Kui hästi on nendes läbi mõeldud võimalus osavaldu moodustada ja need tööle panna?

15:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Osavaldasid on võimalik luua ka teistes omavalitsustes. Ma hea meelega kuulan ära ettepanekud, mis teil osavaldade kohta on. Suhtumine on äärmiselt positiivne. Lihtsalt debattides on ilmnunud see risk – ja seda riski tuleb teadvustada –, et kui me kirjutame seadusesse väga detailse osavalla regulatsiooni koos mitmesuguste õiguste-kohustuste ja piirangutega, siis see esiteks suhteliselt tugevalt riivab kohaliku omavalitsuse sisemise juhtimise autonoomiat. Ja teiseks me võime teatud piirkondades saavutada vastupidise efekti: omavalitsusjuhid vaatavad, et osavalla regulatsioon on liiga detailne ega sobi üldse meie oludega. Oleneb, mille järgi me selle kirja paneme – kas Vändra alevi või Tallinna linna järgi. Kõigile ei pruugi sobida. Kui me seaduses sätestame väga jäiga raami, mis osavald on, millised on osavallakogu õigused ja kohustused, siis võib efekt olla vastupidine soovitud. Omavalitsus ise ei saa seda kohandada ja võib-olla jäävad siis osavallad loomata, mis oleks ju halb tagajärg. Nii et eesmärk on õilis, aga peab olema tark: kui me tahame kohalikku demokraatiat edendada, siis peame jälgima, et me ei saavutaks vastupidist tulemust.

15:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Valdo Randpere, palun!

15:03 Valdo Randpere

Aitäh! Lugupeetud minister! Mul on kaks küsimust ja mõlemad on pärit päris elust, kohtumistest valijatega ja teiste vallainimestega. Esimene küsimus on selline. Mõned vallad istuvad ja loodavad, et kui nad vabatahtlikult ei ühine, siis äkki sundliitmist ei tule. Ootaks 1. jaanuari ära ja piiluks ringi ja vaataks, mis saab. Ma tahaksin sinu kommentaari selle kohta. Võib-olla sa tapad nende lootused? Aga see selleks. Teine küsimus on hullem. Nimelt, vallad kahtlustavad seda, et kui nad praegu liitumise käigus lepivad teise vallaga midagi kokku, näiteks seda, et perearstikeskus jääb mõlema valla territooriumile, kuna on olemas patsientide baas ja muud eeldused, aga hiljem valitakse kunagi uus volikogu ja kes

garanteerib, et see lepingut täidab. Kas riik saab seda garanteerida? Kas keegi saab sanktsioonidega ähvardades seda garanteerida, kui tuleb uus vallavalitsus või -volikogu ja muudab meelt ega hooli enam vanast kokkuleppest?

16:01 Riigihalduse minister Arto Aas

Küsimuse esimene pool oli, kas Vabariigi Valitsuse algatatav ühinemise etapp tuleb. Jah tuleb, kui seadus sellisena vastu võetakse. See on su enda kätes, Valdo. Eelnõus on täpselt kirja pandud protseduurid, kuidas peab valitsus peale 1. jaanuari tegutsema. Mis puutub ühinemiskokkuleppesse, siis ma väga loodan, et sellesse suhtutakse hästi tõsiselt, sest sealt tuleb see sünergia ja tarkus omavalitsust edasi juhtida ja valikuid langetada. Me oleme praegu eelnõusse kirjutanud nõudmise, et ühinemislepinguid saab muuta kahe kolmandiku volikogu liikmete nõusolekul. See on hästi kõrge nõue, üsna konsensuslik otsus peab olema. Kas see määr peaks olema veel kõrgem – kolm neljandikku või mis iganes –, see on debati küsimus. Esialgu oleme sisse kirjutanud kaks kolmandikku ja jätnud siiski selle võimaluse. Neli aastat on pikk aeg, olud võivad muutuda, vahepeal võib tekkida juurde palju tarkust. Mingi võimalus ühinemislepingu muutmiseks, täiustamiseks peaks olema. Aga see ei tohi olla lihtne. Ei piisa lihthäälteenamusest, see ei ole otsus, mille saab möödaminnes teha. Selleks peab olema laiapõhjaline toetus. Loodame, et see võtab neid riske maha.

16:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Erki Savisaar, palun!

16:01 Erki Savisaar

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud minister! Mul on hea meel, et stenogrammi saab kirja teie lause, et tulumaksuprotsendi tõstmine aitab kõige rikkamaid. Selle lause jätk võiks olla, et üksikisiku tulumaksu protsendi vähendamine aitab samuti kõige rikkamaid. Ometigi on Reformierakond siiani rääkinud, et tulumaksuprotsendi vähendamine aitab kõige vaesemaid. See on huvitav pööre. Kuid ma küsin järgmist. Nii omavalitsuste algatatud vabatahtlik ühinemine kui ka Vabariigi Valitsuse algatatud sundühinemised peaks olema läbi viidud 2017. aasta kohalikeks valimisteks. Kui reaalseks te peate reformi teostamist sellise ajagraafiku alusel, arvestades ka seda, et reformi sisu määravad seaduseelnõud, sh sedasama tulumaksukomponenti reguleeriv eelnõu, pole veel valitsuses välja töötatud ega Riigikogusse jõudnud? Te müüte omavalitsustele ju pörsast kotis.

16:01 Riigihalduse minister Arto Aas

Nagu öeldud, 90% omavalitsusi peab läbirääkimisi. Kaalutakse, kas liituda või mitte, ja kui liituda, siis kellega. Mulle tundub, et nad teavad päris hästi, kellega tuleks ja mis moel ühineda. Nii et pörsast kotis pole. Mis puutub palju räägitud rahastamise ja ülesannetesse, siis neid muudatusi saab nagunii jõustada kõige varem aastal 2018. Me ei saa teha suuremaid ühinemisläbirääkimisi ja muid sisulisi muudatusi samaaegselt, see ei ole lihtsalt hoomatav ja omavalitsusjuhid ei tule sellisel juhul kaasa. Nii et igal juhul, kui meil tekivad konkreetsed lahendused, mille puhul on ka vajalik konsensus omavalitsustes saavutatud ja rahagi olemas, et omavalitsused saaksid oma ülesandeid täita, siis need sätted jõustuvad kõige varem aastal 2018. Nii palju ülesannetest.

Mis puutub tulumaksuprotsenti ja tasandusfondi, siis eraisikute ja omavalitsuste maksustamine ja tulud ei ole omavahel võrreldavad. See ei puuduta küll tänast eelnõu, aga ma olen ka siit puldist korduvalt öelnud, et kui meil on piiratud ressursside juures valida, kas me lähitulevikus suuname täiendavalt raha tasandusfondi või tõstame omavalitsustele minevat tulumaksuosa, siis regionaalpoliitiliselt hajaasustusele ja ääremaastumisele mõeldes on targem suunata esimeses järjekorras raha tasandusfondi. Nii saavad kehvemal järjel omavalitsused suuremat abi kui tulumaksuprotsendi tõstmise korral. Tulumaksuprotsendi tõstmisest laekuvast rahast läheb üle poole Tallinna linnale ja Harjumaa kuldse ringi valdadele. Pool rahast läheb sinna, kus majanduslikus mõttes läheb päris hästi: elanikkond kasvab, tulud kasvavad, keskmine palk on kõrgem kui mujal jne. Kui piiratud ressursside tingimustes tuleb teha valikuid, siis pigem eelistada lahendusi, millel on tugevam regionaalpoliitiline mõju.

16:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Anneli Ott, palun!

16:01 Anneli Ott

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Te olete märkinud, et eelnõu tutvustamise käigus on kodanikuühendused või kolmas sektor positiivselt suhtunud just teenuste pakkumise valdkonna paranemisse. Teatavasti see, mismoodi teenused elanikele kättesaadavad on, teeb aga üldiselt paljudele suurt muret. Äkki te natukene selgitate, milles nende positiivne hoiak on seisnenud? Kas teil on olnud ka sisulisi läbirääkimisi, mismoodi saaks kolmas sektor olla abiks teenuste parema kättesaadavuse tagamisel?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Ma võin tuua paar konkreetset näidet. Märjamaa ühinemise korral öeldi väga selgelt välja, et külaliikumine sai positiivse tõuke. Ühest küljest nad tundsid, et nad peavad suurema omavalitsuse koosseisus ise aktiivsemad olema, aga teisest küljest tekkis omavalitsusel võimekus neid süsteemsemalt toetada. Seda on näha olnud ka mujal, et peale ühinemist, kui on vahendeid ja võimalusi rohkem, on külaliikumistele ja MTÜ-dele teatud süsteemne tugi tekkinud. Ja see on olnud positiivne. Väiksemas vallas on vahendeid vähem, tihtipeale sõltub palju mingitest isiklikest läbisaamistest jne. Suuremas vallas tavaliselt tekib süsteemne lähenemine ka vabakonna ja teiste rohujuuretasandi organisatsioonide toetamisele. Niisugune on positiivne efekt olnud. See on aga jällegi asi, mis tuleks ühinemislepingu sõlmimise ajal läbi rääkida – kuidas suhtutakse kolmandasse sektorisse, kes ühendustest vajab tuge ja kuidas neid kaasatakse. Ma väga toetan kaasava eelarve protsessi. Ja vabaühendused, külaliikumised saavad selles protsessis kaasa rääkida. Tulevikus saab näiteks osavallakogu teha oma konkreetseid ettepanekud eelarve kohta – kuni selleni välja, et neile eraldatakse eelarvest mingi summa, mille kasutamise üle nad saavad ise otsustada. See kõik on võimalik.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Oudekki Loone, palun!

16:02 Oudekki Loone

Aitäh! Enne ühinemisi selgitatakse välja praeguse omavalitsuse või siis mõne territooriumiosa elanike arvamus. Kui palju arvestab piirkondlik komisjon oma hinnangute andmisel ja Vabariigi Valitsus otsuste tegemisel niisuguste rahvaküsitluste tulemusi?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Kindlasti arvestab nii palju, kui on võimalik. Seda ka siis, kui on valiku küsimus, näiteks mis suunas mõni üksus tahab liituda, kui neid valikuid on mitu, või millist nime kasutada või on tegu muude valikutega laual. Mõnel omavalitsusel on päris palju valikuvariante laual. Rõõm on näha, et mõned maakondade äärealade omavalitsused on eriti hinnas, neile tehakse liitumissettepanekuid mitmelt poolt. Nagu öeldud, maakonnapiirid ei ole siin takistuseks. Piirkondlikud komisjonid ongi mõeldud selleks, et sinna koonduks teadmised, kogemused, ekspertiisioskused, tuntakse kohalikke olusid. Piirkondlikes komisjonides on esindatud maavanemad, ühinemiseksperdid, ametnikud. Sealt altpoolt tuleb see tarkus, mitte me ei hakka valitsuskabinetis mingeid piire joonistama ja nimesid valima. Need ettepanekud tulevad ikkagi altpoolt. Piirkondlikud komisjonid ma tahaks kohe käivitada. Seadus annab mulle selleks loodetavasti paari kuu pärast võimaluse, aga mul on võimalik need tegelikult käima panna juba praegu. Ma loodan, et piirkondlike komisjonide töösse suhtutakse tõsiselt ja me saame selle aasta jooksul omaalgatusliku ühinemise vooru ajal kõige mõistlikumad lahendused. Võin, käsi südamel, kinnitada, et loomulikult oleks kõige parem, kui omavalitsused sel aastal ikkagi lepivad ise ühinemises kokku.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kalev Kotkas, palun!

16:02 Kalev Kotkas

Täna, härra juhataja! Austet ettekandja! Vabatahtliku liitumise soov saab olla siiras vaid siis, kui teatakse, et olukord kas paraneb või vähemalt ei lähe halvemaks. Palun selgita, kuidas peaks käituma sellises muidu loogilise liitumise piirkonnas, kus on üks must lammas, kellega teised ei soovi ühineda,

sest nad peaksid siis selle end lõhkilaenanud omavalitsuse võlgasid hakkama tagasi maksma! Kas tuleb kõne alla, et riik enne sellise omavalitsuse saneerib ja muudab ta n-ö liitumiskõlblikuks?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Aus vastus on, et ei tule. Riik ei hakka otseselt kedagi saneerima ega kellegi võlgu kinni maksma. Küll aga on võimalik sellisel juhul kas või ühinemistoetust kasutada vanade võlgade tasumiseks. See on printsiip. Ja ühinemistoetuste mudel on ka selline, et tegelikult arvestatakse võimalust, et kõigil kohe ei õnnestu kriteeriumi täita, aga ühinemistoetust siiski makstakse iga ühinemise puhul. Jah, summa on kahekordne siis, kui kriteerium on täidetud, boonus on siis, kui uus vald on 11 000 elanikuga või maakonnasuurune. Aga tegelikult kõik saavad toetust ja seda raha saab kasutada vanade võlgade maksmiseks.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Jaak Madison, palun!

16:02 Jaak Madison

Aitäh, hea Riigikogu asespiiker! Austatud ettekandja! Ma küsin küsimuse, mis tuleneb elust enesest, minu enda kodukoha kohalikust omavalitsusest. Ma olen pärit Albu vallast, kus elab 1200 elanikku. Selle reformi ajal peaks Albu vald liituma vähemalt kolme vallaga, et täita miinimumnõue 5000 elanikku. Kui ta liituks kahe vallaga, oleks 4500 elanikku. Kuid asja puänt on selles, et Albu vald oli möödunud aastal alla 2000 elanikuga omavalitsuste pingereas oma võimekuselt terve Eesti peale kuues. Mida võidab Albu valla elanik sellest, kui me sundkorras liitumisprotsessi läbi teeme? Uue omavalitsuse keskus hakkaks olema tunduvalt kaugemal. Avalike teenuste kättesaadavus on vallas praegu väga hea ja keegi ei nurise millegi üle. Mida võidab Albu valla elanik?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Aitäh! Konkreetse valla kohta on keeruline midagi öelda. Aga kindlasti on midagi, mida naabritega koos saab paremini teha. Kindlasti on midagi, mida naaberomavalitsustes tehakse paremini kui Albu vallas. Ühinenud omavalitsuse finantsvõimekus peaks kasvama – analüüsid näitavad selgelt, et koos elanike arvu kasvuga omavalitsuse finantseerimisvõimekus kasvab. Võib-olla tõesti saab see tuhande elanikuga vald igapäevaste toimingutega kenasti hakkama, aga ühel hetkel on vaja mingit suuremat investeeringut. 1000 elanikuga vallal on väga keeruline teha näiteks miljoni euro suurust investeeringut. Niisuguseid olukordi võib varem või hiljem tekkida, kus vaja läheb palju raha. Selline investeering jääb väiksele vallale alati kättesaamatuks. Ning mõelge natuke ette ka ajale, kui Eesti riigi toetamine Euroopa Liidust väheneb. Teile Euroopa Liit tõenäoliselt ei meeldi, aga me saame sealt metsikus koguses abi. Mis juhtub alates aastatest 2020–2021? Euroopa Liidu toetused meie riigile ja omavalitsustele kindlasti jätkuvad, aga suure tõenäosusega on omafinantseerimise määr siis palju suurem kui praegu. Siis tekib küsimus, kas omavalitsused on üldse võimelised kaasama välisvahendeid, finantseeringuid, kas neil on raha ja intellektuaalset võimekust neid projekte ellu viia. Paraku on meil Eestis juba praegu näiteid, et pisikestele omavalitsustele on eraldatud toetusi, aga nad lihtsalt ei saa projektide elluviimisega hakkama. On kurb vaadata, kui ei ole kompetentseid projektijuhte, läbiviijaid või ei suudeta juurde panna seda 10–15% omafinantseeringut. Aja jooksul peaks see probleem süvenema. Nii et finantsvõimekus on suuremas omavalitsuses paratamatult suurem ja juhtimiskulud samas väiksemad. Tasub mõelda viis kuni kümme aastat ette, et mõista, mis väljakutsed meid ootavad.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Marika Tuus-Laul, palun!

16:02 Marika Tuus-Laul

Aitäh! Hea esineja! Kõigepealt kommenteerin seda elanike arvu, mis on aluseks võetud. Mina ei ole kindlasti selle esimene kritiseerija. Kui me vaatame ajakirjandust, näiteks suuremaid ajalehti, siis juhtkirjades on korduvalt küsitud, miks ei ole ikkagi aluseks võetud ajaloolist ja kultuurilist sobivust, vaid hoopis elanike arv. Ja loomulikult Soome ja Läti ei puutu praegu asjasse. Aga ma küsin hoopis muud. Ma küsin seda, et kui näiteks maakonda jääb paar suurvalda, mis funktsioone siis üldse maavalitsus peaks

täitma? Ning öelge, kas on ka mingisuguseid põhjuseid, mille olemasolu korral võib valitsus keelduda oma määrusega ühinemist kinnitamast, kui talle ei meeldi mingi ühinemine. Kas on siisugune võimalus ka olemas? Ja kui on, siis mis põhjused need võiks olla, kuigi elanike arv on piisav?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Ma ütlen, et elanike arv on kriteerium, mitte eesmärk iseenesest. Eesmärk on, et meil on võimekad omavalitsused. Ning on analüüsitud, mis tasemel piisav võimekus tekib, milliste teenuste pakkumiseks kui palju inimesi peab omavalitsuses elama. Selle põhjal on tuletatud see kriteerium.

Mis puutub olukorda, kus maakonnas on tekkinud näiteks kaks suurt omavalitsust, siis muidugi võib tekkida küsimus, mis on maavalitsuse roll. Ja tõepoolest selliseid olukordi võib tekkida. Maavalitsuse roll peab kindlasti olema riiklik järelevalve, riigi funktsioonide täitmine. Talle jääb oluliselt väiksem roll koostöö koordineerijana, aga teatud järelevalve õigusaktide täitmise ja planeeringute koostamise üle jääb. Isegi siis, kui terves maakonnas on üks omavalitsus, see roll jääb, sest iseenda üle järelevalvet ei teostata.

Tõsi, kui peaks minema nii, et on väga palju maakonnasuurusi omavalitsusi, siis tõenäoliselt seisab ees valik, mida me maavalitsustega edasi teeme. Aga täna võib reaalselt pilti vaadates arvata, et ega maakonnasuuruseid omavalitsusi naljalt ei sünni. See on ikkagi kardinaalne ja pikk samm edasi võrreldes praeguse seisuga, kui maakonnas on 15, 16, 20 omavalitsust. Nii suures grupis kokkuleppele jõuda on üsna keeruline. Aga selge on, et kui me näeme siisuguseid tulemusi, siis maavalitsuste töö reorganiseerimise juures tuleb seda arvestada.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Andres Herkel, palun!

16:02 Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Kaarel Tarand juhtis Sirbis tähelepanu sellele, et reformi varjatud eesmärk võib olla valimisliitude väljasurumine ja nn *gerrymandering* ehk valimisringkondade piiride ümberjoonistamine, et võimuparteid saavutaksid paremaid tulemusi. Eelnõu § 22 lõige 2 näeb ette ühinemistoetuste viimase osa maksmise 2019. aasta esimeses kvartalis, kui juhtumisi toimuvad ka Riigikogu valimised. Kas te ei karda, et tekib siisugune katuserahade sündroom, mis juba on tumestanud meie poliitilist kultuuri? Ehk on mõtet seda tähtaega ettepoole tõsta, et see ei mõjuks nagu valimiseelse kingitusena?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Ma ei jaga neid hirme, ütlen ausalt. Minu jaoks on valimisliidud täiesti normaalne demokraatia osa. Usun, et näiteks Tallinnas oleks koostöö mõne valimisliiduga kordades lihtsam kui Keskerakonnaga. Eks seda valimisliitude väljasöömise hirmujuttu on aetud päris palju. Ma vaatasin kohalike valimiste tulemusi. Pärnus võitis valimisliit pika puuga, Tartus on volikogus esindatud kaks valimisliitu. Isegi Eesti kõige suuremates omavalitsustes – jätame Tallinna kõrvale – saavad valimisliidud kenasti hakkama. Lõpuks teevad ju inimesed ise hääletuskasti juures oma valiku, mingeid eeliseid pole ei valimisliitudel ega parteidel. Mida me siis pelgame? Ma arvan, et valimisliidud saavad ka territooriumilt suuremates omavalitsustes suurepäraselt hakkama. Kui nad saavad hakkama 100 000 elanikuga Tartus, siis saavad nad hakkama ka 5000 elanikuga omavalitsuses Kagu-Eestis. Nii et seda muret ma ei näe. Mis puutub ühinemistoetuste jagamisse kolme aasta peale, siin sellel on hästi praktiline eelarvepoliitiline põhjus. See raha, mis riigil tuleb tõenäoliselt ühinemistoetusteks välja maksta, jõuab ka tegelikult kohalike inimesteni. See ei haihtu kuhugi õhku. Aga see summa on hästi suur. Eelarvel on praegu väga karmid raamid. Majanduskasv teadupoolest kuigi suur ei ole, maksulaekumised tulevad küll ilusti, aga meil on ka püsikulud. Nii et see on olnud eelarvepoliitiline otsus hajutada need väljamaksed kolme aasta peale. Esimene neljandik makstakse välja 2017. aasta lõpus ja sellega saab kõige kiiremad ühinemisega seotud kulud katta. Pool rahast makstakse välja aastal 2018, kui saab juba investeringud käima lükata, ja viimane neljandik aastal 2019. Ei ole mingit seost valimisega, ei ole mingit seost katuserahadega. Soov on vaid hajutada see rahakulu pikema perioodi peale, nii et see oleks ka riigieelarvele vastuvõetav. Preemiade osa tuleb ka 2019. aastal, sest seal on suuremad summad. Nii et tõesti, ei ole mingit vandenõu, ei ole mingit salaplaani. Lihtsalt me peame suutma sellest lubadusest kinni pidada nii, et eelarve lõhki ei lähe.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tarmo Tamm, palun!

16:02 Tarmo Tamm

Aitäh, juhataja! Lugupeetud minister! Te räägite esimesest etapist kui vabatahtlikust ühinemisest. Ma küsin: kus on see vabatahtlik ühinemine, kui sa pead ilmtingimata kokku saama 5000 elanikku? Kus see vabatahtlikkus on? Ja kuna tegemist pole vabatahtliku liitumisega – tegelikult on algusest peale tegemist olnud sundliitmisega –, siis miks valitsus ei võtnud kohe initsiatiivi ja seda reformi läbi ei viinud? Siis ei oleks tekkinud sõpruskondade ja erakondade baasil moodustatavaid uusi omavalitsusi. Miks valitsus ei julgenud sekkuda ja reformi ise ellu viia?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Nüüd ma pean tunnistama, et olen kerges segaduses. Keskerakond kinnitab, et ta ei toeta valitsuse läbiviidavat ühendamisvooru. Nüüd aga kuulen teid ütlevat, et me oleksime pidanud kohe, ilma igasuguse eelhoiatusega hakkama omavalitsusi liitma. Ma olen segaduses – kumba viisi siis teha? Meie oleme valinud sellise protsessi, et paneme reeglid paika. Omavalitsustele on kriteeriumid ja ajakava teada antud juba eelmise aasta novembris ja nüüd me näeme ka üliaktiivseid läbirääkimisi. Me anname neile võimaluse täiesti mõistliku aja jooksul ise teatud raamides kokkulepped sõlmida. Olen veendunud, et omavalitsusjuhid on selle informatsiooni üldiselt teadmiseks võtnud, kusjuures nad räägivad läbi palju suuremates piirides kui ainult see 5000. Rohkem kui 20 läbirääkimiste gruppi on suuna võtnud enam kui 11 000 elanikuga omavalitsusele. Minu arvates on väga oluline, et me anname omavalitsustele aega nendes raamides ise kokku leppida. Küll nad teavad, kellega neil on kultuurilised ja majanduslikud sidemed ning kellega liituda. Ega me ei alusta ju puhtalt lehelt. Me oleme neid ettepanekuid arutanud 20 aastat, nii et anname neile selle võimaluse. Aga hiljem, tõepoolest, peab valitsus tegutsema. Kui keegi on loobunud ühinemispreemiast, loobunud kaasa rääkimast, loobunud võimalusest ise ühinemislepingus kirja panna, kuidas seda omavalitsust tulevikus juhitakse, kui keegi tõepoolest on kõikidest oma õigustest loobunud, siis valitsus peab selle lõpuks ise ära tegema.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Külliki Kübarsepp, palun!

16:02 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea juhataja! Hea minister, palun teil ikkagi oma silmad avada! Tallinnas ei ole küsimus ainult poliitilises kultuuris. On ikkagi tõsiasi, et seaduses ettenähtud kohaliku omavalitsuse tulubaas ja ülesanded teenivadki suurte omavalitsuste huve. Reformierakond tahab väga olla üks Põhjamaadest, aga vaadake Põhjamaade pealinnaregioonide halduskorraldust! Tegu on ikkagi peamiselt koostöökogudega. Ka Eestis oleks mõistlik, et Tallinna ümber olevad omavalitsused tegutseksid koostöökogu vormis. Kas valitsus kavatseb lähiajal välja tulla pealinnaregiooni seaduse eelnõuga, et Eestis natukenegi rohkem tulubaasi ja ettenähtud funktsioone tasakaalu viia? Teiselt poolt, § 29 punkt 2 näeb ette, et meil võib olla isegi omavalitsus, kus on kuni 150-liikmeline volikogu. Kust tuleb see piir volikogu suurusele?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Mis puutub Tallinna, siis ma veel kord ütlen, et meil on tööplaanis sees teha analüüse ja ettepanekuid, kuidas pealinnaregiooni haldust uuendada. Aga see ei ole haldusreformi raames lahendatav küsimus. Ma olen ise Tallinnast mandaadi saanud inimene ja väga mures selle pärast, mis Tallinnas toimub. Mulle absoluutselt ei meeldi see. Mulle ei meeldi see juhtimisstiil, mulle ei meeldi see poliitiline kultuur, need valikud. Ja mind häirib väga, et viimaste analüüsides järgi, arvestades kõiki objektiivseid võimalusi, ei ole Tallinn enam isegi mitte Eesti majandusvedur. See on nüüd küll täiesti kriminaalne lugu. Aga arutame Tallinna asju! Istume maha ja mõtleme, kuidas demokraatiat pealinnas kaitsta ja kuidas kogu selles regioonis juhtimist muuta! Teenuste korraldamise probleeme minu arvates ei ole. Neid asju on võimalik arutada ja teatud ulatuses seda ka tehakse. Aga mida veel ja kuidas annaks seadusega halduskultuuri muuta, see on tõepoolest edasise debati küsimus. Hea meelega teeme selles vallas koostööd.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urve Tiidus, palun!

16:02 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud minister! Te paaris vastuses põgusalt puudutasite käimasolevat ühinemisläbirääkimiste protsessi. Kas te võiksite selle kokku võtta: kui palju neid omavalitsusi on, kes läbi räägivad, ning kui suur on potentsiaal tähtajaks valmis jõuda? Ning mis on nende peamine põhjus, kes ei ole tahtnud läbirääkimisi alustada?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Kordan siis kiiresti üle: eilse õhtu seisuga on 188 omavalitsust 213-st ühinemisläbirääkimistesse kaasatud. Nad on kas teinud ettepaneku või neile on tehtud ettepanek. On omavalitsusi, kes on vastanud eitavalt, on omavalitsusi, kes ootavad, et seadus oleks vastu võetud. Nii et on veel mänguruumi. Mina ise arvan, et ajaliselt on kõige parem, kui see seadus on teie abil ja toel jaanipäevaks vastu võetud. Suve keskpaik on ka see aeg, milleks omavalitsused teevad ära sisulise valiku, kellega ja mis suunas nad ühinevad. Siis jääb veel pool aastat aega ühinemislepingut rahulikult kokku panna, detailides kokku leppida, investeringuvalikuid teha. Ja 1. jaanuariks on pilt klaar. Formaalselt aga, jah, ma arvan, et me näeme tulemust juba novembris. See on tagumine aeg ühinemisläbirääkimisi pidada. Nii läbirääkimiste alustamise kui lõpetamise kohta peavad volikogud langetama ametlikud otsused. Aga pilt on lootust andev.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aivar Kokk, palun!

16:02 Aivar Kokk

Hea juhataja! Hea minister! Sa mainisid, et väiksed on halvemad ja suuremad on paremad omavalitsused. Aga samas parandasid, et on väikseid, kes hakkama saavad, ja on suuri, kes ei saa hästi hakkama. Mul on kahju, et valitsuse komisjonis oli paar teemat üleval, aga need murekohad ei ole siin eelnõus ikka lahendust leidnud. Üks mure on see, mille kohta Kalev Kotkas küsis: igas maakonnas on mõni must lammast ehk omavalitsus, kellel on eelarve puudujäägis ja laenukoorem lõhki, ning mitte keegi ei taha temaga ühineda. Teine mure on, et mõni omavalitsus ei kavatsegi reageerida ühelegi ühinemispakkumisele. Kui ümberringi omavalitsused ühinevad, siis mõned ei saa ühineda sellepärast, et vahel on keegi, kes ei nõustu ühinema. Ja veel: on 5000 ja 11 000 elanikuga omavalitsused. Kuidas saab riik hiljem käskida väikest omavalitsust kellegagi ühinema, ilma et ta raha juurde annaks? Kriteerium on ju täidetud – 5000 elanikku on olemas. Kuidas siis saab sundühendada?

16:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Jah, ega kogu olukord järgmisel aastal ei saa lihtne olema. Kui on omavalitsusi, kes ei soovi liituda või keda kampa ei soovita, ja samas nad kriteeriume ei täida, siis tuleb neile seaduse täitmiseks ikkagi partner leida ja nad ühendada. Ka järgmisel aastal, kui veebruaris valitsus teeb oma määrusega liitumisetpanekud omavalitsustele, kes peavad kellegagi ühinema, on aega veel kolm kuud läbirääkimisi pidada ja ühinemiskokkulepe sõlmida. Kui see ei õnnestu, siis tuleb tegutseda seaduse järgi ning sel juhul teevad riik ja maavalitsus need otsused ära. Aga üldiselt jah, järgmise aasta kevadel see töö käib.

Nagu öeldud, minu arvates ei ole põhimõtteliselt õige hakata kellegi varem tehtud vigu praegu erandkorras enne ühinemisi kinni maksma. Meil on väga kopsakad ühinemistoetused, mida saab kasutada nende vigade parandamiseks, olukorra leevendamiseks. Ühinemislepingus tuleb teha valikud, kuhu investeeritakse, mis objektid tehakse korda. Lepinguid sõlmides saab ka arvesse võtta, et üks osapool on oma mingi suure objekti juba korda teinud. Eks see ole selline rätsepatöö, kus ei ole häid lahendusi. Samas pole minu arvates hea lahendus ka see, kui need üksikud õnnetud omavalitsused jäävadki võimetute valgete laikudena kaardile. Nii et tuleb see töö ära teha, kuigi selles midagi meeldivat ei ole. Aga ma kindlasti ei öelnud, et väikesed on halvad ja suured on head. Lihtsalt küsimus on võimekuses ja efektiivsuses, selles, mida suur omavalitsus suudab ja väike ei suuda. Suurtel on ka oma probleemid, aga väikeste probleemid on tõsisemad.

16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Monika Haukanõmm, palun!

16:02 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Lugupeetud minister! Loomulikult ma väga toetan seda, et avalikud teenused oleksid ühtemoodi kvaliteetsed ja kättesaadavad. Suurepärane, kui me selleni jõuaksime! Me eeldame praegu, et mastaabiefekt tagab meile avalike teenuste hea kvaliteedi ja peatab ääremaastumise. Aga me peame väga täpselt teadma, milline see avalike teenuste pakett on, mis on inimese enda vastutada, mis on omavalitsuse vastutada ja mis on riigi vastutada. Ka peame teadma, mis teeb ühe teenuse kvaliteetseks, mille alusel me ütleme, et see teenus on kvaliteetne või mitte, ja kes seda hindab. Praegu on suurepärane hetk, lausa ainulaadne hetk teha ära nn avalike teenuste inventuur. Minu küsimus sihikvi sinna. Kas selline avalike teenuste inventuur, kaardistamine, kes mille eest vastutab, on tehtud, ning kui jah, siis millal me saame sellega tutvuda? Kui ei ole tehtud, siis kas see on plaanis?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Seda teemat käsitlevad hästi paljud materjalid ja mitu seadust. Tegelikult ju omavalitsusjuhid teavad, mis on nende põhiülesanded. Jõukamad, tugevamad omavalitsused teevad teatud asju lisaks, väikesed paraku ei suuda ka põhiteenuseid piisaval määral tagada. See on kindlasti üks probleem, mille me tahame selle reformi raames lahendada. Ka riigieelarve seaduses on iga aasta kirjas, mis on omavalitsuse ülesanded, mis on riigi ülesanded. On ka riigi ülesandeid, mida koos rahaga antakse omavalitsustele üle. Need regulatsioonid on olemas. Mulle jäi kunagi kõrva, et Tallinn pakub oma elanikele üle 500 erineva teenuse. See oli kindlasti Eesti kõige suurem number ja ilmselt on see kümneid kordi suurem number, kui väikesed omavalitsused suudavad, ükskõik kui väga nad ka ei pinguta. Nii et teenuste pakett sõltub ikkagi mastaabist, meeldib see meile või ei. Eks omavalitsuse suuruse, võimekuse ja teenuste pakkumise küsimus on tasakaalu otsimise küsimus: kas me tahame, et pendel näitaks skaalal suurt kogukondlikkust, või näitaks majanduslikult suurt ökonoomsust. Kui me tahame, et kõik oleks majanduslikult hästi ökonoomne, siis tõenäoliselt peaks veel suuremad omavalitsused tegema. See oleks rahalises mõttes kindlasti veel efektiivsem. Täna me nihutame pendlit kogukondlikkusele pisut ökonoomsuse suunas, aga kindlasti ei löö seda kuskile teise äärmusse. Minu arust on see tasakaalupunkt praegu peaaegu olemas, kui vaadata Eesti olusid, omavalitsuste elanike arvu ja territooriume. Ma usun, et selle 5000 ja 11 000 kehtestamisega me teeme praegu mõistliku sammu.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Rein Ratask, palun!

16:03 Rein Ratask

Aitüma, härra juhataja! Härra minister! Põhiseadus sätestab kaks kohaliku omavalitsuse üksuse liiki: vald ja linn. Kilingi-Nõmme näiteks sai linnaõigused veel õitsvas Eesti Vabariigis, praegu on ta Saarde valla keskus ja elanikke on seal tublisti alla 5000. Käsitletava eelnõu § 14 lõikes 2 sätestatust tulenevalt ta ei säilita oma liiginime "linn". Kui ma sealsele vallavanemale nüüd võõrusele lähen, kuhu ma siis ikkagi lähen, kas külasse või linna? Olen rääkinud.

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Suupäraselt võib ikka "linna" kasutada, seda õigust ei võeta kelleltki ära. On vallasisesed linnad. Tõsi, kohanimenõukogu on soovitanud kasutada ametlikes registrites terminit "tuumlinn", aga see on selline tehnokraatlik-bürokraatlik termin. Linn saab jätkuvalt olla linn – vallasisesed linnad on meil praegu olemas ja jäävad ka tulevikus. Me küll näeme ette, et kui omavalitsus ise tahab säilitada linna staatust, et on omavalitsus kui linn, siis vähemalt pool selle kandi elanikkonnast peaks elama linnas. Selline kriteerium on praegu sisse kirjutatud. Ka need, kes varem on liitunud ja pidanud võtma kasutusele valla nime, võivad uuesti kasutusele võtta linna nime, kui nad väga tahavad. See võimalus on neile antud. Nii et selles osas seadus kardinaalseid muutusi kaasa ei too.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Meelis Mälberg, palun!

16:03 Meelis Mälberg

Aitäh, istungi juhataja! Austatud minister! Tegemist on kindlasti viimaste aastate suurima reformiga. Kui sa oleksid 30–40 aastat vanem, siis võiks öelda, et elutöö on käsil või elutöö on tegemisel, aga nii suure reformi eelnõu kindlasti ei valmista ette minister üksi, kasutades selleks unetuid öid. Annan sulle võimaluse siit puldist ära märkida, üles lugeda inimesi ja organisatsioone, kes on selle mahuka eelnõu taga olnud. Palun!

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Nagu ma ütlesin, meil on selle eelnõu koostamisel abiks olnud ka varasemad plaanid ja kindlasti see töö, mille Siim Kiisler omal ajal ära tegi. Tarkust on kogu aeg juurde tulnud. Ju me siis ei olnud omal ajal muudatusteks küpsed, nüüd loodetavasti oleme. Aga eksperdikomisjonis on tarku inimesi eri erakondadest ja organisatsioonidest, ametnikke ja muidu aktiivseid omavalitsuste spetsialiste. Kindlasti on teinud suurepärase töö ära inimesed Rahandusministeeriumis. Nende nimed leiame ka siit seletuskirjast: Ave Viks, Olivia Taluste, Sulev Liivik. Osa tegijaid istub meil siin tribüünil täna. Loomulikult on see olnud suur töö, üksi ei oleks seda keegi ära teinud. Eelnõu sisu võib meeldida või mitte, aga siia on pandud päris palju tööd sisse, nii et pealiskaudsust või ükskõiksust ei saa kindlasti ette heita.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tanel Talve, palun!

16:03 Tanel Talve

Aitäh istungi juhatajale! Lugupeetud minister! Kindlasti tekitavad igasugused reformid inimestes hirmu. Ma tunnetan mööda Eestit inimestega kohtumas käies, et nad kardavad eelkõige seda, et nende elu üle otsustamine läheb veel kaugemale, et nende eluolu tegelikult enam kedagi väga ei huvitagi. Sellega seoses küsin säärast asja. Kas koos nende ekspertidega on arutatud ka võimalust anda lisaks osavaldadele, mis on sellised vabatahtlikkuse alusel loodavad üksused, mingid suuremad õigused kogukondadele eesotsas külavanematega? Kas võiks nendelegi anda rohkem õigust reaalselt vastutada ja oma elu üle otsustada?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Ka praegune kohaliku omavalitsuse korralduse seadus võimaldab lepinguga teatud ülesandeid üle anda ja see on ju väga tervitatav, kui seda kasutatakse. Ääremaastumist aitavad leevendada erinevad meetmed. Praegused teenuspunktid võib jätta vanadesse vallakeskustesse alles või viia need sinna, kus on rohkem inimesi, kui selle teenuse järele vajadus on. Seda on ka tehtud. Samas on vanades vallavalitsustes endiselt tööl teatud spetsialistid, kes kohapealseid probleeme lahendavad. Nad ei pea olema osavalla ametnikud, nad võivad olla selle ühendvalla ametnikud, lihtsalt asuvad eri asulates. Seda saab teenuspunktidega väga edukalt korraldada, terved asutused võivad olla hajutatud üle omavalitsuse. Selleks ei pea seadma karme reegleid ja ehitama mingeid osavallamüüre. Seda tasub kaaluda ja siis omavahel kokku leppida. Tõepoolest on väga palju asju, mis sõltuvad omavalitsusjuhtide ja muude läbirääkijate enda valikutest. Kui paned rahva seadusega väga karmide piirangute ette, siis ei kasutata seda tööriista üldse ja efekt on vastupidine oodatule. Tuleb ikkagi võimalikult palju ise kokku leppida.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Peeter Ernits, palun!

16:03 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister! Ma räägiks natuke nendest, kes võidavad või kes kaotavad. Teatavasti, 213 omavalitsusest 80-s on hingede arv alla 5000. Kes siis võidavad kindlasti? Võidavad, nagu ma aru saan, umbes sada linnapead või vallavanemat, kes saavad aastapalga – sellise nimelise kuldse langevarju. Aga kui palju on neid tublisid ametnikke praegustes valdades ja linnades, kes jäävad tööst ilma? Kas neil on ka mingi väikenegi, kas või pronksist langevari? Kas ka neid ootab mingi toetus?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Eks ka Riigikogu liikmetele on tagatud kuus kuud peale volituste lõppemist teatud sissetulek. Nii et ega see linnapeade ja vallavanemate hüvitis midagi ülimalt erakordset ei ole. Miks see on seaduses eraldi kirjas? Sellepärast, et neile ei laiene need hüved, mis laienevad ametnikele. Kui ametnikke koondatakse, siis neile näeb, kui ma ei eksi, avaliku teenistuse seadus ette teatud garantiid. Neile tuleb pakkuda sarnast tööd. Kui seda ei ole uues omavalitsuses võimalik pakkuda, siis tuleb neile maksta teatud hüvitis. See ongi olnud kogu loogika. Kui omavalitsus näeb, et ta peab koosseisu vähendama, kedagi koondama, siis seadusest tulenevad nende ametnike jaoks teatud garantiid. Omavalitsusel on alati õigus maksta neile mingit hüvitist, kui volikogu seda toetab. Aga seda me ei taha, et omavalitsusjuhid peaksid otsustama mingeid neid puudutavaid hüvesid. See ei ole nagu hea tava, pigem oleks see isegi kriminaalne. Aga kui väga otsida, siis ehk leiab selliseid kõverteid, et endistele omavalitsusjuhtidele on nende läbirääkimiste pidamise eest teatud toetusi makstud. Meie põhimõte on, et maksame pigem selle hüvitise välja, aga las see kõik olla klaar, nii et igaühele oleks arusaadav, kes saab ja mis alustel. Siis ei pea kõverteid otsima. Kui keegi tunneb, et ta ei vääri seda raha, siis kindlasti on igas omavalitsuses näiteks lasteaedu ja mittetulundusühinguid, kellele raha annetada. Aga süsteem peab olema klaar ja selge: ametnikud saavad hüvitist ühe seaduse järgi, vallajuhid teise seaduse järgi. Selged piirid on ees, et ei oleks susserdamist.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kalev Kotkas, palun!

16:03 Kalev Kotkas

Täna, härra juhataja! Austet ettekandja! Mulle omal ajal väga meeldis, kui peaminister Ansip vastas seal puldis haldusreformiteemalistele küsimustele ja noomis küsijat, et ärge mõelge teenustepõhiselt – omavalitsus on midagi hoopis enamat kui teenuste osutaja. Omavalitsus on iseotsustamise koht, omavalitsus on kohaliku demokraatia vundament. Tõepoolest, demokraatial on kaks kuldreeglit: võimu ei tohi tsentraliseerida ja otsustamine peab toimuma võimalikult madalal tasemel. Kuidas kõnealune eelnõu neid põhimõtteid järgib? Kas ei ole ohtu, et me toome demokraatia ohvriks teenuse kvaliteedile?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Ka mina olen veendunud, et omavalitsus peab suutma kohalikke huve esindada. Usutavasti see reform aitab kaasa, et kohalike huvide esindamine ja kohalik demokraatia ei oleks näilisus. Kui väikesel vallal ei ole rahalist ega professionaalses mõttes võimekust ametkondlikul tasemel riiki tasakaalustada, siis kohalik demokraatia ja autonoomia printsiip eksisteerib paberil, mitte reaalsuses. Kindlasti vähemalt 5000 või 11 000 elanikuga omavalitsused on selles mõttes võimekamad. Samas mulle meeldiks rohkem mõelda omavalitsusest mitte kui ainult tasakaalustajast, mitte kui vastandujast riigile – selline suhtumine on meile võib-olla ajaloolistel põhjustel kuidagi sisse jäänud –, vaid pigem kui riigi, ettevõtjate ja vabaühenduste partnerist. Vajaduse korral peab ta aga suutma oma sõna maksma panna. Me ei saa öelda, et ühinenud Märjamaa vald oma 871 ruutkilomeetril oleks kuidagi ebademokraatlik või et seda on ühinenud Rapla, Lääne-Nigula või ühinemata Pärnu või Tartu linn. Ei ole see kohalik demokraatia ka ainult niipidi tõlgendatav, et mida vähem, seda rohkem seda on. Me oleme analüüsinud ka kohalikke valimisi ja näinud, et tegelikult on eluterveks konkurentsiks teatud mastaapi vaja. Väga väikestes omavalitsustes kipuvad ilmnema samasugused probleemid nagu ühes kõige suuremas: võim monopoliseerub ühe inimese, perekonna või poliitilise grupi kätte ja valimistel väga suurt konkurentsi ega verevahetust ei toimu. Kohalik demokraatia vajab ikkagi laiemat kandepinda. Mina usun, et tugev omavalitsus esindab oma rahva huve paremini.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Krista Aru, palun!

16:03 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Praegu on vastavalt seaduseelnõule lubatud neli erandit, millal omavalitsusüksus ei pea vastama miinimumsuuruse kriteeriumile. Kas arutelul oli laua peal ka mingeid teisi võimalusi, rohkem erandeid või on algusest peale kinni hoitud nendest neljast erandist?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Siin on jälle tegu tasakaalu otsimisega. Eelnõu koostamisel olid esindatud ka arvamused, et ei tohiks olla ühtegi erandit ja piir peaks olema palju kõrgemal, kuni selleni välja, et tuleks teha maakonnasuurusel omavalitsused, mis siis tähendaks 9000 elanikuga Hiiumaad ja 600 000 elanikuga Harjumaad. Oli ka ettepanekuid, et peaks erandite lubamise jätma üldse hästi lahtiseks. Lõpuks aga leidsime, et targem on panna seadusesse konkreetset erandite alused kirja. Omavalitsustel on lihtsam, kui on mängureeglid teada, samuti hiljem valitsusel, kui ei pea hakkama igat kaasust eraldi kuskil põhjendama. Lätis minu teada oli viimases etapis väga palju üksikküsimusi laual, väga palju nõuti erandeid. Pigem olgu selged reeglid, selged erandid.

Te küsitate, kas oli veel ettepanekuid. Laual oli ka üks nõudmine, et võiks lubada rõngasvaldu. Küsiti, et kui on väga selge keskus ja seal ümber rõngasvald ning mõlemad vastavad kriteeriumidele, kas siis peaks valitsus ikkagi sekkuma ja liitma selle keskuse tagamaaga. Me ei pannud sellist täiendavat kriteeriumi sisse, kuigi loodame, et sellised selge keskuse ja tagamaaga omavalitsused siiski ühinevad. Sajameetrise vahega vallavalitsused kuskil keskustes tunduvad pisut veidrad. Sinna juurde räägitakse juttu, et meid tulevad nüüd võõrad valitsema, aga sisuliselt töötatakse samas hoones. Ühesõnaga, praegu on selline kompromiss. Kui tegu on väikeste saartega või hästi suurte territooriumidega, kus on sood ja metsad ja vähe inimesi, siis selle 5000 elaniku kriteeriumi täitmiseks tuleks astuda väga ebaratsionaalseid samme.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Arno Sild, palun!

16:03 Arno Sild

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Esialgu olid sellised plaanid, et kuni kohalike omavalitsuste valimiseni toimub vabatahtlik ühinemine ja pärast seda hakatakse sundkorras liitma. Mis asjaolud tingisid selle, et toimus käiguvahe: hakati tempot kiirendama ja nüüd tahetakse kõik ära klaarida juba kohalike omavalitsuste valimiseks?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Tõepoolest, reformi ettevalmistamise käigus me otsustasime tempot tõsta, et asi ei jääks venima. Argumendid, miks see on õigem tee, tulid siit ja sealt. Tegelikult oli valitsuse otsus üsna konsensuslik ja omavalitsusjuhid on ka öelnud, et tehke nii. Kui me võimaldaksime omaalgatuslikult ühineda kohalike omavalitsuste valimiseni ja valitsuse vooru ei tuleks, siis jääks hästi pikk periood, kus ei toimu mitte midagi. Aga nüüd me teame selle aasta lõpuks, kes ühinevad, kes täidavad kriteeriume. Muidu jääks hästi pikk periood, kus tublimad on töö ära teinud, aga teiste jaoks valitseks ebaselgus. Nii ei teaks ei tublimad ega ka vähemvõimekad, kas nad peavad kellegagi liituma või mitte. Lisaks tekiks pikema ajagraafiku puhul küsimus, millal tuleks teha järgmine valimiste voor. Neli aastat oodata oleks ilmselt absurd, korraldada aastal 2018 erakorralised valimised nende ühendamiste tõttu aga oleks äärmiselt kulukas ning nii elanikele kui omavalitsustele äärmiselt tüütu.

Ja kui mõelda pisut ette, siis aastal 2018 on Eesti Euroopa Liidu eesistujamaa, meil on vabariigi juubel, meil on ühed valimised olnud ja teised tulevad. Selline pidev valimiste tsükkel, teate ise ka, ei mõju üldiselt riigi juhtimisele positiivselt. Sellest asjast on räägitud väga palju, see ei ole mingi uudis. Omavalitsustel on olnud piisavalt aega omaalgatuslikke läbirääkimisi pidada – eelmise aasta novembrist peale, nii et peaaegu poolteist aastat – ja pole mõtet lasta tekkida perioodil, kus mitte midagi ei toimu ja käib tõenäoliselt ainult mingi poliitiline kukepoks. Paremini teeme kiiresti ja korralikult. Praegu on võimalus ise kokku leppida. Kui mingid asjad jäävad tegemata, siis valitsus teeb ära – ajagraafik on selge, reeglid on selged, eelarve on olemas. Kogu lugu!

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Mart Helme, palun!

16:03 Mart Helme

Aitäh, härra eesistuja! Härra minister! Te ühele eelmisele küsimusele vastates ütlesite, et demokraatia tervise huvides on väga kasulik, kui pikalt istuma jäänud ja ühe perekonna või kildkonna käes olev võim

saab tuulutatud. Ma arvan, et teil on tuline õigus – ma jagan seda seisukohta, eriti riigi mastaabis. Aga küsimus on niisugune. Kuidas kavatseb valitsus puhtpraktiliselt ellu viima hakata valdade või omavalitsuste sundliitmist, kui teatud omavalitsused ei ole vabatahtlikult liitunud?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Kõik need kaks tundi te vist ei ole kuulanud, mida ma räägin. Ma päris nullist ei alusta, see oleks lugupidamatu teiste vastu, kes on siin debatis osalenud. Seaduses on kirjas protseduur: selle aasta lõpuni saab ühineda vabatahtlikult, järgmise aasta veebruaris koostab valitsus määruse, kus on kirjas, kes kriteeriumi mittetäitjatest peavad ühinema ja kellega. Siis on kolm kuud aega ühinemiskokkulepe sõlmida. Järgmise aasta suveks on kõik protseduurid omavalitsusel endal tehtud, aga kui ta keeldub, siis tuleb pall uuesti riigi kätte, kes maavalitsuste kaudu teeb need protseduurid ära. Järgmise aasta 15. oktoobril toimuvad kohalike omavalitsuste valimised juba ühendatud omavalitsustes. Selline on hästi lühidalt kirjeldatuna see protsess.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Henn Põlluaas, palun!

16:03 Henn Põlluaas

Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud minister! Te rääkisite optimistlikult, et ühinemisse on haaratud 188 omavalitsust. Selle tegelik põhjus on lihtsalt hirm sundliitmise ees, mitte ühinemissoov. Kui me vaatame statistikat, siis on juhtimiskulud ülemäära suured päris väikestes omavalitsustes. 2000–3000 elanikuga valdades ei ole sellel enam tähtsust ja piiri tõmbamine 5000 juurde on põhjendamatult. Saue linn täidab kõik kriteeriumid ja sundliitmine teda ei ohustaks. Küsitlusel oli tervelt kolmveerand elanikest liitumise vastu, kuid sellega ei arvestatud. Kas peate õigeks, et rahva tahtel ja demokraatial ei ole nii olulises küsimuses mitte mingit tähtsust?

16:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Aitäh! Siin sai varem ka arutatud, kas küsitluse läbiviimine on oluline, miks seda tehakse. Ma arvan, et seda tuleb praktiseerida. Küll aga olen veendunud, et otsus peab jääma volikogu langetada. Volikogu kujundab lõpliku seisukoha, võttes arvesse kõiki erinevaid aspekte, sh rahvaküsitluse tulemusi. Üldjuhul rahvaküsitlustel väga palju inimesi ei osale, aktiivsus võiks olla suurem. Samas kutsun ma üles, et tavakodanikud ja poliitikud ei kasutaks selle kampaania ajal valesid. Paraku Saue linna puhul võis seda näha: inimeste hirmutamiseks kasutati valesid, väljamõeldud ohte ja võib-olla saadud tulemus peegeldas ka seda. Tegelikult tuleks pea selge hoida ja käituda riigimehelikult ka siis, kui tegu on ühinemisküsitlusega.

Minu arvates tuleb tunnustada volikogusid, kes liitumisotsuse siiski langetasid. Ei ole võimalik leppida sellega, et omavalitsused tahavad liituda ainult jõukamatega. See oli pisut vist ka Saue linna küsimus. Mõeldi, et me oleme kõige jõukamad, meil pole midagi vaja. Ka kõlas väide, et meid tulevad juhtima võõrad. Kujuta ette, inimesed sealtsamast lähikonnast on järsku võõrad meie enda pisikeses Eesti riigis! Mõeldes nendele argumentidele ja lendlehtedele, mida kasutati inimeste hirmutamiseks Saue linnas, on mul tegelikult hea meel, et Saue Linnavolikogul oli siiski julgust ühinemisotsus vastu võtta. Ei ole võimalik kõigil liituda ainult jõukamatega. Jõukamad peavad vaatama pikemat perspektiivi ja tunnetama vastutust. Vajaduse korral tuleb kampa võtta ka neid, kellel parajasti läheb kehvemini. Mina usun, et kaheksa või kümne aasta pärast või juba nelja või kaheksa aasta pärast Saue linna elanikud näevad, et hirmud, millega neid hirmutati, olid välja mõeldud ja tegelikult sündis üks võimekaimaid Eesti omavalitsusi, kus on 21 000 elanikku. Kõige suurem vald saab oma ülesannetega kenasti hakkama. Ning veel üks asi: nende seis, kellega ühineti, ei olnud üldse nii kehv, kui üritati näidata. Nii et ka esindusdemokraatia tingimustes ei ole rahvaküsitlus alati viimase tõe allikas. See annab teatud sisendi, annab võimaluse kujundada teatud valikuid, eriti kui on küsimus näiteks nimevalikus või selles, kellega ühineda. Tarkust kõike seda arvestada peab omavalitsuse juhtimisel olema.

16:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aivar Kokk, palun!

16:03 Aivar Kokk

Aitäh, hea juhataja! Hea minister! Ma ei saanud enne oma küsimusele head vastust. Ma toon näite. Maakonna keskel on üks omavalitsus, kes ei taha kellegagi ühineda, aga ümberringi kõik omavalitsused ühinevad ja ükski neist ei ole väiksem kui 5000 elanikku. Kui menetluses olev seaduseelnõu maikuus vastu võetakse ja need vallad on ühinenud, aga keskele on jäänud üks vald, kellele oleks vaja mitut miljonit, et saada sâamale tasemele kui teised, mis siis saab? Millise seaduse alusel sinu komisjon ja valitsus määravad selle ühe valla ükskõik millise kolmanda või neljanda vallaga ühinema, kui see vald on täitnud kõik kriteeriumid, mis selle seaduseelnõuga on ette antud? Minu arust selline võimalus seaduse kohaselt praegu on, aga kui see eelnõu seadusena vastu võetakse, siis enam ei ole.

16:04 Riigihalduse minister Arto Aas

Meie oleme veendunud, et see võimalus on. Piirkondlik komisjon peab siis oma ettepaneku tegema, kaaludes eri argumente – geograafilisi, majanduslikke ja kultuurilisi. See on vaja ühinemisettepanekus lahti kirjutada. Selle põhjal tehakse ettepanek, kellega ja kuidas see ühinemine peaks toimuma. Me oleme veendunud, et seaduses on see võimalus olemas, seaduse eesmärkide täitmiseks on see möödapääsmatu. Aga kui küsijal on mingi parem alternatiiv pakkuda, siis me muidugi hea meelega kuulame.

16:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Martin Helme, palun!

16:04 Martin Helme

Aitäh, härra asespiiker! Härra minister! Ma ausalt öeldes olen täielikult hämmingus, kui suurt vaenulikkust ja põlgust kodanike vastu te üles näitasite, kui jutuks oli Saue referendum. Ah et toimub hirmutamine? No 75% referendumil osalejatest ei saa olla nii rumalad, et nad ei näe ühe ja teise poole argumente läbi. Ma ei saa sel juhul aru, miks me üldse mingeid valimisi korraldame, kui rahva arvamusega arvestama ei pea. Siin käis läbi ka väide, et me ei taha võõraid endid valitsema. Minu meelest on see kogu reformi võtmeküsimus, et tehakse omavalitsused, mis tegelikult ei ole oma valitsused, sest haldusüksused on nii suured, et seda oma kogukonda enam ei ole. Kui meil on poolt maakonda või kolmandikku maakonda haarav omavalitsus, siis tõepoolest ongi seal kõik üksteisele võõrad ja seda oma kogukonda ei olegi. Minu meelest on see vastuolus nii meie põhiseadusega kui ka senise arusaamaga sellest, mis on omavalitsus. Kas teie seda vastuolu ei näe?

16:04 Riigihalduse minister Arto Aas

Ei, mina seda ei näe. Siin on kõlanud ka ju teiste inimeste suust, et tegelikult on inimesed oma jalgadega ja muul moel muutused juba ammu ära teinud. See omavalitsuskorraldus, mis meil 1989. aastal paika loksus, ei vasta ammu reaalsusele. See ei vasta sellele, kus inimesed töötavad, tööl käivad, kus nad oma lapsi koolitavad, kuidas nad liiguvad. Maailm on väga palju muutunud. Meil on liitumisi ka varem olnud ja me ei saa öelda, et liitunud omavalitsused ei käitu peale ühinemist nii, nagu omavalitsusele kohane. Me ei saa öelda, et Haapsalu linn ei ole demokraatlikult juhitud või Pärnu linn või Tartu linn. Ometi need on väga suured haldusüksused. Kas väga suure territooriumiga Märjamaa vald ei oleks peale ühinemist enam omavalitsus, kes täidaks omavalitsusele pandud kohustusi? Nii et meil tuleb pigem õigusaktid reaalsusega rohkem kooskõlla viia ja näha suuremat pilti. Paraku ei ole võimalik 300 või 500 elanikuga omavalitsusi kui tahes suurte rahaliste vahenditega viia sellisele tasemele, nagu me aastal 2017 ootaksime.

17:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Andres Metsoja, palun!

17:02 Andres Metsoja

Aitäh, hea asespiiker! Lugupeetud minister! Minu küsimus puudutab liitumise puhul üliolulist lepingut ehk ühinemislepingut, täpsemalt selle õiguslikku jõudu. Elu on näidanud, et lepinguid on rikutud. Võib juhtuda, et lepingut ei täideta. Küsimus kõlab nii: kas te näete vajadust siduda ühinemisleping tugevamalt õigusruumiga, näiteks et see oleks automaatselt üle võetud kohaliku omavalitsuse arengukavva? Arengukavad on ju dokumendid, mille alusel koostatakse eelarvet. Võib-olla see annaks

mõlemale poolele – nii opositsioonile kui ka koalitsioonile – võimaluse pidada mõistlikku diskussiooni ega taandaks ühinemislepingut n-ö eraldiseisvaks dokumendiks, mis teatud mõttes oleks uues omavalitsuses kogu süsteemist nagu lahus.

17:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Siin on juriidilisi küsitavusi, aga kui on konkreetne ettepanek, kuidas ühinemislepingut juriidiliselt kuidagi poolautomaatselt või automaatselt omavalitsuse ametlike dokumentidega siduda, siis on see teretulnud. Loogiline on, et ühinemislepingu punktid raiutakse ka arengukavadesse ja eelarvesse. See on loomulik asjade käik. Eialgu me oleme lähtunud sellest, et ühinemislepingu muutmine on hästi keeruline. See annab piisava kindlustunde ka väiksematele osapooltele, et kokkulepetest peetakse kinni. Me usume, et sellest piisab.

17:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Ivari Padar, palun!

17:02 Ivari Padar

Lugupeetud härra minister! Mul on küsimus teadlaste kaasamise kohta. Ma olen maaülikooli kuratooriumi liige ja olen maaülikoolist küsinud – nii juhtkonnalt kui majandus- ja sotsiaalinstituudist –, kui palju on neid kaasatud haldusreformi ettevalmistamise protsessi. Vastus on olnud, et üldse ei ole kaasatud. Maaülikool on aga ülikool, kuhu on aegade jooksul kokku kogutud õige palju kompetentsi, millest oleks kindlasti olnud abi eelnõu ettevalmistamisel. Miks see valik niisugune on? Miks maaülikool on sellest ettevalmistusprotsessist kõrvale jäänud?

17:02 Riigihalduse minister Arto Aas

Meil on tõepoolest olnud eelkõige teadlased ja õppejõud Tallinna Ülikoolist ja Tartu Ülikoolist. Neid on päris mitu, need on inimesed, kes on oma teadustöö ja varasema tegevusega silma paistnud kui selle valdkonna juhtivad eksperdid. Ju siis maaülikooli tublide inimeste panus selles vallas ei ole vähemalt avalikkuses nii nähtav olnud. Aga meil on olnud kümneid avalikke kohtumisi, nõupidamisi, kaasamisringe selle eelnõu ettevalmistamisel. Ma väga loodan, et maaülikooli inimestel on olnud võimalus omagi panus anda.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Mart Helme, palun!

17:03 Mart Helme

Aitäh, härra eesistuja! Härra minister! Te ilmselt ei tea, et meil on kabinettides olemas vahendid, et jälgida saalis toimuvat. Nii et ma tean väga hästi, mida te siin rääkinud olete. See, mida te mulle vastasite, oli aga tegelikult ainult info, mis on kirjas seaduseelnõus. Mina küsisin seda – pange nüüd palun tähele ja saage õigesti aru! –, kuidas puhtpraktiliselt hakatakse liitumisest keeldunud omavalitsusi ühendama? Kas te ei arva, et me upume sellisel juhul kohtuasjadesse? Ega ometi ei minda ju seda teed, et politsei hakkab mööblit välja viskama ja uksi kinni naelutama?

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Ei, selleni me loodetavasti ei jõua. Liitmise alused tulenevad seadusest. Nagu öeldud, kui seadus võetakse vastu ja president kuulutab selle välja, siis see on täitmiseks kõigile, isegi siis, kui seadus ei meeldi. Selline on meie põhiseaduslik kord. Kui omavalitsus siiski keeldub põhimõtteliselt seadust täitmast, siis on ette nähtud järgmised sammud. Nagu öeldud, siis tuleb pall uuesti riigi kätte ning maavanem ja maavalitsus viivad vajalikud protseduurid läbi.

Võib-olla veel nii palju, et kui valitsuse algatatud voorus on vaja liita mõni väiksem suuremaga ja väiksem ei ole seaduse nõudeid täitnud, siis tõenäoliselt võetakse kasutusele suurema ja tugevama omavalitsuse nimi ja sümboolika. Volikogu suurus tuleneb seadusest: vabatahtlikult on võimalik kokku leppida suurem volikogu koosseis, miinimumsuurus tuleneb seadusest. Valimisprotseduurid viib sellisel

juhul läbi riik ning sealt edasi juba ühinenud omavalitsuse volikogu ja uus linna- või vallavalitsus viib ühinemise lõpuni. Nii et kõik normid, määrused ja õigused tulenevad seadusest. Kui seadus on vastu võetud ja välja kuulutatud, siis loodetavasti kõik neid reegleid ka täidavad.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Henn Põlluaas, palun!

17:03 Henn Põlluaas

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea minister! Mulle tundub kummaline, et te kuulutasite valedes ja paanikat õhutavateks analüüsidel põhinevad faktid, mis puudutavad Saue linna, kes täidab kõik kriteeriumid ja kellel ei ole vaja ühineda. Olen endine Saue linnapea, kes osales ka selles protsessis. Ma olen väga täpselt kursis kõikide tehtud analüüsidega. Kõik Saue eelmised linnapead olid koos minuga ühinemise vastu. Ma usun, et me teame neid argumente märksa paremini ja oleme selles küsimuses oluliselt kompetentsemad. Kas te tõesti arvate, et see kannab head vilja, kui teerullipoliitikaga viiakse liitumised läbi ning rahva arvamusest ja tegelikkusest ei hoolita?

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Mis ma oskan öelda? Iga konkreetset üksikjuhtumit võib-olla ei peakski praegu kommenteerima. Lihtsalt ma näen seda, et tihti on kasutatud argumente, mis ei vasta tõele. See ei ole minu arvates ilus. Kui kasutatakse tõele vastavaid argumente, siis on see teretulnud debatt, aga kui inimesi tegelikult ... Nojah, ma ei hakka ütleva. Aga volikogul on mandaat, seadus näeb ette, et volikogud neid otsuseid teevad, ja ma arvan, et see on õige viis. Ära kuulama peab, oma arvamuse kujundama peab. Mina ei tea kõiki argumente ja detaile, mis volikogudes arutelul olid, kui Saue valla ühinemine päevakorral oli, aga me näeme, et kõik volikogud kiitsid selle sammu demokraatlikul moel heaks. Mulle meeldis, et julgeti võtta pikem samm, ei jäädud kinni tõdemusse, et me praegu täidame kriteeriumi – näete, meil on 5300 elanikku, ärme teeme midagi! Mulle meeldis, et vaadati ambitsioonikamalt ette, vaadati laiemat plaani, vaadati, et tegelikult on ju linn ja vald suures osas juba kokku kasvanud – on samad koolid, samad teenused. Ma selles mõttes tunnustan seda ühinemisotsust igal juhul.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Martin Helme, palun!

17:03 Martin Helme

Aitäh! Loomulikult te tunnustate seda. Te tegite ju võimupöörde, et rahva tahtest üle rullida. Seal nimelt volikogul ei olnud mandaati, 73% rahvast oli vastu. Kust volikogu oma mandaadi saab? Ikka rahvalt ju. Meie eelmise küsimuse ja vastusega juhtus nii, et mina rääkisin aiast ja teie rääkisite aiaaugust. Ma pean silmas omavalitsuse oma-tunnet. Küsimus ei ole ju Haapsalu või Pärnu kogukonnas. Küsimus on selles, et kui Haapsalule liidetakse veel näiteks Lihula ja kõik, mis sinna vahele jääb, siis ei ole Lihula inimestel, Taebla inimestel ega Haapsalu inimestel oma omavalitsust.

Aga ma küsin nüüd hoopis teist asja. Enne oli siin mitu korda juttu sellest, et nendes ärakaotatud omavalitsustes saab jätkata teenuspunktidega ja saab otsustada lahti hoida kõikvõimalikke muid asutusi – koolid, seltsimajad, raamatukogud – ja ka ametnikud saavad palgal edasi olla. Kui nii on, siis ei saa ju mingit kokkuhoidu olla. Kui kokkuhoidu soovida, siis paratamatult peab midagi kinni minema. Kahte head korraga ei saa. Kust see kokkuhoid tuleb, kui teenuspunktid ja kõik muud asutused ikkagi tööd jätkavad? Mis selle asja mõte siis üldse on?

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

See ongi kohapealse kokkuleppe küsimus. Ega me ei ürita omavalitsustelt raha ära võtta või vähendada nende eelarvet. Kokkuhoid tuleb tänu efektiivsemale juhtimisele, tänu tõhusamatele mudelitele. Teenuspunktis ei pea inimesed istuma, kui nad valla elanikega kokku ei puutu. See on mõeldud ikkagi nii, et kui on vaja mingite teenuste pakkumiseks inimesi kohapeale, vaid siis tuleks seda kasutada. Aga see tuleb kohapeal kokku leppida. Kui see on vajalik, siis tuleb see ära teha. Kui kauaks ja mismoodi, see

tuleb omavalitsusel endal kokku leppida. Ühinemiskogemused on näidanud, et aja jooksul saab teoks juhtimiskulude suur kokkukoid ja samal ajal ka ametnikkonna spetsialiseerumine, võimekuse kasv. See on efektiivsusest tulenev võit igal juhul. Vähemalt siia maani on see niimoodi olnud.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Ain Lutsepp, palun!

17:03 Ain Lutsepp

Aitäh, härra eesistuja! Austatud minister! Minu küsimus puudutab seaduse § 1 lõiget 2, täpsemalt selle lõpuosa, kus on niimoodi kirjutatud: "Haldusreformi rakendamisel lähtutakse ka riigivalitsemise reformi eesmärkidest riigihalduse korrastamisel, milleks on avalike teenuste hea kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine ning kulude kokkukoid." Minu küsimus on kulude kokkukoiu kohta. Kuidas see saavutatakse? Kui suurt kulude kokkukoidu võrreldes praeguse olukorraga on plaanitud? Seletuskirjast ma ei leidnud selle selgitust.

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Te leiate seletuskirjast viiteid erinevatele uuringutele ja te leiate neid ka Rahandusministeeriumi kodulehelt ning leheküljelt haldusreform.ee. Veel kord lühidalt: põhiline kokkukoid tuleb tänu juhtimiskulude vähendamisele. Väikestes omavalitsustes on väga suured valmisoleku- ja juhtimiskulud, samal ajal aga inimestel ei ole piisavalt rakendust, ei ole võimalik maksta konkurentsivõimelist palka, nad peavad keskenduma väga mitut liiki ülesannete täitmisele. Ehitusnõunik peaks olema ka lastekaitsespetsialist – no reaalselt ei ole see võimalik. See on see väga väikeste omavalitsuste mure, mis tänu ühinemisele leevendub. Kui juhtimiskulud ja tugiteenuste kulud proportsionaalselt vähenevad, siis saab vabaneva raha suunata personalimuudatuste ja investeeringute tegemiseks, teenuste pakkumiseks. Seda on omavalitsused juba ka teinud. Muidugi ei saa läbi teatava üleminekuperioodita, kogu efekti ei saavutata kindlasti esimese kuu ajaga, aga varasematest kogemustest on näha, et omavalitsuse juhtimine muutub tugevamaks ja sellega kaasnevad elanikele suuremad hüved.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Mark Soosaar, palun!

17:03 Mark Soosaar

Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea minister Arto Aas! Vaadake, demokraatiat ei ole kunagi liiga palju. Meil Pärnumaal on juba viis korda peetud maakogu. Need on toimunud kahe eelmise maavanema valitsemise ajal aastatel 2008–2014. Nendeks on kogunenud kõik maakonna volikogulased ja on otsustatud väga paljusid maakonda puudutavaid küsimusi. Omavalitsusliidud on ühe sammu kaugusel nende seadustamisest teise tasandi omavalitsustena. Sõna "maakogu" on eesti keeles sada aastat kasutusel olnud ja juurdunud ning on olulise sisulise tähendusega. Mida te arvate, kas haldusreform võiks arenedes viia selleni, et maakogu hakkab olema teise tasandi omavalitsus? See eesmärk on Sotsiaaldemokraatliku Erakonna programmis korduvalt sees olnud ja ka kolmekordse valimislubadusena kõlanud.

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Ei, selle seadusega me selleni veel ei jõua. Selle kohta kokkulepet pole, konsensust pole. Koalitsiooni kaks teist osapoolt on veendunud, et Eesti ei vaja kahetasandilist omavalitsussüsteemi sellisel karmil kujul. Meie omavalitsussüsteem on niigi küllalt killustunud, küllalt fragmenteerunud. Jäika teist tasandit me ei vaja. Küll aga saab teiste meetoditega soodustada omavalitsuste koostööd. Eelkõige peaks see olema vabatahtlik ja rajanema praktilistel alustel. Seda koostööd juba ka tehakse. Me tahame luua lihtsalt paremaid võimalusi ja sellekohaste muudatustepanekutega me lähiajal kindlasti parlamenti ka jõuame.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Terje Trei, palun!

17:03 Terje Trei

Ma tänan, eesistuja! Hea ettekandja! Siit käis jälle läbi teerulli teema, kirjeldati aina edasi sõitvat teerulli. Kõik, kes on teetööd näinud, teavad aga, et teerull sõidab ka tagurpidi ja teeb töö päris hästi ära. Minul ongi küsimus tagurpidi sõitva teerulli kohta, selle kohta, et mõni omavalitsusjuht ei võta kuulda ühte ega teist ja ütleb lihtsalt, et mina ei ühine kellegagi, mina ei tee midagi. Muidugi pidurdab ta niimoodi protsessi. Ma saan aru, et keskvalitsus ei sekku vabatahtliku ühinemise perioodil. Kas ma olen õigesti aru saanud? Ka on mul küsimus, et kui omavalitsusjuht sõidab teerulliga tagurpidi, kas tema saab ka hiljem sundliitmise järel kompensatsiooni, kui ta kaotab vallavanema koha. Või võiks temalt trahviks selle ära võtta?

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Me ei saa seadusesse selliseid subjektiivseid aluseid õnneks või kahjuks sisse kirjutada, nii et tingimused kehtivad kõigile võrdselt. Küsimuse esimene pool oli, kuidas valitsus vabatahtliku ühinemise perioodil käitub. Me, nagu öeldud, anname nõu, oleme võimaldanud kasutada oma ühinemiskonsultante, palgata ühinemist läbiviivaid projektijuhte, paneme tööle piirkondlikud komisjonid. Aga selle aasta lõpuni on see nõuandev töö. Otsused teevad ära ikkagi omavalitsuste volikogud. Praegu kehtiva seaduse järgi on Vabariigi Valitsusel õigus ühinemised heaks kiita või mitte heaks kiita, see õigus jääb ka edaspidi. Siin ka varem keegi küsis, et kui tekib mingi väga kummaline moodustis, kas siis valitsusel on õigus sekkuda. Jah, seadus selle õiguse annab, aga me loodame, et me ei pea seda rakendama ja neid otsuseid ei tule teha. Tegelikult selle aasta jooksul sõlmitavad ühinemislepingud ja valikud on igati loogilised ja ratsionaalsed.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Jüri Adams, palun!

17:03 Jüri Adams

Härra minister! Käsitletaval eelnõul on rakenduslikud sabad, mis on tegelikult mahukamad kui eelnõu põhiosa. Ja üks nendest, võib-olla kõige mahukam, käsitleb mitmesuguseid kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muudatusi. Minu küsimus on selline: kes on olnud teie juhtiv abiline või ekspert, kes on valimissüsteemi poliitilised uuendused sõnastanud? Või tegite teie seda ise? Või on need tekkinud näiteks nii, et enam ei või olla mitmemandaadilisi valimisringkondi, Tallinn välja arvatud?

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Meil ei ole ette näha kardinaalseid muudatusi valimiskorralduses. On võimalik moodustada valimisringkondi kas siis endiste omavalitsustega või omavalitsusgruppide baasil. Tallinnal on praegu teistsugune valimiskorraldus ja see jääb ka edaspidi nii. Kui te küsite partnerit, siis peamine partner ja nende paragrahvide sõnastaja on olnud Vabariigi Valimiskomisjon siitsamast Riigikogu hoonest. Kindlasti nemad oskavad teile kõiki neid nüansse kommenteerida. Siin ei ole suurt poliitilist agendat olnud.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Priit Sibul, palun!

17:03 Priit Sibul

Aitäh, austatud Riigikogu aseesimees! Lugupeetud minister! Mul on küsimus. Ma ei tea, siin peab võib-olla natuke prognoosima, aga küsin siiski. Kui palju pärast selle seaduse vastuvõtmist ja reformi läbiviimist praeguse 213 kohaliku omavalitsuse asemel neid Eestisse alles jääb? See on üks küsimus. Ja teine on see: kui kaugel on sammud kaks ja kolm, mis puudutavad omavalitsuste rahastamisega seonduvat ja riigiasutuste Tallinnast väljaviimist?

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Hakkan tagantpoolt otsast pihta. Riigiasutuste Tallinnast väljaviimise analüüsi valmistame ette, kogume praegu kokku eri ministeeriumide ettepanekuid. Mingeid tulemusi saame presenteerida tõenäoliselt mai lõpus. Valitsuse tegevusprogrammi järgi on meil selle ülesande lõpptähtaeg augustis. Selle

vastamise ajal läks mul nüüd küsimuse esimene pool meelest ära. Ahah, rahastamine. No sellest on siin palju juttu olnud, et teatud kokkulepped on sõlmitud. Väga palju oleneb riigieelarve võimalustest ja läbirääkimistest. Nagu öeldud, raha on alati puudu, ja siin lihtsaid lahendusi ei ole. Aga ettepanekud ja lisataotlused on esitatud.

Omaavalitsuste arv on praegu puhas spekulatsioon. Käimas on nii palju läbirääkimisi, et on keeruline öelda. Praegu on omaavalitsuse mediaansuurus 1800–1900 elanikku. Kui me tõstame selle miinimumi 5000 peale, siis selline näppudel tehtav aritmeetika ütleb, et neid hakkab olema kolm-neli korda vähem kui praegu. Eks läbirääkimised näitavad. Võtame Saaremaa näite – pole teada, kas omaavalitsusi tekib üks-kaks või neli-viis. Valikute bukett on veel piisavalt lai ja mingit kindlat arvu pole võimalik öelda. Ja me tegelikult ei ole seda eelnõu ette valmistades pidanud eraldi eesmärgiks jõuda mingi kindla arvuni. Eesmärk on ikkagi see, et tekivad loogilised, tugevamad, suuremad, võimekamad omaavalitsused. Niipidi oleme ettevõtmisele lähenenud.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Rein Ratas, palun!

17:03 Rein Ratas

Aitüma, härra juhataja! Härra minister! Jätkan teerulli teemat. Meie kodumaa pealinnas on teatavasti kaks hästi töötavat teerulli. Praegu me menetleme Eesti jaoks väga olulist seaduseelnõu ja kas te soovite selle töö tegemisel koostööd opositsiooni ja valitsuskoalitsiooni vahel, arvestades ka teise poole asjalikke ettepanekuid? Või käivitate teerulli, teades, et võidate niikuinii? Olen rääkinud.

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Mina väga ootan konstruktiivseid ettepanekuid. Niipalju kui ma olen jälginud, on minu arvates kõik parlamendis esindatud erakonnad öelnud, et haldusreform on vajalik, ja see on mulle andnud kindlustunde. Jah, loomulikult, opositsioonil võivad olla oma ettepanekud ja nägemused ning nii palju kui võimalik tahaks nendega arvestada. Ma loodan, et ka opositsioon ei pane lihtsalt möllu tegemiseks teerulli tööle, jättes sisulised ettepanekud esitamata. Ma väga loodan seda. Siinemaani on ettevalmistusprotsess olnud meeldivalt ratsionaalne. See on olnud küll pikk ja väsitav, aga me oleme väga palju kohtunud omaavalitsusjuhtidega ja korduvalt ka Keskerakonna liikmetega ning teiste fraktsioonide ja piirkondade esindajatega. Kogu töö on tehtud avatult ja kaasavalt. Selliselt jätkates võiks me jõuda ka selle protsessi lõppu parlamendis, loomulikult endiselt silmas pidades seaduseelnõu eesmäärke.

17:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Helmen Kütt, palun!

17:03 Helmen Kütt

Täna, austatud eesistuja! Lugupeetud minister! Te olete juba korduvalt vastanud sellele küsimusele, mille ma esitan. Monika Haukanõmm esitas küsimuse avalike teenuste kohta. Mina olen mures sotsiaalhoolekande seadusest tulenevate teenuste pärast. Pean silmas just nimelt sotsiaalteenuseid. Praktika näitab, et – jätame suured linnad Tallinna, Tartu, Pärnu ja ka Viljandi kõrvale – väikesed omaavalitsused tihtipeale pakuvad hoolekandeteenuseid rohkem kui mitmed teised, nendest ka mõne tuhande inimese võrra suuremad omaavalitsused. Tegelikult ei ole ju kellelegi teadmata, et tänaseni ei ole täpselt kokku lepitud, millised on riigi ja millised omaavalitsuse ülesanded. Järjest-järjest sellele siiski lähenetakse, ka sotsiaalhoolekande seadusesse sai midagi kirjutatud. Kas sellesse arutelusse oli kaasatud ka Sotsiaalministeerium ja kas on arvestatud ka seda, et ääremaal elavatele inimestele ei tohiks teenused kaugemaks minna?

17:03 Riigihalduse minister Arto Aas

Oli Sotsiaalministeerium kaasatud küll ja see töö tegelikult käib edasi, just analüüsima seda, kas saab omaavalitsustele peale selle reformi jõustumist üle anda mingeid funktsioone, mis on oma olemuselt omaavalitsuslikud ülesanded. Sotsiaalministeerium on selles töös minu teada olnud avatud ja aktiivne osapool. Vaatame, milliste kokkulepeteni jõuame. Tõsi on see, et eks meie oleme selline aktiivne ja

kohati agressiivne pool. Me käime kõikidele haldusaladele heas mõttes nährvidele, püüdes neid veenda, et nad ei hoiaks kõiki asju keskvalitsuse kõhu all. Paari aasta pärast on omavalitsuspilt hoopis teistsugune, me anname paljud funktsioonid ja raha uuesti omavalitsuste kätte. Loodetavasti tulevad eri poliitiliste jõudude juhitavad ministeeriumid nende ettepanekutega kaasa.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Erki Savisaar, palun!

17:04 Erki Savisaar

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud minister! Valdade liitmisega kaasneb suuremahuline koondamine, sest üks teie eesmärke on valla halduskulude optimeerimine. Kohalikud omavalitsused on maapiirkondade suurimad tööpakkujad. Esialgsel hinnangul võiks selle protsessi käigus kaotada töö ca 5000 inimest, kes on praegu kohalike omavalitsuste palgal. Alternatiivina võiks kõik need inimesed suunduda erasektoris tööle, kuid ettevõtlus maapiirkondades ei ole atraktiivne. Milliseid perspektiive te nendele inimestele pakute või kuidas aitab haldusreform kaasa ettevõtluskeskkonna parandamisele maal?

17:04 Riigihalduse minister Arto Aas

Alustan tagumisest otsast. Omavalitsusjuhid ise on öelnud, et peale ühinemist on neil esimest korda tekkinud võimalus ettevõtluse toetamisega realselt tegeleda. Neil on olnud võimalik võtta tööle inimene, kes on vajaliku erihariduse ja väljaõppega ja kellele on saanud anda konkreetseid ülesandeid. Teiseks, on omavalitsusi, kes on peale ühinemist hakanud ettevõtlustoetusi maksma. Ja kolmandaks, on omavalitsusi, kes on öelnud, et neil on tekkinud võimekus koostöös riigiga ja euroraha kasutades asutada näiteks tööstusparke. Nii palju ettevõtlusest. Kindlasti suuremas, võimekamas omavalitsuses on võimalusi rohkem.

Ametnike kohta on täna korduvalt küsitud. Ei ole aga võimalik välja arvutada, kui palju inimesi oma töö kaotab või mis neist saab. Need otsused on omavalitsuse kätes. Mida me aga näeme tööjõuturul? Näeme, et häid inimesi ei ole mitte kusagil üle. Tõenäoliselt muutub omavalitsuste töötajate koosseis natukene. Siin on juba öeldud, et meil ei ole edaspidi vaja nii palju sekretäre ja raamatupidajaid. Samas võetakse tööle arendusnõunik, kultuurinõunik, lastekaitse spetsialist – inimesed, kes realselt tegelevad oma piirkonna inimestega. Nii et töötajate arv ei pruugi isegi lähemas tulevikus palju muutuda. Jah, vallavanemaid on mõnevõrra vähem, aga võib-olla suuremas vallas on vaja abivallavanemat. Kui elanikke on vähemalt 11 000, võib selline vajadus tekkida. Vallajuht saab tegeleda rohkem strateegiliste küsimustega ja vallavalitsuses on keegi, kes tegeleb igapäevase toimetamisega. Aga konkreetseid otsused langetatakse kohapeal. Praegu me näeme, et tublidel inimestel tööpuudust karta kindlasti ei tule.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Mark Soosaar, palun!

17:04 Mark Soosaar

Lugupeetud minister Arto Aas! Ma vaatan, et me siin Ain Lutsepaga oleme ankrumehed. Mis siis muud, kui tuleb teile soovida tuult tiibadesse ja meile kõigile väga loomingulist perioodi, et mõni saatuslik viga ei satuks sellesse 200-leheküljelisse eelnõusse või üle 100 lehekülje vist oli seda siiski. Paar mikroskoopilist veakest aga paistavad küll silma. Teatavasti saatan ju peitub detailides. Kuidas ikkagi nüüd juhtub, et ajaloolised väikelinnad, kes on juba 800 aastat olnud linnad, võivad selle õiguse ja linnanimetuse kaotada? Teiseks, kuidas on juhtunud, et Piirissaar enam ei ole väikesaar? Juttu on ainult meresaarte eriõigusest. Ometi on ka Piirissaare ümber vesi, seal elavad kalad, püütakse kala ning tegemist on ka ajalooliselt ja kultuurilooliselt väga olulise saarega.

17:04 Riigihalduse minister Arto Aas

Linnad jäävad asustusüksustena ikka linnadeks, jäävad alles oma ajaloo, piiride ja inimestega. Siin ei ole ette näha küll mingit ajaloo minemapühkimist. See oleks ka võimatu. Mis puudutab väikesaari, siis see oli eksperdikomisjoni ettepanek, et just merelised saarvallad saavad eriõigused. Samas peavad

merelised saarvallad saatma valitsusele oma visiooni, kuidas nad on võimelised iseseisvalt hakkama saama. Nende eeliseks on see, et väikestel saarvaldadel on oma eelarveprogramm, oma täiendav finantseerimisallikas, mis muudab selle pildi veidi teistsuguseks võrreldes paljude muude saartega. Meil on tegelikult ju väga palju väikesaari, kes saavad kenasti hakkama mõne suurema omavalitsuse koosseisus. Aga jah, kui analüüsida Piirissaare omavalitsuse võimekust, suurust ja demograafilist olukorda, siis näeme, et seal ei ole näiteks ühtegi last. Ja valla juhtkond asub juba praegu Tartus. Ausalt öeldes ei tea ma kedagi, kes arvaks, et 60–90 elanikuga omavalitsust suudetaks ülal pidada. Kindlasti Piirissaar vajab riigi tähelepanu ja tuge ka edaspidi, aga igapäevast toimetulekut on mõistlikum ikkagi korraldada mõne suurema omavalitsuse koosseisus. Ühinemissetepanekud on juba tehtud. Nad kindlasti saavad hakkama. Selline oli eksperdikomisjoni ja valitsuse üksmeelne seisukoht, et väikesaari puudutavat erandit ei laiendata.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Ain Lutsepp, palun!

17:04 Ain Lutsepp

Aitäh, härra eesistuja! Austatud minister! Ma täpsustan oma eelmist küsimust. Mul on lahti seletuskirja lehekülj, kus on kirjas mõju avaliku sektori kuludele ja tuludele. Siin on selline lõik: "Sellele vaatamata ei ole ekspertide hinnangul valitsemiskulude vähenemine reformi oluline eesmärk, kuna valitsemise teiste komponentide muutused (strateegilise ja professionaalse komponendi rolli suurenemine) on palju olulisemad." Ja edasi: "Veelgi enam – nagu näitab detailsem erineva suuruse ja tulubaasiga omavalitsusüksuste ühinemisskenaariumide analüüs, võib kohaliku omavalitsuse finantseerimissüsteemi iseloomu tõttu olla ühinemise tulemuseks avalike ülesannete täitmiseks elaniku kohta kasutatavate finantsvahendite vähenemine." Kui suurt finantsvahendite vähenemist te prognoosite?

17:04 Riigihalduse minister Arto Aas

Ma kordan, et eesmärk ei ole tõesti vähendada omavalitsuste tulusid või eelarvet. Eesmärk on, et omavalitsuste juhtimine on tõhusam ja efektiivsem ning juhtimiskulude kokkuhoiul tekib mastaabiefekt. Jah, võib tekkida tõepoolest olukordi, kus omavalitsuse töötajate arv jääb samaks, võib-olla neil isegi tõstetakse palka, aga tõepoolest on kõige olulisem see, et juhtimiskvaliteet tõuseb. Haldusreform ei ole mingi kärpe- või kulude vähendamise reform, see on pigem kulude struktuuri ja juhtimiskvaliteedi reform, mis peab aitama olemasolevaid vahendeid tõhusamalt kasutada.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Jaak Madison, palun!

17:04 Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu asespiiker! Hea minister! Ma küsin kaks väga lihtsat küsimust, millele ma loodan saada kahte väga lihtsat vastust. Esiteks, kui me räägime juhtimiskuludest, siis on meil olemas reaalsed näited omavalitsuste liitumise kohta. Lehtse vald on ühinenud Tapa vallaga, on olnud suur Saaremaa valdade liitumine jne. Palun nimetage, millistes liitunud omavalitsustes on juhtimiskulud vähenenud, kui suurel määral protsentuaalselt, mis summadest me räägime! Palun nimetage täpsed faktid! Teine küsimus puudutab haridusasutuste rahastamist. Teatavasti omavalitsuse suurusest sõltub ka pearaha haridusasutustes. Mulle saatis üks Järvamaa vallavanem hiljuti arvutuse, et kui kaheksa omavalitsust liituvad üheks suureks, siis väheneb põhikoolide rahastus 400 000 eurot. Äkki te selgitate, kuidas see rahastamismudel siis edasi tööle hakkab, kui summad tegelikult vähenevad?

17:04 Riigihalduse minister Arto Aas

Omavalitsuste juhtimiskulusid puudutavate uuringute tulemused on avalikult kättesaadavad. Näeb ka juuresolevaid slaide ja jooniseid. Ma võin paluda meie inimestel need teile eraldi saata, kui te ei soovi neid otsida meie veebilehelt või seletuskirjast. Trendid ja korrelatsioonid on selgelt näha. Joonistel jooksevad nad eriti hästi välja. Kui elanike arv kasvab näiteks 5000-lt 11 000 peale, on efekt silmanähtav, sealt edasi enam mitte nii väga.

Mis puudutab hariduskulusid ja üldse võimalikke rahastamise muudatusi, siis eelnõu printsiip on selline, et kui mingil põhjusel peaks omavalitsuste rahastamine, mõne teenuse rahastamine riigi poolt peale haldusreformi vähenema – enne saadi rohkem, hiljem saadakse vähem –, siis kaheksa aasta jooksul riik kompenseerib selle. Siiaani oli see periood neli aastat, me oleme seda pikendanud kaheksa aastani. See on väga pikk aeg, mille jooksul on võimalik kohaneda ja mille jooksul nagunii toimuvad meie ühiskonnakorralduses, sh teenuste pakkumises olulised muudatused. Nii et kaheksa aasta jooksul vähemalt riik kompenseerib võimalikud vahed, mis iganes rahaallikast või mudelist need tulenevad. See on üks täiendav boonus võrreldes praeguse regulatsiooniga ja peaks maha võtma hirme, et omavalitsuste tulubaas muutub kõvasti. Meie soov ei ole mitte üheski punktis vähendada omavalitsustele minevaid summasid. See puudutab haridust, ühistransporti, kõike muud, milleks riik teatud summasid omavalitsustele eraldab.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, lugupeetud minister, ettekande ja küsimustele vastamise eest! Rohkem küsimusi ei ole. Nüüd palun kõnepulti põhiseaduskomisjoni esindajana Riigikogu liikme Siim Kiisleri!

17:04 Siim Kiisler

Lugupidetud juhataja! Auväärt Riigikogu liikmed! Põhiseaduskomisjon arutas haldusreformi seaduse eelnõu 21. märtsil s.a. Arutelu ei olnud nii pikk kui siin praegu, sellepärast ma ei hakka kindlasti kordama seda, mis täna juba jutuks on olnud, vaid katsun välja tuua mõned küsimused, mida siin saalis ei käsitletud või siis käsitleti neid komisjonis natuke teise nurga alt. Kõigepealt ütlen, kes olid kohale kutsutud. Kutsutud olid riigihalduse minister Arto Aas, Rahandusministeeriumi nõunikud Ave Viks ja Olivia Taluste ning Rahandusministeeriumi osakonnajuhataja Sulev Liivik.

Pärast ministri ülevaadet küsiti kõigepealt seda, millised on ministri arvates peamised hirmud, mida inimesed seoses haldusreformiga tunnevad. Minister rääkis kõigepealt koolidega seonduvast. Ta märkis, et haldusreform ja omavalitsuste ühinemine ei pane ühtegi kooli kinni ega ka ava ühtegi uut kooli. Aga kuna hariduse korraldamisega seonduv on üks omavalitsuste tähtsaimaid ülesandeid, millega kaasneb suur eelarvekulu, siis ta tõi selle esile. Lisaks ütles ta, et peljatakse võimu kaugenemist elanikkonnast. Samas toetatakse paljudes suurtes ja tugevates omavalitsustes külaliikumist ja kogukondi süsteemsemalt kui väikestes omavalitsustes. Kolmanda teemana märkis minister liituvate omavalitsuste võimaliku nime küsimust, kuid rõhutas, et liituvatel omavalitsustel tuleb ühine nimi ise kokku leppida.

Komisjonis märgiti, et Lätis tehti haldusreform mitu aastat tagasi ära, ja küsiti, kas eelnõu ettevalmistajad on saanud Läti kolleegidelt infot, kuidas on haldusreform mõjutanud Läti omavalitsuste võimekust. Minister vastas, et arvamusi on Lätis erinevaid. Osa lätlasi leiab, et haldusreform on olnud suur edusamm, aga samas on neid, kes tahaksid läbi viia veel suurema reformi. Tema hinnangul on Lätis küsimus pigem selles, kas nad piirduvad tehtud reformiga või lähevad edasi järgmisse etappi. Põhjalikumalt käsitleti nime küsimust. Kui ühinenud omavalitsused ei suuda kokku leppida, millise omavalitsuse nimi võtta, siis valitakse mingi uus nimi, mis kauges perspektiivis ei pruugi kuigi sobiv olla. Küsiti, kuidas on kohanimenõukogu nime valimise protsessi kaasatud. Rahandusministeeriumi nõunik selgitas, et nime aitavad valida ühinemiskonsultandid, kes juba praegu tegutsevad 20 piirkonnas. Kui ühinemiskonsultandid nimevalikul nõu annavad, siis nad ise omakorda konsulteerivad Eesti Keele Instituudi ja kohanimenõukoga, et olla kindel, et nimi on sobiv.

Komisjonis küsiti veel, et kui miinimumkriteeriumi rakendamisel on ette nähtud neli erandit, siis kas erand on kohaliku omavalitsuse õigus või Vabariigi Valitsuse kohustus. Minister vastas, et valitsus võib kohaldada erandit. Omavalitsused peavad valitsuselt erandi tegemist taotlema, põhjendades, miks omavalitsus erandit vajab, ja selgitades, kuidas tulevikus hakkama saadakse. Rahandusministeeriumi nõunik lisas, et kui omavalitsused on omaalgatuslikult ühinemisläbirääkimisi pidanud, siis nad lõpuks esitavad ühinemistaotluse maavanemale ja põhjendavad selles, kuidas nad vastavad erandi kriteeriumidele ning kuidas suudetakse oma ülesandeid täita. See ei anna aga automaatset garantiid, et need omavalitsused erandiks jäävad, sest Vabariigi Valitsusel on õigus omavalitsuste sundühendamise faasis kaaluda, kas ühe või teise erandi kohaldamine on otstarbekas või tuleks konkreetne omavalitsusüksus siiski mõne teise omavalitsusega ühendada. Nii et kaalumisõigus valitsusele jääb. Edasi tunti huvi, mis saab haldusreformi järel nendest omavalitsusüksustest, mis koosnevad lahustükkidest. Minister vastas, et haldusreformi käigus uusi lahustükkidest koosnevaid omavalitsusi ei

saa moodustada, aga neid, kus on juba lahustükid olemas – näiteks toodi Kohtla-Järve ja Narva –, ei muudeta. Nendel omavalitsustel, kes juba tegutsevad lahustükkidena, on põhimõtteliselt võimalik samamoodi jätkata.

Küsiti täpsemalt osavaldade moodustamise kohta ja seda, millises ühinemise etapis osavallad paika pannakse. Minister vastas, et osavaldade arv ei ole eelnõus piiratud. Kui üks ühine volikogu avaldab soovi osavald moodustada, siis tuleb ühinemislepingu alusel osavald järgmiseks neljaks aastaks moodustada. Keegi teine vahepeal osavalla staatust kaotada ei saa, seda saab teha ainult osavallakogu enda soovi alusel. Osavallad ei pea olema täpselt praeguste omavalitsuste piirides ning kõik praegused omavalitsused ei pea olema osavallad.

Küsiti ka, millises etapis on ühinevatel omavalitsustel õigus ühinemistoetust saada ja millistel juhtudel seda toetust enam ei maksta. Minister vastas, et ühinemistoetust on võimalik saada nendel omavalitsustel, kes on volikogu tasandil ühinemisotsuse langetanud 2016. aasta lõpuks. Need saavad veel ühinemistoetust. Neile, kes teevad otsuse hiljem, toetust ei maksta.

Veel tundsid komisjoni liikmed huvi, mis on eelnõus sätestatud kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muudatuste sisuline mõte. Rahandusministeeriumi nõunik vastas, et kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muudatuste puhul on ainuke oluline ja sisuline muudatus see, et ühinevas või ühinenud omavalitsuses võimaldatakse valimisringkondi moodustada omavalitsusgruppide kaupa. Seni oli seda võimalik teha üksnes ühinevate omavalitsuste piiride raames või siis teha üks ühine valimisringkond, aga nüüd on võimalik moodustada teistsuguseid valimisringkondi. Näiteks kui on väga suur ühinemine, siis on võimalik moodustada paar-kolm valimisringkonda.

Ma rõhutan, et komisjonis arutati muid punkte veel, aga nendest oli ka siin saalis täna juttu ja ma ei hakka seda üle kordama.

Nüüd menetluslikud otsused. Need olid järgmised. Esiteks tehti ettepanek võtta eelnõu täiskogu istungi päevakorda tänaseks (konsensusega), teiseks tehti ettepanek esimene lugemine lõpetada (poolt 6 komisjoni liiget, vastu ei olnud keegi, 4 komisjoni liiget olid erapooletud) ja veel tegi komisjon ettepaneku määrata muudatusettepanekute tähtajaks kümme tööpäeva. Seega muudatusettepanekute tähtaeg on 20. aprill kell 17.15. See otsus tehti ka konsensusega. Komisjoni ettekandjaks määrati konsensusega Siim Kiisler. Aitäh!

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud ettekandja! Teile on ka küsimusi. Märt Sults, palun!

17:04 Märt Sults

Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Kuulates neid vastuseid ning teie analüüse ja põhjendusi, tekib järjest rohkem mulje, et see pole haldusreform, vaid Eesti halduspiirkondade ümberkorraldamine, mis teenib eesmärki saavutada Reformierakonna soovitud valimistulemus. See ei ole haldusreform, see on valimiskampaania üks osa.

17:04 Siim Kiisler

No ma küll ei jõudnud siin veel midagi põhjendada, aga kui teil selline kahtlus on, siis ma kinnitan teile, et teatud valimistulemuse saavutamiseks küll sellist vaeva näha pole vaja, et nii põhjalik haldusreformi seaduse eelnõu välja töötada. Ka praegune Eesti territooriumi haldusjaotuse seadus annab keskvalitsusele võimaluse algatada omavalitsuste ühinemist, teha ettepanekuid, võtta vastu otsuseid. Kui teil sellised kahtlused on, siis teadke, et seda oleks võinud ka muul viisil saavutada. Aga ma ei usu sellesse teooriasse.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Jaanus Karilaid, palun!

17:04 Jaanus Karilaid

Aitäh juhatajale! Hea ettekandja! Ole hea, ütle uuesti suurele saalile, mis on need põhjused, miks me ei julge haldusreformi eelnõus välja käia n-ö kohaliku omavalitsuse maksureformi ideed! Me ju teame, et

laias laastus 75% maksutuludest läheb keskvalitsusele ja 25% kohalikule tasandile. Miks me ei julge välja käia seda, et teeme ka ressurside jaotuses mingeid muudatusi, mis annaks kohalikule omavalitsusele jõudu ja võimekust juurde?

17:04 Siim Kiisler

Kindlasti ei ole küsimus julguses, vaid poliitilises tahtes. Kui te vaatate riigi tulude kasvu, riigi majanduslikku seisu, siis on selge, et möödas on ajad, kui sai endale lubada kellelegi raha juurde loopida. Rohke raha lisamine kuskile reale tähendab, et kuskilt tuleb see raha ära võtta. Minu arust on vastutustundetu öelda, et me lihtsalt anname teile raha – võtke ja tehke midagi toredat! Raha peaks käima koos ülesannetega, aga ülesannete andmine sõltub omakorda sellest, kui suured ja võimekad omavalitsused on. On selge, et 150 elanikuga omavalitsusele on näiteks gümnaasiumi pidamise kohustust suhteliselt rumal panna. Mida suuremad ja tugevamad omavalitsused tänu haldusreformile tekivad, seda rohkem on võimalik neile panna ülesandeid. Ja mida rohkem me saame panna neile ülesandeid, seda rohkem saame anda neile koos ülesannetega ka raha. Nii et kõik hakkab pihta omavalitsuse suurusest, sellest tulenevad järgmised sammud. Ei saa öelda C, enne kui A ja B pole öeldud.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Andres Ammas, palun!

17:04 Andres Ammas

Aitäh, lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Me oleme teiega koos paarikümne aasta jooksul teinud erinevaid haldusreformiplaane. Alati on juttu olnud ka võimalikest eranditest, nagu tänapäeval märgitud väikesaared jne. Aga üldiselt on ikka lähtutud sellest, et omavalitsused võiksid olla suhteliselt sarnase suurusega, olgu siis maakonnasuurus või tömbekeskuste ümber kujunenud. Praegu jutuks oleva reformi tulemusena võib ühest maakonnast saada üks omavalitsus, teise maakonda aga jääda näiteks seitse-kaheksa omavalitsust. Kas komisjoni istungil oli juttu, kas selline olukord on Eesti arengu seisukohast mõistlik?

17:04 Siim Kiisler

Otseselt seda ei arutatud. Mul on kahju, et te ei küsinud seda valitsuspoolset ettekandjalt. Minul on raske selgitada, miks mõni omavalitsus võib jääda 150 elanikuga ja teine peab ühinema vähemalt 5000 elanikuga omavalitsuseks. Ma ei saa erandite mõttest aru, seda enam, et siin toodi välja, et siseveekogu saar peab ühinema ja mereline saarvald mitte. Ma arvan, et kõik võiksid ühineda. Samas on see seaduseelnõu kompromiss, mis ei sunni lolle otsuseid ja ühinemisi tegema. Eelnõu soodustab mõistlikke ühinemisi. Kõik on lihtsalt omavalitsuste endi kätes, nad ise otsustavad, kas nad moodustavad tugevad omavalitsused, mis haaravad endasse ka tömbekeskused ning arvestavad inimeste igapäevast liikumist, või tehakse väga ebaratsionaalseid valikuid, moodustades näiteks mingeid geograafilisi kitsaid siile, arvestamata inimeste igapäevast liikumist. Need valikud on omavalitsuste endi teha. Kindlasti võimaldaks selline haldusreformi seadus teha väga häid ühinemisotsuseid.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urve Tiidus, palun!

17:04 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud komisjoni ettekandja, mul on selline küsimus. Eestis teatavasti on tuhandeid väga ilusaid kohanimi, mis on konkreetse paiga kultuurilise identiteedi üks osa. Kas mure, et mõni kohanimi võib Eesti kaardilt või kohanimede registrist ära kaduda – mitte kui vald, vaid lihtsalt kohanimena –, on kuidagi õigustatud?

17:04 Siim Kiisler

Ei, see mure ei ole õigustatud. See eelnõu, kui see seaduseks saab, ei kaota ära mitte ühtegi kohanimi ega puuduta üleüldse kohanimi. Siin räägitakse haldusüksustest, mitte asustusüksustest. Enne kõlas

küsimus, kas mõni linn kaob ära. Linn asustusüksusena ja kohanimena ja inimeste elupaigana loomulikult jääb alles, mitte midagi ei muutu ei ühte- ega teistpidi. Küsimus on, kuidas me omavalitsust nimetame. Tegelikult oleks asi selgem, kui Eestis nimetataks omavalitsust ühe terminiga. Soomes kasutatakse üldnimena sõna "kunta", Lätis võeti ühinenud omavalitsuse märkimiseks kasutusele eraldi termin "novads" – lihtsalt selleks, et segadust vältida, et inimesed saaksid aru, et ega linn kui niisugune kuhugi ära ei kao, lihtsalt haldusüksus võib edaspidi olla teise liiginimega.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Arno Sild, palun!

17:04 Arno Sild

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma küsin uuesti küsimuse, mille ma esitasin ka ministrile. Tema vastus jäi üldsõnaliseks ja arusaamatuks. Miks ei ole haldusreformi ettevalmistamisel kasutatud maaülikooli teaduspotsentiaali? Kas praegune valitsus peab neid teadlasi ebakompetentseks või ei usalda neid või on mingi kolmas-neljas põhjus veel? See on ikka täiesti imelik ja arusaamatu, et meie teaduspotsentiaali ei rakendata nii tähtsate riiklike ülesannete ettevalmistamisel. Sina oled pikka aega nende küsimustega tegelenud, palun sinu isiklikku arvamust selle kohta!

17:04 Siim Kiisler

Ma pean tunnistama, et ma ei ole väga hästi kursis, millised distsipliinid ja mis eriala teadlased on maaülikoolis tugevad. Olen suhteliselt vähe selle ülikooliga kokku puutunud. Kui ma nüüd eksin, siis palun väga vabandust, aga minu teada nad halduskorraldusega otseselt ei tegele. Aga võib-olla ma eksin. Kindlasti ei tegele nad linnade halduskorraldusega. Ma olen selle teemaga väga palju aastaid väga põhjalikult tegelenud, aga ma ei ole sellekohaseid maaülikoolist pärit teadustöid lugenud. See kompetents on meil üldiselt Tallinna Ülikoolis, Tallinna Tehnikaülikoolis ja Tartu Ülikoolis. Nii nagu ka muusikaakadeemiat pole kaasatud, ei ole kaasatud ka maaülikooli, kus ei pruugi selle valdkonna teadmisi olla.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Märt Sults, palun!

17:05 Märt Sults

Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Lähiminevikust võib tuua näiteid, et IRL-il ongi komme oma tahtmise saamiseks kasutada rahalist survet igal pool, kus vähegi võimalik. Minister Aaviksoo ütles kunagi, et kui te koole ei liida, siis te lihtsalt ei saa raha, ja ongi kõik. Ja täpselt nii ta tegigi. Teie teete nüüd nõndaviisi, et need vallad, kes ei ühine, toetust ei saa, ja need, kes ühinevad, saavad prääniku ehk ei tea kust pärit seadusmuudatuse tõttu kuue kuu palga asemel 12 kuu palga. Millisele paragrahvile toetudes on näiteks vallandatud maavanema hüvitist suurendatud kuue kuu palgalt 12 kuu palgani?

17:05 Siim Kiisler

Maavanemaid minu teada see eelnõu üldse ei käsitle. Siin pole kuskil juttu ja algataja võib seda kinnitada, et nende hüvitisi see eelnõu kuidagi ei käsitle. Mis puutub omavalitsusjuhtidesse, siis ma praegu kohe teile seda paragrahvi ei leia, aga ma olen seda paragrahvi siin haldusreformi seaduse eelnõus näinud ja kinnitan teile, et see on siin olemas. Mis puutub rahalisse survesse või raha äravõtmisse, siis ma ei näe, et selle eelnõu kohaselt kelleltki midagi ära võetakse. Selle eelnõuga antakse ainult raha juurde, ja suhteliselt helde käega. Selles mõttes ma siin probleemi ei näe. Te viitasite ka koolide liitmisele, aga minu teada ei ole Eestis viimastel aastatel koolide sundliitmist toimunud. Kui vaadata EHIS-e andmeid koolide arvu kohta, siis kummalisel kombel võib näha, et mõnel lähimineviku aastal on koolide arv Eestis kasvanud, mitte vähenenud. See on üks suur legend, et Eestis toimub tohutu koolide sulgemine. Kui te ise teate nimetada mõnd suletud kooli, siis ma arvan, et te jääte hätta, kui soovite neid nimetada rohkem kui viis. Tegelikult on selle kohta Eestis üksikuid näiteid. Ma arvan, et koole peaks sulgema palju rohkem ja palju kiiremini.

17:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Terje Trei, palun!

17:05 Terje Trei

Ma tänan! Hea ettekandja! Natukene haakub mu jutt selle piitsa ja prääniku teemaga, aga minul on ikka seesama küsimus. On teada, et ühinemise tõttu töökoha kaotanud omavalitsusjuht saab kompensatsiooni või hüvitist, nagu eelnõus on kirjutatud, ja seda makstakse ühinemistoetuste summast. Üks küsimus on, kas ma lugesin selle õigesti välja. Nüüd, edasi. Kui üks väikese omavalitsuse juht on kõik kosijad tagasi lükanud, ise kellegi poole ei vaata ja ühinemistoetust ei tule – selle tõttu kannatab kõige rohkem muidugi kohalik rahvas –, siis kas sellel omavalitsuse juhil ei ole loota kompensatsiooni selle uue seaduse alusel, vaid ta saab seda mõne teise seaduse alusel?

17:05 Siim Kiisler

Otseselt seda komisjonis ei käsitletud. Mina aga saan eelnõust nii aru, et kui omavalitsus n-ö vabatahtlikus voorus ei ühine, siis selle juhid viidatud hüvitise paragrahvi alusel hüvitist ei saa, nende puhul rakenduvad juba kehtivad sätted. Ühinemisega seotud hüvitist makstakse tõepoolest seaduseelnõuga määratud ühinemistoetuse summadest. Ma arvan, et see on selles mõttes õiglane, et kui need omavalitsused jäaksid eraldi, siis tuleks ju rohkematele omavalitsusjuhtidele neli aastat palka maksta. Kokku võttes on kokkuhoid, kui makstakse hüvitist ainult ühe aastapalga ulatuses, kolme aasta raha on nagu maast leitud.

18:04 Esimees Eiki Nestor

Jaanus Marrandi, palun!

18:04 Jaanus Marrandi

Täna! Lugupeetud ettekandja! Oletame, et kolm või neli omavalitsust peavad pingelisi läbirääkimisi, lepivad liitumislepingus kokku, kõik on ära otsustatud, aga neil on kõrval üks tujukas naaber, kes mitte kellegagi ei taha rääkida ega räägigi ega ühine ka. Aasta pärast liidab selle omavalitsuse nendele kolmele-neljale tublit tööd teinud omavalitsusele juurde Vabariigi Valitsus sundühendamise korras. Kuidas see on ikkagi lahendatud? Tegelikult lööb see ju segamini kogu sisuka töö, nullib liitumislepingu ettevalmistamise ja muudab ühinemistingimused kõikide omavalitsuste jaoks oluliselt teistsuguseks? Kuidas see olukord lahendada, et ühe omavalitsuse tõttu kõik teised omavalitsused, kes on liitunud, ei peaks kannatama?

18:04 Siim Kiisler

Sellest oli juttu ka komisjonis, aga asjale läheneti teise nurga alt. Võib olla omavalitsus, kes tahab väga teisega liituda, aga teised lihtsalt ei võta teda. Võib ka nii olla. Mitte et ta ise ei taha – tahab küll –, aga teised ei ole nõus. Kujunev olukord on aga kokkuvõttes samasugune, nagu te kirjeldasite. Sellest oli sedapidi komisjonis juttu. Minister tõi välja, et teises etapis ühinemispreemiat ei ole, küll aga kaetakse ühinemisega kaasnevad otsesed kulud. Selles mõttes on olukord tõepoolest raske, et ühendatakse täiendavalt ja sellega toetust ei kaasne. Mis puutub ühinemislepingusse või läbirääkimiste tulemusse, siis seaduseelnõus on kaks mõistet. Üks on ühinemislepe, mille on sõlminud need omavalitsused, kes on vabatahtlikult protsessi läbi viinud. Nendega, kes ühendatakse valitsuse ettepanekul, sõlmitakse täiendav ühinemiskokkulepe ja siis on sisuliselt tegu juba sõlmitud ühinemisleppe muutmisega. Täna käsitles minister ühele küsimusele vastates ka seda teemat. Paratamatult see on ebamugav olukord, aga mis me siis teeme? Me oleme üks Eesti, me peame kuidagi ka nende elanike eest hoolitsema, kes elavad sellises vallas, mis ühel või teisel põhjusel ühinemisprotsessist välja on jäänud. Loodetavasti need omavalitsused, kellele kõrvalejäänu juurde liidetakse, suhtuvad asjasse mõistvalt. Parem muidugi on, et sellist olukorda ette nähes kaasatakse kohe ka need, keda eriti ei soovita. Nad võiks ikkagi kaasata kohe ühinemisprotsessi, kuna pärast tuleb valitsuse ettepanekul ühineda niikuinii. Siis makstakse ka täiendavat toetust. Siin on oluline roll, nagu ka komisjoni istungil välja toodi, piirkondlikel komisjonidel, kes peavad andma tuge ja näitama initsiatiivi, et ka need omavalitsused läbirääkimistele kaasataks.

18:04 Esimees Eiki Nestor

Andre Sepp, palun!

18:04 Andre Sepp

Aitäh, austatud istungi juhataja! Hea ettekandja! Kahtlemata on tegemist olulise reformiga Eesti ajaloos, Eesti omavalitsuste ajaloos. See puudutab kindlasti otseselt või kaudselt peaaegu kõiki riigi kodanikke. Mul on küsimus komisjoni menetluslike otsuste kohta. Kas ma sain õigesti aru, et kuus komisjoni liiget pidasid õigeks jätkata haldusreformi seaduse eelnõu menetlemist ja neli olid selle vastu? Kas sulle juhtivmenetlejana on teada, kas need neli, kes olid vastu, põhimõtteliselt ei toeta haldusreformi läbiviimist Eestis või nad lihtsalt seda eelnõu ei soovinud toetada? Kas sulle jäi mulje, et nad soovivad siiski osaleda haldusreformi arutamises ja eelnõu seadusena vastuvõtmiseni viimises?

18:04 Siim Kiisler

Ma loodan, et ma tsiteerisin komisjoni istungi protokollis õigesti. Igaks juhuks ütlen veel kord, et esimese lugemise lõpetamise ettepaneku poolt oli kuus komisjoni liiget, vastu ei olnud mitte ühtegi ja erapooletuks jäi neli komisjoni liiget. Arutelu oli minu arust komisjonis väga konstruktiivne. Kui ma nüüd püüan kuidagi hinnata neid meeleolusid, siis pigem minu arust n-ö skeptikute seisukoht on – loodan, et ma ei eksin – selline, et haldusreformi on tarvis, aga nad tahaksid seda näha võib-olla mõnevõrra teistsugusena.

18:04 Esimees Eiki Nestor

Helir-Valdor Seeder, palun!

18:04 Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Austatud ettekandja! Sa ütlesid, et komisjonis arutati ka nimede küsimust. Me teame, et meil on Lääne-Virumaa ja Ida-Virumaa ning niisuguseid ilmakaarte järgi nimetatud omavalitsusi võib ka juurde tekkida. Arutati nimetust Lääne-Harjumaa, mis ei oleks maakond, vaid omavalitsus. Kasutada nimetustes ilmakaari – kagu, ida, lääs, loe, edel jne – ei ole minu arvates mõistlik, aga paljudel puhkudel tekitab just nime küsimus viimases faasis tõsisemaid probleeme. Mul on hea meel, et Otepää linna ja Pühajärve valla ühinemisel ei valitud nimeks mitte Põhja-Valgamaa ega Lõuna-Tartumaa, vaid ajalooline kohanimi. Kohanimed küll ei kao. Kas komisjonis oli arutusel, et nime valimisel peaks vajaduse korral otsustav sõnaõigus jääma Vabariigi Valitsusele, et vältida abstraktseid ja ebamääraseid ilmakaarte järgi pandavaid omavalitsuste nimesid?

18:04 Siim Kiisler

Sellest oli juttu selle nurga alt, et enne valitsuse otsust peaks kohanimenõukogu uue nime heaks kiitma. Loogiline, et keskvalitsus arvestab kohanimenõukogu seisukohaga. Nagu ma välja tõin, kui ühinemiskonsultandid ja piirkondlikud komisjonid omavalitsusi nõustavad, siis nad kaasavad ka Eesti Keele Instituudi kohanimenõukogu, et oleks juba eelnevalt teada, et nimi tuleb selline, mis hilisemas etapis heaks kiidetakse. Ma olen nõus, et see on probleem. Läbirääkimiste käigus tundub osale omavalitsusjuhtidele, et nad justkui võidaksid midagi, kui naaberomavalitsuse ajalooline nimi ei jää uue ühendomavalitsuse nimeks. Võib-olla nendele elanikele, kes oma asula nime uuele haldusüksusele niikuinii panna ei saa, võib esimese hetkeemotsiooni põhjal päris uus nimemoodustis tore tunduda, aga ma nõustun sinuga, et kahe-kolme aasta pärast, kui inimesed on üritanud neid Lõuna-Mulgimaa ja Lääne-Harjumaa tüüpi nimesid kasutada, siis nad küsivad, miks ikkagi säärane nimi sai pandud. Isegi kui nad täna selle heaks kiitavad, siis mitme aasta pärast tundub see neile ehk üsna naeruväärne.

18:04 Esimees Eiki Nestor

Jaanus Marrandi, palun!

18:04 Jaanus Marrandi

Täna! Lugupeetud ettekandja! Nime küsimus on loomulikult oluline, nagu Helir-Valdor Seeder õigesti tähelepanu juhtis. Meil on ju ka erakonnad selle probleemi ees olnud ja ühinemisel on mõlema erakonna nimi liidetud, nagu tegi Isamaa ja Res Publica Liit. Aga tegelikult tahan ma seoses haldusreformiga küsida nn Saatse saapa teemal. Meil on ka selliseid omavalitsusi, mille piirid päris otse

kokku ei käi. Mingi võsane ribakene jääb kuhugi vahele. Samas tee viib ilusti sellesse n-ö ülejäärgmisse omavalitsusse, võib-olla paarikilomeetrine vahe on vaid. Praegu on seaduses kirjas, et piirid peavad kokku minema. Kas ei oleks mõistlik ikkagi lubada ka seda, et teatud juhtudel võib ühineda ka ilma ühist piiri omamata, kui see osutub kas geograafilistel või mingisugustel muudel põhjustel otstarbekaks? Võib-olla mitteühinemine tekitaks hoopis suurema segaduse.

18:04 Siim Kiisler

Komisjonis arutati seda, kuidas praeguses eelnõus kirjas on. Mingeid muid seisukohti ei võetud. Mulle endale tundub, et kui üldiselt on selle eelnõu vaim üsna vabameelne ja liberaalne, igasuguseid asju lubatakse üsna vabalt ja palju on jäetud omavalitsuste endi otsustada, keskvalitsuse ettemääratud on suhteliselt vähe, siis seda võiks muudatusettepaneku esitamise korral täiesti kaaluda. Ma olin ka initsiaator, kui mõni aasta tagasi tehti muudatus, et saartel on lubatud ühinemine ilma ühise piirita. Selle sammu mõte oli muidugi see, et pikas perspektiivis tekivad saartel saaresuurused omavalitsused ning siis see probleem laheneb niikuinii ja ei maksa seda takistada. Ühtpidi tõesti naeruvääristatakse neid ilma ühispiirita ja lahustükkidena eksisteerivaid omavalitsusi. Teisest küljest, kui me igasuguseid erandeid niigi teeme, siis võib-olla jätta valitsusele selles osas kaalutusõigus. Seda võiks teise lugemise ajal arutada.

18:04 Esimees Eiki Nestor

Helir-Valdor Seeder, palun!

18:04 Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Austatud ettekandja! Kas komisjonis oli juttu ka maakonna tulevikust? Ma ei pea siin silmas ainult kitsalt maavalitsust kui riigiasutust tema ülesannetega, vaid maakonda kui administratiivset üksust. Mis võiks sellest saada, kui ühinemised on toimunud? Te rääkisite Läti kogemusest. Mina rääkisin sellest Läti endise peaministriga ning ta ütles, et Läti reformi kõige suurem puudus oli vahest see, et maakonnale kui sellisele – neid oli Lätis 26 – ei leitud mingisugust rolli. Selle tagajärjel on maakonnakeskuste areng pärsitud ja ajalooliselt väljakujunenud regionaalne juhtimine oluliselt halvenenud. See on üks nende reformi suuremaid puudusi olnud. Kuidas meil? Kas sellest on juttu olnud? Kas olete sellele mõelnud? Ja mis siis, kui tekibki maakonnasuurune omavalitsus? Kas siis hakkab olema näiteks Pärnu vald ja Pärnu maakonda kui administratiivset üksust ei olegi enam või oleks mõistlikum kasutada maakonda kui ajaloolist nimetust?

18:04 Esimees Eiki Nestor

Küsimus palun esitada ühe minuti jooksul!

18:04 Siim Kiisler

Aitäh küsimuse eest! Komisjoni arutelu käigus räägiti ikkagi maavalitsuste püsimise kontekstis. Eks ta üks kummaline probleem ole. Kui sa ütled, et maakonnale kui niisugusele ei jää ühe omavalitsuse tekkimise korral väga suurt rolli, siis ma julgen väita, et maakonnal kui niisugusel ei ole ka praegu erilist rolli. Meil on maavalitsused, mis tegutsevad maakonna piires, aga maakonnal iseenesest on paljudel juhtudel vaid identiteediväärtus ja ka õigusaktides defineeritakse mingeid piirkondi või mingeid teenindusüksusi maakondade piires. Iseendast on maavalitsus mõnes mõttes eksitav nimi. Ega maavalitsused väga midagi maakonnas ei valitse, nad on lihtsalt riigiasutused, mis tegutsevad territoriaalsel põhimõttel. Teatud valdkonnad on jagatud territoriaalseteks üksusteks, mis, tõi küll, on eraldiseisvad riigiasutused. Kui omavalitsused on maakonnasuurused – ma väga loodan, et selliseid omavalitsusi ikkagi tekib, vähemalt väiksemates maakondades –, siis tõesti võiksid maavalitsusel olla ainult järelevalvefunktsioonid. Maakond on eelkõige identiteediüksus. Samas on sellestki juttu olnud, et põhiseadus näeb ette ainult kaht liiki omavalitsusi: linna ja valla omad. Tegelikult põhiseadus ütleb, et võib ette näha ka muid omavalitsusüksusi. Võib-olla teha ettepanek, et kui tekib maakonnasuurune omavalitsusüksus, siis ka selle nimes kajastuks, et tegu on maakonna omavalitsusega. Iseendast sellise võimaluse võiks ette näha, võib-olla see motiveeriks kedagi looma suurt maakonnapõhist omavalitsusüksust.

18:04 Esimees Eiki Nestor

Komisjonipoolsele ettekandjale rohkem küsimusi ei ole. Aitäh! Avan läbirääkimised. Kersti Sarapuu Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

18:04 Kersti Sarapuu

Hea juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kõigepealt suur aitäh sisuka 1,5-tunnise etteaste eest ministrile, kes tegelikult läbis päris karmi kadalipu! Aitäh ka Sulev Liivikule koos meeskonnaga, kes on suurt vaeva näinud sellise reformikava kokkupanekul!

Aga tõesti, täna ongi Riigikogus esimesel lugemisel haldusreformi seaduse eelnõu, mille põhiline sisu on kohalike omavalitsuste haldusterritoriaalse reformi ajagraafik ja see, et ühinemise miinimumkriteerium on 5000 elanikku, samuti et makstakse ühinemistoetusi. Eesti halduskaart on plaanis ümber joonistada 2017. aasta kohalikeks valimisteks. Selleks tähtjaks tahetakse läbi viia nii vabatahtliku ühinemise kui ka valitsuse algatatav nn sundliitmiste etapp. Nüüdseks on väga paljud kohalike omavalitsuste juhid esimest liitumisetappi väga tõsiselt võtnud ning et nad ei pettuks reformis, tahaksime pöörata tähelepanu väga paljudele sisulistele küsimustele. Loodame väga, et kui me haldusreformi seaduse eelnõu muutmiseks ettepanekuid teeme, siis neid arvestatakse ning see kiirendab haldusreformi käivitumist.

Millised on siis need sisulised küsimused? Omavalitsuste ülesanded, omavalitsuste rahastamine, maapiirkondades ettevõtluse ja elukeskkonna arendamine, riigihalduse korraldamine regiooni ja maakonna tasandil. Neid küsimusi lubatakse reguleerida järgmiste seaduseelnõudega. On juba selgelt välja öeldud, et omavalitsuste tulubaasis ei kavatseta teha mingeid muudatusi enne 2018. aastat. Tundub, et kuna sisulistes küsimustes pole valitsuskoalitsioonis üksmeelt, ei ole lootust lähiajal neid eelnõusid Riigikogus näha. Seepärast on võimatu hinnata, millised on sellise mehaanilise reformi tagajärjed. Öeldakse, et suurem omavalitsus on parem ja võimekam. See aga ei tõesta, et omavalitsuste liitumine on kasulik. Paljudel juhtudel puuduvad loogilised põhjused, miks võiks mõnes piirkonnas ühineda just teatud tõmbekeskuse ümber. Eksperdid on juba hoiatanud, et omavalitsuste mehaaniline ühendamine ilma maapiirkondi arendavate meetmeteta viib mitmel pool veelgi suurema ääremaastumiseni.

Eelmisel kevadel valitsuse välja reklaamitud riigireform on mandunud vaid kaartide ümberjoonistamiseks. Ilma sisuta ei muuda see paremaks ei teenuste kättesaadavust ega elukeskkonda omavalitsustes. Peab nentima, et just riigiteenuste halb kättesaadavus on inimeste elu maapiirkonnas keeruliseks teinud, olgu jutt ühistranspordist, postiteenustest või teede korrashoiust. Vabariigi Valitsus tegeleb reformi nime all olematu regionaalpoliitika tagajärgede kinnistamisega. Eesti inimesed on maalt lahkunud välismaale ja linnadesse, sest riigi suutmatu majandus- ja regionaalpoliitika on elu nendes piirkondades võimatuks teinud.

Eesti Keskerakonna fraktsiooni kindel seisukoht on, et haldusreformi eelnõule saab anda hinnangu siis, kui on välja töötatud reformi sisu puudutavad seaduseelnõud. Me ei nõustu ka valitsuse plaaniga rakendada kiirkorras sundliitmisi. Selle asemel tuleks meie arvates tegeleda ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisega maal. Riik peaks tagama maakondliku tasuta ühistranspordi, kättesaadava arstiabi ja muud riigiteenused. Oleme seisukohal, et esimese asjana tuleks seadusandlikul tasandil kokku leppida kohalike omavalitsuste ülesannetes ja rahastamises. Tuletame meelde, et seoses majanduskriisiga vähendati 2009. aastal omavalitsustele laekuva üksikisiku tulumaksu osa ja ka teedehoiuks ettenähtud vahendeid. Vaatamata omavalitsusliitude korduvatele ettepanekutele pole neid vahendeid taastatud ja omavalitsused on seitsme aasta jooksul kaotanud oma tulubaasist kokku ligi 400 miljonit eurot. Heaks näiteks keskvalitsuse ja omavalitsuste tasandi rahastamisest on gümnaasiumiharidus. Mille poolest erineb riigigümnaasium munitsipaalgümnaasiumist? Vastus lihtne: riigigümnaasiumi rahastatakse riigieelarvest vastavalt vajadustele, sh kaetakse suured investeeringud, kuid munitsipaalgümnaasiume mitte. Kuni pole tehtud sisulisi muudatusi omavalitsuse toimimises, tulubaasis ja riigi regionaalhalduses, ei saa me toetada omavalitsuste mehaanilist ja tihti ebaloogilist ühendamist. Teeme ettepaneku enne seaduseelnõu teist lugemist valitsusel välja töötada ja tuua Riigikokku valdkondlikud seaduseelnõud, mis annavad haldusreformile oma sisu. Aitäh!

18:04 Esimees Eiki Nestor

Ja nüüd Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel Artur Talvik, palun!

18:04 Artur Talvik

Hea esimees! Head kolleegid! Haldusreformist, riigireformist, omavalitsusreformist on räägitud väga palju ja väga mitme tahu pealt ja seda rääkimist jätkub, nagu ka täna siin näha. Aga et selgeks teha, mida Vabaerakond tegelikult kõigest sellest mõtleb, siis ma võtsin paar abivahendit kaasa, et teile piltlikult seletada.

Kõigepealt ma näitan teile võimuvvertikaali, mis Eestis välja kujunenud on. Kui me vaatame praegust olukorda, siis siin all, see roheline, võib-olla isegi madalam osa sellest rohelisest, on rohujuuretasand. Siin vahepeal on omavalitsused, siin üleval on mõnusalt laiutav keskvalitsus. Selline vertikaal on, nagu te näete, väga aldis ümber kukkuma. Selleks et ta ümber ei kukuks, on kavalad spetsialistid siia ehitanud nähtamatud vaierid, mida nimetatakse toiduahelateks. Kui see reform, mis kavas on, täide läheb, siis keskvoim põhimõtteliselt veelgi kaugeneb rohujuuretasandist ja muudab üles koondudes oma tasandi veelgi laiemaks. Ümberkukkumise oht muutub suuremaks. Seega on vaja veel tugevamaid vaiereid, mis võimuvvertikaali üleval hoiavad, on vaja veel tugevamaid toiduahelaid, mis kogu Eesti ühiskondlikku struktuuri üleval hoiavad.

Nüüd ma aga näitan teile, millist haldusreformi abil loodavat Eestit Vabaerakond tahab. See on hoopis teistsugune. See ei ole vertikaal, selle näol on tegemist püramiidiga ja see püramiid näeb välja selline. Kõigepealt, selles püramiidis on üks väga oluline detail. Nimelt, võim ei ole rahvast kaugel, võim on rahvale ehk rohujuuretasandile väga lähedal. Teine hea omadus on see, et ka omavalitsused on rahvale lähedal ja valitsusele lähedal ning neil on korralik jõud, neil on iseseisvus, nad saavad sõna sekka öelda ja neil on autonoomia. Siin vahepeal on olemas ka kogukonnad, kes saavad oma piirkonda puudutavaid asju ise ära otsustada, ja üleval on ka keskvalitsus.

Kas ma saan natuke aega juurde?

18:04 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaega.

18:04 Artur Talvik

Vaat nii. Selleks et niisugust vertikaali ehitada, võib küll tänase seaduseelnõu aluseks võtta, aga sinna peab väga palju muudatusettepanekuid sisse viima. Need muudatusettepanekud puudutavad eelkõige seda kõige madalamat tasandit. Ehk mida me siis kritiseerime? Kritiseerime seda, et selle reformiga võib võim rahvast veel kaugemale minna, meie annaks siia madalale tasandile tugevalt otsustusjõudu juurde. Selleks, et see kõik toimiks, oleks väga vajalik, et valitsuskoalitsioon kuulaks ka opositsiooni. Siinkohal tahan küll härra Ammaselt küsida: kas te tõesti arvate, et seda küsimust, mille te siin tõstatasite, et auväärased vallavanemad saavad liiga palju raha, arvesse ka võetakse? Või kas Andres Herkel arvab, et tõepoolest on võimalik osavaldadesse sisuliselt suhtuda? Või miks sina, Külliki Kūbarsepp, topid oma nina Tallinna probleemidesse? Kas sa tõesti ei saa aru, et Tallinna ei käsitleta selles eelnõus sellepärast, et Keskerakonda mitte vihale ajada? Või mis on sinul, Monika Haukanõmm, pistmist nende teenustega? Kuidas sa saad öelda, et suures vallas teenused ei parane? Ühesõnaga, meil on väga palju küsimusi ja me väga loodame, et uue võimupüramiidi pilt on teistsugune, et tänu reformile saab teoks mentaliteedi muutus kogu Eesti valitsemisel. Ning lõpetuseks näitan, kui hästi selline teistsugune püramiid seisab: ta ei kuku kuhugi ümber ja püsib püsti ka niisuguse viltuse aluse peal, nagu see laud siin on. Aitäh!

18:04 Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Artur Talvik! Võta klotsid ka kaasa! Andres Ammas nime nimetati kõnes ja tal on õigus vastusõnavõtuks. Palun!

18:04 Andres Ammas

Lugupeetud eesistuja! Tõepoolest, palun sõna Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 70 alusel, kuna sõnavõtja mainis minu nime. Tahaksin kolleeg Talviku väidet kommenteerida. Nagu ka mõttevahetuses ministriga jutuks oli, pikemat aega head tööd teinud omavalitsusjuhid kahtlemata väärivad kompensatsiooni ja see eelnõu neile kopsaka kompensatsiooni ka ette näeb. Aga ükskõik kui hea mõte võib kuritarvitamisel moonduda. Minu meelest ei ole õiglane, kui kompensatsiooni saab ka ainult kuus kuud või ka ainult aasta töötanu. Eriti veel siis, kui omavalitsusjuht – kas vallavanem või volikogu esimees või linnapea – on oma koha saanud mingi volikogusisese intriigi tõttu, mitte rahvalt viimatistel kohalikel valimistel 2013. aastal saadud mandaadi alusel. Ja tõepoolest, järjest sagedamini kuuleb

uudiseid võimuvõitlusest volikogudes just nüüd, kui massilise liitumiseni jääb natuke üle aasta. Seejuures kordub ka selline muster, et suurparteid panevad seljad kokku ja tõrjuvad kohalike valimisliitude esindajad võimu juurest. Seepärast oleks minu arvates õige, kui teeksime eelnõus parandusi nii, et võimalus saada kompensatsiooni oleks kohalike võimupöörete motiivina igal juhul välistatud. Aitäh!

18:04 Esimees Eiki Nestor

Ma arvan, et ka Andres Herkelil on soov vastusõnavõtuks, kuna ka tema nime nimetati. Palun!

18:04 Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja, vastusõnavõtu võimaluse eest! Tõepoolest, kodukord muud võimalust siin kõneleda ei anna. Aga lisaksin nii palju, et täiesti selgelt on selle eelnõu puudus tendents võimu tsentraliseerimisele, ehkki see meie arvates peaks olema suunatud detsentraliseerimisele. Ja et seda saavutada, on kindlasti vaja ümber kirjutada just osavaldu puudutav osa, et neist tõesti saaks tekkida niisugune rahvaesindus, millest midagi ka sõltuks. Praegu on see pigem suremisele määratud lahendus, nagu ka kõik see, mis puudutab omavalitsuste tulubaasi, autonoomiat ja ka Tallinna küsimust. Tegelikult Tallinn eeldab detsentraliseerimist. Seda kõike ei ole.

Kompensatsioonidest härra Ammas siin rääkis. Juhin tähelepanu, et väga palju oli jutuks Saue, aga ilmselt värvikam näide on Meremäe, kus sotsiaaldemokraadist vallavanema toetuseks tulid meelt avaldama inimesed, kes tõepoolest näevad vajadust luua kultuuriliselt ühtne Seto vald. Sellistele signaalidele tuleks siiski väga adekvaatselt reageerida, et rohujuuretasandit silmas pidada, kultuuritasandit silmas pidada.

Lõpuks me peame arvestama sellega, et selle reformi tagajärjel, nii nagu ta praegu kavandatud on, ilmselt hakkab olema kohalike volikogude liikmeid väga palju vähem kui praegu, võib-olla koguni tuhatkond inimest vähem. Seda enam on vaja kogukonna tasandit toetada ja seda enam oleks vaja Riigikogul väga hoolega mõelda selle seaduseelnõu üle, millega te tahate, koalitsioon, lubada Riigikogu liikmeid tagasi kohalikesse volikogudesse. See viib ainult võimu kontsentreerumisele. Aitäh!

18:04 Esimees Eiki Nestor

Aeg on läbi, aitäh! Külliki Kübarsepp, vastusõnavõtt, palun! Vaevalt et teil on protseduuriline küsimus.

18:04 Külliki Kübarsepp

Aitäh! Ma tahan tõesti Artur Talviku silmi avada ja tegelikult püüdsin üht asja ka ministrile selgeks teha. Kumab tõepoolest läbi, et võimu ei taheta Tallinnas detsentraliseerida just sellepärast, et jääksid alles rollid Tallinn *versus* Stenbock. Aga see ei ole ainus põhjus, miks peaks tegelema Tallinna halduskorralduse muutmisega. Põhjus on ka just seesama tulubaasi ebavõrdne jaotus ja ebavõrdne suhtumine ülesannetesse. Minister püüdis meile selgeks teha, et väikesed omavalitsused on ise süüdi, et nad ei suuda ülesannete täitmisega hakkama saada. Aga see ongi seetõttu, et meil on suuruse ja võimekuse poolest väga erinevad omavalitsused. Kui anda näiteks igale Tallinna linnaosale omavalitsuse õigused, paneb see neile suurema vastutuse kogukonnapõhiselt edasi liikuda. Minister märkis ka, et Tallinn ei ole enam riigi majanduskultuuri kujundaja. Aga käivitamegi siis Põhjamaade pealinnade eeskujul koostöö, kaasates sinna ka Tallinna lähiümbruse omavalitsusi, mis annaks võimekust ja atraktiivsust kindlasti juurde. Linnas on juba maaprobleemid. Et rohkem laiali areneda, selleks on vaja rohkem võimalusi. Ma väga loodan, et me oma muudatusettepanekute puhul ei näe seda, et igale ettepanekule lähenetakse eelarvamusega. Meie kõigi eesmärk peab olema, et haldusreform oleks ka tegelikult reform. Me vajame ka sisulisemaid ja julgemaid väljakutseid, mida praegu valitsus ei paku. Aitäh!

18:04 Esimees Eiki Nestor

Sellega on Eesti Vabaerakonna rühma etteaste lõppenud ja anname sõna Ivari Padarile Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel. Palun!

18:04 Ivari Padar

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Keeruline on midagi olulist lisada sellele, mida sai räägitud siis, kui see eelnõu parlamendile üle anti. Aga üks on selge: me oleme ühiskonnaga olukorras, kus oodatakse samme nii riigihalduse kui ka kohaliku omavalitsuse halduse muutmiseks. Kusagilt nurgast tuleb pihta hakata. Meie fraktsioon on kaugel arvamusest, et selle haldusreformi seadusega lahendatakse ära kõik regionaalpoliitilised probleemid ja mured. See on siiski vaid üks element, mille nimi on eelkõige haldusterritoriaalne reform. Kõik see, mis puudutab muid regionaalpoliitilisi meetmeid, peab sellele seadusele lisaks tulema.

Ütlen ka nii, et tänase arutelu jooksul on mõnigi asi, mis seni on olnud segane, saanud selgemaks. Olgu selleks kas või nime küsimus, mis võib tunduda vaid vormi küsimus olevat, aga kogu kontekstis tekitab see siiski väga paljudes inimestes pinget. Olgu siin näiteks toodud jutuks olnud Lõuna-Mulgimaa. Samas on meil olemas sellised lugupeetud kihelkondade nimed nagu näiteks Helme. Ühes vastuses märgiti kohanimenõukogu kompetentsi kasutamist. See on igal juhul üks võimalus, kuidas nendest olukordadest väljuda.

Jah, on veel terve rida asju, mida me selle eelnõu menetlemise käigus valitsuselt ootame. Eelnõu menetlemise edukus ja see, kas siin saalis saadakse ka Riigikogu poolthääled, sõltubki suures osas sellest, mis veel juurde tuleb. Üks oluline teema, mis tuleb juba n-ö kalendaarselt sisse, on riigi eelarvestrateegia aprillis. Siis me näeme must valgel, mida ja kui palju eelarvest planeeritakse kohalikele omavalitsustele. Samas ei näe ma võimalust seda finantseerimist suurendada. Üks probleem puudutab konkreetset reformiga seotud finantseerimist, aga kogu seda finantseerimisepaketti ei saa üle vaadata, kui ei ole selgelt paigas, mis jääb riigi ülesandeks, mis jääb kohaliku omavalitsuse ülesandeks. Igal juhul kinnitus, et täiendava raha suunamisel rakendatakse koefitsienti, mis töötab maapiirkondade ja väikelinnade kasuks, kõlab väga hästi.

Mida me veel kindlasti ootame, on see, et oleks teada, kuidas reguleeritakse tegevus maakonna tasandil. Kui maakonna piires hakkab olema mitu omavalitsust, kuidas nende koostöö hakkab toimuma? Teiselt poolt on küsimus, mis maavalitsuste saatus tulevikus üldse on.

Nüüd veel üks teema. Ma ei taha uskuda, et siin Riigikogu saalis on õelad inimesed, kes töötavad kogu aeg palehigis selle nimel, et meeletult tsentraliseerida ja ehitada seda pealisehitust, nagu siin klotsidega näidati, iga hinna eest kõrgele üles. Jah, hirmud ja ohud on, nendega tuleb kindlasti tegeleda. Aga ma ütleksin ka seda, et kohaliku omavalitsuse sisemise toimimise väga oluline eeldus on elanike, ettevõtjate, kodanikuühenduste aktiivsus.

Palun lisaaega!

18:05 Esimees Eiki Nestor

Palun, kolm minutit lisaaega!

18:05 Ivori Padar

Ma näen ikkagi eelkõige seda, et elanikud, kodanikuühendused, samuti eraettevõtjad on uuele kohalikele omavalitsusele koostööpartnerid. Me peame jälgima, et selle koostööpartnerluse tekkimisele ei oleks mingit seadusest tulenevat takistust. Seda tuleb silmas pidada.

On väga hea, et hästi palju arutelu on olnud üle Eesti. Ma arvan, et need kohalikud omavalitsused, kes pole mingit initsiatiivi üles näidanud ega tea, kuhu liikuda, on ikkagi vähemuses. Samas on ka selge, et tuleb nõu anda sellistes situatsioonides, kus soovitakse ühineda selliseks omavalitsuseks, millel on liitumiseks praktilise vajaduse asemel näiteks hoopis mingi poliitiline põhjus. Sellisel juhul tuleks minu meelest sekkuda ja anda head nõu, kuidas näha selles sammus ka praktilist kasu. Nii et ega midagi, edu meile!

Kordan aga veel üle, et selle seaduseelnõu edukaks menetlemiseks me ootame kõike seda, mis siia peab juurde tulema. Üks asi on kindlasti eelarve, teine on maakonna tasand ja siis veel muud probleemid, mis vajavad läbi arutamist. Suur tänu teile!

18:05 Esimees Eiki Nestor

Andres Metsoja Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni nimel, palun!

18:05 Andres Metsoja

Austatud Riigikogu esimees, ma palun kohe alustuseks lisaaega!

18:05 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

18:05 Andres Metsoja

Hea Riigikogu ja lugupeetud asjaosaline seal üleval rõdul, kes on jäänud üksi istuma! Aga teema on seda väärt. Esimene valdade reform Eesti alal toimus 1866. aastal kehtima hakanud liberaalse vallaseaduse alusel. Moodustati omavalitsusüksused, vallakogukonnad, mis pidid enda valitud volikogude kaudu oma elu juhtima. Vallavolikogud pidid korraldama valla majanduselu, määrama valla maksud ning vallaametnike palga, tegema kohtulikku järelevalvet nii vallaametnike kui ka kohaliku politsei ülesannetes tegutsenud vallavanema üle. Valdade minimaalse suurusena oli seaduses kirjas kuni 200 meeshinge, kuid ei kirjutatud rangelt ette, et nad tingimata peavad teise vallaga ühinema, kui neil oli soov ja piisavalt raha iseseisva vallana tegutseda. Seadus lähtus toonasest vaba kogukonna teooriast, mille kohaselt talupoegade omavalitsus pidi tasakaalustama riigi keskvõimu tsentraliseerimistaotlusi. Minu kodukandis Vana-Vändra vallas Vändra kihelkonnas sündinud Johann Voldemar Jannsen leidis vallaseaduse vastuvõtmisele pühendatud Eesti Postimehe juhtkirjas, et väikesi "kirjolaopilisi kogokondasid" eestlased ei vaja ning õigem on ühineda, sest "iga suurem kogukond, kui temal vähegi õiged juhatajad ja esikud on, astub ikka pikema sammoga edasi, kui pisuke, kel seda jõudo ei ole". Kõik uus on hästi unustatud vana. Haldusreformi seaduse eelnõu 200 on oma loomult sarnane järgmise reformiga ehk 1889. aastal muudetud talurahvaseadusega. Tõsi, piitsale on lisandunud präänik ning aeg on kujundanud oma. Haldusreformi ideoloogiaga on lubamatult palju poliitiliselt lustitud ja sellest on saanud oma osa ka Siim Valmar Kiisler.

Isamaa ja Res Publica Liit on aga järjekindlalt seisnud tugeva omavalitsuse kujunemise eest nii valimistel, koalitsioonilepingu koostamisel, valitsusvastutust kandes kui ka reaalselt omavalitsustes liitumisi läbi viies. Tõsi, kompromisside arvel sisu ähmastub ja naiivne oleks arvata, et ühe seadusega saavad vastuse kõik haldusterritoriaalsed ja riigireformi puudutavad küsimused ja kitsaskohad. Tuleb ausalt tunnistada, et haldusreform pole ei võluvits ega päästerõngas, mille abil saavad lahendatud kõik tänased mured: rahvastiku kahanemine, keskmisest suurem eakate ja puuetega inimeste osakaal, väikesed sissetulekud. Nende teemadega tuleb tegeleda aktiivselt nii riiklikul kui kohalikul tasandil. Samas olen veendunud, et mitte midagi tehes läheb pisikeste omavalitsuste põli järjest keerulisemaks ja vahed edukamatega suuremaks. Samuti jätkub meie omavalitsuste n-ö riigistamine, mille korral näiline otsustusõigus on küll kohalikul tasandil, aga suuremale osale rahale on silt juba külge pandud. Nõrk omavalitsus on tegelikult kogu riigi nõrkus.

See eelnõu keskendub peaasjalikult haldusjaotuse muutmisele, tegevuste soodustamisele ja administratiivsele korraldusele. Peamine on aga rõhutada, et otsused tuleviku omavalitsuse kujunemiseks antakse omavalitsusjuhtide, volinike ja üldse kohaliku kogukonna kätte. Pädevus ja aastatega kujunenud arusaamad, samuti koostöökogemused on just need eeldused, et suudetakse kujundada tänapäeva elukorraldusega sobiv ja elanike ootustele vastav omavalitsus. Sageli heidetakse ette, et meie poliitikamaastikul pole näha otsustusjulgust. Siinkohal on tegemist julge sammuga, millega kaasneb erakordselt suur vastutus tuleviku Eesti eest. Miinimumeesmärk on piiritletud erandite ja vähemalt 5000 elaniku nõudega, kuid võib olla ambitsioonikas ning mõtestada enese jaoks lahti tõmbekeskuste tugevdamise võimaluse ning maakondliku omavalitsuse kujunemise ja toimimise loogika. Ja seejärel tuleks tehtud otsused ellu viia.

Kinni ei tule hoida ka maakonnapiiridest. Õigupoolest, omavalitsuste elanikena ei mõtle me iga päev administratiivsetele piiridele juba ammu, kuid elukohta nimetades tugineme pigem ikka maakonnaidentiteedile: saarlane, hiidlane, pärnakas, võroke jne.

Nagu ma juba mainisin, tuleb olla ambitsioonikalt ettevaatav nii kogukonna kui ka valitsuse ja Riigikogu tasandil. Üksnes haldusjaotuse muutmisest ei piisa, ka samm õiges suunas võib osutuda valeks, kui puudub kokkulepe sihtkoha osas. IRL peab tugeva omavalitsuse oluliseks osaks tulubaasi stabiilsust ja selle kujunemist. Ühekordne liitumistoetus on vajalik ja me seisame ka täiendava 500 000-eurose toetuse eraldamise eest, kui moodustatakse vähemalt 11 000 elanikuga omavalitsus, kuid rahastusmudeli muudatustest me mööda vaadata ei saa. Selleks oleme valitsuskabineti istungil esitanud ettepaneku siduda üksikisiku tulumaksust omavalitsusele minev protsent maakonna keskmise palgaga. Maakondade majanduslikke erisusi saab ja tuleb kompenseerida maksutuluga, et sel moel soodustada piirkondade majanduskasvu. Kohaliku omavalitsuse rahastamise põhimõtteid hinnanud

OECD raporti järelduste kohaselt on mittesihotstarbelised toetused sihotstarbelistest efektiivsemad. Järelikut takistavad praegused reeglid edukat valitsemist kohalikul tasandil.

Me soovime oluliselt suurendada omavalitsuse otsustuspädevust. Omavalitsus peab saama juurde otsustusvabadust oma tulubaasi kasutamiseks ning selle suurendamiseks erinevate investeeringute tegemise abil. Avaliku raha koondumine Tallinna ja Tartusse on osalt paratamatus, kuid kindlasti on olemas terve rida asutusi, mille Pärnumaale, Järvamaale või Lääne-Virumaale viimine on põhjendatud. Selles arutelu ei tohiks olla püha lehma, keda isegi diskussioonis puudutada ei tohi. Pärnumaa suunal avaksin arutelu näiteks EAS-i turismiarendusüksuse, RMK keskkontori ja Sotsiaalkindlustusameti asukoha üle.

Lõpuks lause, mille autor on riigikontrolöri ametis olnud Mihkel Oviir: "Haldusterritoriaalse reformi toimumiseks tuleb kõrvale heita hirm teha ebapopulaarseid otsuseid ja seetõttu kaotada toetust kohalike nn poliitikute seas, samuti ei tohiks mõjuteguriks olla võimalik jõujoonte muutumine ühe või teise lahenduse valikul. Kuni otsuseid tehakse selle kaalutluse järgi, milline erakond saavutaks volikogudes enamuse, kui jääks X või Y valda/linna, pole meil põhjust rääkida arenenud poliitilisest kultuurist, riigimehelikkust ei maksa aga üldse meeldegi tuletada." Aitäh!

18:05 Esimees Eiki Nestor

Siim Kiisleri protseduuriline küsimus juhatajale.

18:05 Siim Kiisler

Aitäh! Eelkõneleja mainis minu nime ja meie kodukord võimaldab mul seda kommenteerida. Kuid tahan hoopis märkida, et selline kodukorra kuritarvitamine ja trikitamine ei ole korrektne – nii kaubeldakse fraktsioonile eelnõu esimesel lugemisel õigus mitu korda sõna võtta. Ma loodan väga, et Vabaerakond sellist tsirkust rohkem ei korralda.

18:05 Esimees Eiki Nestor

Ma tunnistan, et ma ei märganud, et Siim Kiisleri nime oleks nimetatud, aga ma loen selle protseduuriliseks küsimuseks ja vastan sellele. Nimetatud seaduse § 70 sätte vastu Vabaerakonna fraktsioon ei eksinud. Küll aga on selle sätte mõte hoopis muus. Selle sätte mõte on, et kui keegi läbirääkimiste käigus ütleb mõne Riigikogu liikme kohta midagi sellist, et too inimene tunneb ennast selgelt puudutatuna, siis tal on õigus vastulauseks. Siin ühtegi vastulauset sisuliselt ei tulnud. Tõesti, § 70 ei ole mõeldud selleks, et pikendada oma fraktsioonile ettenähtud läbirääkimiste aega, mis on viis minutit pluss kolm minutit veel. Me usume kõik, et Vabaerakond suudab tulevikus oma sõnavõttud mahutada viis pluss kolme minuti sisse. Oleme optimistid, eks!

Nüüd anname sõna Martin Helmele, kes räägib meie Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel. Kolm minutit lisaaega, palun!

18:05 Martin Helme

Austatud spiiker! Minister! Kolleegid! Meil oli väga pikk ministri grillimine, mille käigus toodi korduvalt välja, et varasemad kogemused on näidanud, kui positiivsed on liitumised ja liitmised. Samas, meil on Läti näide, kust me võime tuua terve hulga negatiivseid kogemusi, ja on ka Eesti näiteid. 2005. aastal ühinesid Türi linn ja Türi vald, Oisu ja Kabala vald ning said kokku 11 561 inimest. Nüüdseks on elanike arv selles omavalitsuses langenud 9800-ni. Mis siis juhtus nende varasemate väikeste valdadega? Oisu ja Kabala valla keskustes elab sellest suurest vallast 3% inimesi, 35 külas ja kahes alevikus 1%, Türi linnas 58% ning linnas ja Türi ümbruses kokku 70% selle omavalitsuse elanikest. Halduskulud vähenesid natuke rohkem kui 9%. Aga samas, 2012. aastal läksid needsamad teenuspunktid – mida, nagu me kuulsime, on alati võimalik töös hoida – ikkagi kinni. Valla püsikulud on kogu aeg kasvanud kiiremini kui tulud. Nii et jutt, et on võimalik väiksemates kohtades säilitada samasuguseid avalikke teenuseid või samasugust avaliku võimu kohalolekut nagu enne liitumist, lihtsalt ei vasta tõele.

Miks me oleme täiesti ilmselgelt haldusreformi seaduse eelnõu vastu? Asi ei ole ju selles, et me oleme haldusreformi kui sellise vastu. Kõik me saame aru, et meil on vaja reform ellu viia. Ka eelkõnelejad rääkisid, et see ei puuduta ju ainult haldusterritoriaalset reformi, vaid on terve hulk muid probleeme, mida peaks ka komplekselt lahendama.

Kui me võtame väga konkreetselt kokku, mis on selle reformi kõige suurem viga või probleem, siis see on tõsiasi, et see viib ääremaastumise forsseerimiseni. Regionaalpoliitiliselt on see täpselt vastupidine

sellele, mida vaja oleks. Regionaalpoliitiliselt oleks meil vaja ääremaastumine peatada või ümber pöörata, aga haldusreform forsseerib ääremaastumist. Väiksemates valdades, mis nüüd kaovad, kaovad koolid, kaovad raamatukogud, kaovad kultuurimajad, teehooldus muutub harvemaks. Ja mitte ükski kinnitus, mis siit puldist kõlas selle kohta, et on võimalik otsustada, et need teenused jätkuvad või need asutused jätkavad, ei ole tegelikult tõsiselt võetav ega usutav. Me ju saame aru, et väiksemate kohtade esindajaid uues suures vallavolikogus ei ole.

Mis on ääremaastumise tagajärg? Ääremaastumine toob kaasa demograafilise põntsu Eestile. Me ju teame, et maapiirkondades on sündimus suurem kui suurtes linnades. Kui maapiirkonnad jäävad veelgi rohkem inimestest tühjaks, siis Eesti demograafiline seis läheb halvemaks. See tähendab ka julgeolekualast põntsu Eestile. Kui meie piirialad jäävad inimtühjaks, siis on meie julgeolek õõnestatud, me ei kontrolli enam sisuliselt neid territooriume. Me saame majandusliku põntsu, sest iga mõtlev inimene saab aru, et ei ole võimalik, et meil on edukas, toimiv majandus, kui meil on kaks suuremat linna ja selle ümber mingisugune elu ning ülejäänud Eesti on tühi ja vireleb. Ja on täiesti selge, et me saame ka eelarvelise põntsu, sest selle reformi kulud on täiesti mõttetult raisatud raha, mis midagi paremaks ei tee.

Kõik me saame aru, et sellel ettevõtmisel on kaks mõtet. Esiteks, tekitada enne 2017. aasta kohalikke valimisi vähemalt üks lindi lõikamise üritus ehk lõpetada projektikesed siin, seal ja kolmandas kohas. Teiseks, maksta kinni omavalitsusjuhte. Selle nimel toimuvad ju praegu usinasti võimupöörded.

Eraldi teema, mida ka on eelkõnelejad puudutanud, on demokraatia. Ma ei tea, kas tegu on demokraatiadefitsiidi suurenemise või lausa demokraatia lõpuga. Võtame sellesama Türi näite. Järgnenud valimisteks kadusid täielikult valimisliidud ehk kohalik algatus. Kohalikku, altpoolt tulevat rohujuuretasandi algatust enam polnud. Nii et me näeme, kuidas suured ning ilma kodukoha- ja kogukonnatundeta omavalitsused muutuvad selgelt parteilisteks lahinguväljadeks. Põhiseaduses kirjas olev põhimõte enam ei maksa, senise poliitilise kultuuriga kokku käinud avaliku võimu teostamise praktika, et kohaliku elu korraldaja on kohalik omavalitsus, kaob. Seda lihtsalt enam ei ole, sest kui meil on poole maakonna suurune omavalitsus, siis seal mingisugust oma asja ei ole võimalik ajada. Jäävad ehk ikka mingid omad nurgad, aga need omad nurgad surevad välja.

Nagu paljud siin on öelnud, 20 aastat on haldusreformiga venitatud. Sellega venitati nii kaua, kuni Reformierakond mõtles välja, kuidas sellest poliitilist kasu välja pigistada. Ja kasu on selge. Tekitatakse suurem võimuvertikaal, kehtestatakse parteiline kontroll omavalitsuste üle ja sellega käivad kaasas kõik muud algatused alates valimisea langetamisest ja lõpetades sellega, et lastakse ka riigikogulastel edaspidi olla volikogu liikmed. Hoolitsetakse selle eest, et järgmistel presidendivalimistel ei oleks mingisugust muretki selle pärast, et põllu peal ei ole asi kontrolli all.

Nii et omavalitsuse reform teeb halvemaks kõiki asju, mis juba on halvad, ja mitte ühtki asja paremaks ei tee. See kulutab tohutu hulga raha, loksutab inimesi, suretab maal elu välja. On täiesti mõistetamatu, kuidas sellise asjaga saab üldse tulla siin ausa näoga lagedale. Mul ei ole praegu aega rääkida sellest, mis oleks meie ettepanekud, kuidas seda reformi läbi viia, aga kaks võtmeid on sellised: esiteks, raha juurde, ja teiseks, võimu juurde kohalikele omavalitsustele.

Kõike seda arvesse võttes teeb Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ettepaneku eelnõu esimesel lugemisel menetlusest välja hääletada. Aitäh!

18:05 Esimees Eiki Nestor

Urve Tiidus Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaagea.

18:05 Urve Tiidus

Lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahan tänase debati lõppu öelda kolm mõtet seoses haldusreformi ja haldusreformi seaduse eelnõuga. Need mõtted on vähe optimistlikumad kui eelkõnelejal.

Esiteks, kui haldusreform suudab vähegi talitseda globaalset linnastumistrendi meil Eestis, siis sünnib sellest kasu kaugemas perspektiivis nii rahvale kui kultuurile. Charles Darwini evolutsiooniteooriat lihtsustades saab öelda, et me kõik tuleme merest. Eestis võib öelda, et peaaegu kõik me tuleme maalt. Neid, kes võivad perekonnaloosse kirjutada põlvkondade kaupa linlasi, on proportsionaalselt väga palju vähem kui neid, kelle esivanemad olid maamehed ja talunaised. Viimaste hulka kuulun ka ise. Maailmas kolib igal nädalal linnadesse elama miljon inimest. Eelmisel aastal oli nende linnade arv, kus elanikke on rohkem kui miljon, juba pool tuhat. Puhtaritmeetiliselt saaks ka Eesti inimestest kokku ühe sellise

mastaabiga metropoli. Reaalsuses seda siiski kunagi ei juhtu, kas või sellepärast, et Eestis on nii palju ilusaid kohti elamiseks ja laste kasvatamiseks ka väljaspool suuremaid linnu ning õnneks on ka inimesi, keda suurlinnade tuled ei ahvatle. Eesti oli, on ja jääb maaks, kus suurlinnaregioonid kasvavad nagu mujalgi maailmas, kuid ka kaugemad kandidid jäävad kestma. Haldusreformi seaduse keskne roll on tagada, et kohaliku elukorralduse kvaliteet, konkurentsivõime eriti hariduse, kultuuri ja sotsiaalteenuste valdkonnas ning kogukonna atraktiivsus ettevõtlike, töökohti loovate inimeste silmis ei jääks liiga palju alla suurematele keskustele. Mis veel olulisem, ääremaastumise risk ja kehv transpordikorraldus ei tohi sundida inimesi ühekordset kolimisreisi ette võtma.

Teiseks, kui sünnib uus seadus, siis on loomulik esitada küsimus, aga mis mina sellest võidan.

Haldusreformi seaduse puhul küsitakse seda igas Eesti nurgas. Ideaalis on vastuseks avalike teenuste kvaliteedi tõus vastavalt kasvavatele ootustele ühiskonnas, kiired lahendused kõigile kohalikele probleemidele, veel paremad koolid, paindlikumad lapsehoiuteenused jne. Teatavasti on valitsused, ka kohalikud omavalitsused ja mitte üksnes Eestis, vaid kogu maailmas pidevalt surve all, et pakkuda väiksemate kulutustega rohkem, paremaid, eelkõige parima hinna ja kvaliteedi suhtega avalikke ja inimestele väga tarvilikke teenuseid. Haldusreformi mõte on, et kasvaks kohalike omavalitsuste võimekus pakkuda kohalikke teenuseid esiteks professionaalsel tasemel ja õigel ajal – olgu näiteks toodud talvine teede lahtilükkamine –, ja teiseks, mitte kasvatades samas valitsemiskulusid ühe elaniku kohta, aga hoolitsedes ühtlasi selle eest, et kaugema nurga inimesed ei jää vallakeskuse kaugenemise korral üksi ja omapäi. See viimane on tõesti kõige raskem.

Omavalitsusjuhi ametit pidanud inimesed siin saalis teavad, kui erinevas olukorras vallad on olenevalt sellest, kas maksumaksjaid on 600 või hoopis 6000. Haldusreformi seaduse eelnõu puhul tasub esile tuua sellist mõju, mille nimi on mastaabiefekt. Kohalike omavalitsuste finantsjuhtimise analüüsid kinnitavad, et suuremates kohalikes omavalitsustes väheneb tõepoolest juhtimise ja tugiteenuste ning valmisoleku tagamise kulude osakaal, rohkem raha jääb sisulisteks tegevusteks, kaasfinantseerimiseks ja iseseisvateks investeeringuteks. Samas pean ütlema, et mastaabiefekt pole saavutatav igas suuruses omavalitsuses. Aga just see asjaolu ehk ohjeldabki liiga suurte omavalitsuste sündi. Kuna omavalitsuste ühinemisi on Eestis juba toimunud, siis ei vii haldusreform Eestit *terra incognita*le. Siinkohal meenub mulle ühe juba ühinenud väiksema valla kultuuritöötaja tõdemus, et varem pidid nad kõike põlve otsas tegema, nüüd on ikka eelarve ka ja head ideed ei jää paljalt ideeks. Tsiteerin ka kahte Saaremaa meest, kes paljude seas on oma juurte juurde tagasi kolinud. Üks neist, noor arhitekt, tuli sellepärast saarele tagasi, et aeg on liiga kallis, igahommikune perega Tallinna ummikutes istumine oli ilmselge aja raiskamine. Teine mees, kellele puhas keskkond ja inspireeriv loodus on tähtsad, ütles välja ürgse tõe: "Kui tahetakse, et haldusreform tõesti toimiks, tuleb EIT appi kutsuda." Siiski mitte mingi naine, vaid head elektriühendused, kiire internet ja transport.

Kolmandaks, näha haldusreformis sammu, mis lahendab kõik kogukondliku elu korraldamisega seotud probleemid Eestis, oleks liigne idealism, nagu siin on juba ka öeldud. Kui kõik kohaliku omavalitsuse tasandi toimimisega seonduv problemaatika oleks puhtalt matemaatiline, oleks selle lahendamiseks ammu vajalik algoritm kirjutatud. Taasiseseisvusaja aastate jooksul saadud kogemused, teadmised, vead ja õnnestumised, pikalt peetud poliitiline debatt, teadlaste tehtud uuringud, kogu varasem töö haldusreformi teemal ja eelnevad kavad on aidanud mõista, mis ikkagi on hädavajalik, et poliitilised otsused ja seadusandlik tegevus annaks tulemuseks Eesti harmoonilisema regionaalse arengu. Haldusreformi seadus on muidugi üks osa protsessist, et need eeldused luua. Tasandusfondi valemi uuendamine, sellesse ääremaastumise vältimiseks komponendi lisamine, fiskaalautonoomia seniste põhimõtete läbianaalüüsimine ja paremate lahenduste otsimine, järjest targemalt läbi mõeldud regionaalsed investeeringud on olulised komponendid, et haldusreformi head kavatsused õnnestub ellu viia.

Eesti Reformierakonna fraktsioon toetab haldusreformi seaduse eelnõu esimese lugemise lõpetamist ja soovib head koostööd selle edasisel menetlemisel. Selle jutu kõige lõpuks ütlen seda, et nii enne haldusreformi kui ka pärast haldusreformi teostumist jäävad kõige tähtsamaks kohalikku elu edendavad inimesed, ettevõtlikud ja kirglikud eestvedajad, kes tahavad, et nende koduküla ja omavalitsus hästi hakkama saaks ning nende kodukant oleks elamisväärtne koht. Suur tänu kuulamast!

19:08 Esimees Eiki Nestor

Aitäh! Kõik fraktsioonid on kasutanud oma õigust osaleda läbirääkimistel. Komisjoni ettepanek on eelnõu 200 esimene lugemine lõpetada. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon on teinud

ettepaneku eelnõu 200 esimesel lugemisel tagasi lükata ja seda ettepanekut asume hääletama. Austatud Riigikogu, panen hääletusele Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku eelnõu 200 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Ettepaneku poolt on 9 Riigikogu liiget, vastu 48, erapooletuks jäi 7. Ettepanek ei leidnud toetust. Eelnõu 200 esimene lugemine on lõppenud. Määrán muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 20. aprilli kell 17.15.

2. 18:11 Võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu (189 SE) esimene lugemine

19:08 Esimees Eiki Nestor

Algab Vabariigi Valitsuse algatatud võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu 189 esimene lugemine. Algatajapoolne ettekandja sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna, palun!

19:08 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Lugupeetud esimees! Hea Riigikogu! Mul on hea meel, et eelnõu vastu on nõnda suur huvi, et kõik tulid saali vahetult enne selle eelnõu esimese lugemise algust. Me käsitleme siin võrdse kohtlemise seadust. Võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõuga viiakse võrdse kohtlemise seadus kooskõlla Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2014/54/EL meetmete kohta, mis lihtsustavad töötajate vaba liikumise raames töötajatele antud õiguste kasutamist. Nimelt, töötajate vaba liikumine on Euroopa Liidu kodanike põhiõigus ja üks Euroopa Liidu siseturu alustalasid. Võrdse kohtlemise seadus annab Euroopa Liidus vaba liikumise õigust kasutavatele töötajatele ja nende pereliikmetele paremad võimalused saada Euroopa Liidu tasandil diskrimineerimise korral kaitset, mis ei tähenda, et tööandjatel tekib kohustus eelistada Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikust töötajat. Seadusmuudatus tagab igale Eestisse elama ja tööle asunud Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikule ja tema pereliikmele õiguse mitte olla diskrimineeritud Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsuse tõttu töö saamisel, kutseõppes, hariduses ning sotsiaalhoolekande-, tervishoiu- ja sotsiaalkindlustusteenuste ja -toetuste ning avalikkusele pakutavate kaupade ja teenuste saamise õiguste osas.

Direktiivi 2014/54/EL jõustamiseks muudetakse võrdse kohtlemise seadust nõnda, et Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsus lisatakse diskrimineerimistunnuste loetellu, mis võimaldab tulevikus volinikul strateegiliselt pakkuda Euroopa Liidu kodanikele tõhusamaid võimalusi kaitseks diskrimineerimise eest. Pädevuse laiendamisel saab volinik uue kohustuse abistada Euroopa Liidu liikmesriigi töötajaid ja nende pereliikmeid nende õiguste kaitsmisel. Samuti hakkab voliniku kantselei tegutsema kontaktpunktina, et teha koostööd teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega, korraldama või tellima täiendavaid asjakohaseid uuringuid ja analüüse, vastutama võrdse kohtlemise seaduse nõuete täitmise eest seoses kodakondsuse alusel diskrimineerimisega, tagama sõltumatute aruannete avaldamist ning andma soovitusi selliste piirangute ja takistuste eemaldamise kohta, mis põhjustavad diskrimineerimist Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsuse alusel. Nimetatud pädevused on volinikul juba teiste võrdse kohtlemise seaduses nimetatud võimalike diskrimineerimistunnuste osas.

Siinkohal tuleb märkida, et võrdse kohtlemise seadus sätestab diskrimineerimise keelamise kõrval ka erandid diskrimineerimise keelust, kui need põhinevad objektiivsetel kaalutlustel ning on kooskõlas ja proportsionaalsed riigisisese õiguses taotletava eesmärgiga. Sellised erisused sätestab näiteks avaliku teenistuse seadus, mis seab teatud avaliku teenistuse ametikohtadel töötamise piirangud lähtuvalt kodakondsusest. Lisaks kohustab direktiiv liikmesriike tagama, et olemasolevad või loodavad asutused on teadlikud Euroopa Liidu tasandi teabe- ja tugiteenustest. Asjakohane teave info- ja tugiteenuseid vahendavate asutuste vahel tagatakse ristviitamisega voliniku kantselei ning mainitud info- ja tugiteenuste pakujate kodulehekülgedel ning asutuste omavahelise teabe vahetamisega.

Eelnõu muudatuste kontekstis arvestatakse mõjutatud sihtrühmana Euroopa Liidu kodanikke ja nende pereliikmeid. Sisekaitseakadeemia migratsiooniuuringute keskuse 2015. aasta uuringu "Eestisse seaduslikult sisseännanud välismaalaste profiilide kaardistamine ning nende vastavus Eesti tööjõuturu vajadustele" kohaselt on viimase kuue aasta jooksul oma tähtajalise elamisõiguse Eestis registreerinud ligikaudu 15 000 Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikku. Siinkohal on oluline mainida, et enam, kui Eestisse asub elama Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikke, lahkub Eestist eestlasi teistesse

liikmesriikidesse elama ja tööle. Meie inimeste osakaal, kes lähevad tööle teistesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse, on suurem kui nende osakaal, kes siia tulevad. Seega on direktiiv ka oluline tagatis Eesti kodanikele teistes Euroopa Liidu liikmesriikides, et kaitsta nende õigusi ja vältida diskrimineerimist. Teine seadusmuudatusest puudutatud sihtgrupp on Eesti tööandjad. Eestis läbiviidud välistööjõu vajaduse uuringu andmete kohaselt on välistööjõudu värvanud 6% tööandjatest ning enamik Eestisse saabunud töötajatest on tulnud Euroopa Liidu liikmesriikidest. Välistööjõu värbamisega seotud kitsaskohtadena toovad tööandjad välja värbamist puudutava info puuduse ning probleemid keeleoskuse ja kultuuriliste erinevustega. Eelnimetatud tugiasutuste töö informeerimise ja teadlikkuse suurendamise kaudu võib kaasa aidata nimetatud probleemide vähendamisele tööandjate seas. Eelnõu toob kaasa võrdõigusvoliniku kantselei töökoormuse suurenemise. 2016. aastal on direktiivi jõustamiseks planeeritud esialgu panna rõhku teavitusele Euroopa Liidu liikmesriikide töötajate vaba liikumise õiguse kasutamise ja selle kaitse tagamise uute võimaluste kohta ja seda minimaalsete kuludega voliniku kantselei ja asjassepuutuvate olemasolevate infokeskuste võimaluste raames. Volinikuga on saavutatud kokkulepe, et käesoleval aastal on tegevuste katteallikas voliniku kantselei eelarve. Mis puudutab voliniku kantselei järgmise aasta eelarvet ja lisarahastamist, siis see kavatsetakse üle vaadata 2017. aasta riigieelarve läbirääkimiste käigus. Suur tänu!

19:08 Esimees Eiki Nestor

Ministrile on küsimusi. Raivo Põldaru, palun!

19:08 Raivo Põldaru

Aitäh, härra esimees! Lugupeetud minister! Me võtame siin vastu kena seadusparanduse, aga kas selle järgi võib eeldada ka, et Eesti kodanikke koheldakse mujal Euroopa Liidu riikides võrdselt kohalikega, näiteks Inglismaal?

19:08 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Tõepoolest, see direktiiv, nagu ma ka oma sissejuhatuses mainisin, kui ta jõustub ja ta rakendatakse, kaitseb Euroopa Liidu kodanikke, kelleks on Euroopas ka Eesti Vabariigi kodanikud. Eesti inimesi on läinud mujale tööle ja elama ning nendel alustel, mis selles direktiivis kirjas on – eelkõige mis puudutab töötamist ja teenuste kättesaadavust –, on kaitstud ka nende Eesti inimeste huvid, kes on Eesti Vabariigi kodanikud, sellega ka Euroopa Liidu kodanikud.

19:08 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

19:08 Monika Haukanõmm

Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud minister! Mind natuke üllatab, et miks meil selle eelnõuga nii kiire on. Ilmselgelt, nagu me kõik teame, on tegemist direktiivi ülevõtmisega ja see direktiiv on 2014. aastast. Kas meid ootab ees rikkumismenetlus või oleme me tähtaega ületamas? Kui kiire meil sellega on? Miks ma seda küsin? Sellepärast, et teadupärast on ministeerium ette valmistanud ka võrdse kohtlemise seaduse laialdasemat muutmist, et anda ka oma riigi kodanikele erinevatel alustel kaitset eri valdkondades. See ei ole veel liikunud. Miks me ei oleks võinud neid asju koos teha, miks meil nii kiire on selle eelnõuga?

19:08 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh, hea küsija! Planeeritud on, jah, selle seaduse jõustumine 2016. aasta 21. mail. Ja see on vajalik seetõttu, et direktiivi 2014/54/EL ehk direktiivi, millest me räägime, artikli 8 lõige 1 sätestab, et liikmesriigid jõustavad direktiivi täitmiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 21. mail 2016. Tõepoolest vastab tõele, et Eesti on ühinenud selle direktiiviga ja sellepärast on meil ka kiire.

19:08 Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

19:08 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister! Ma loen siit, et muudatustega ei kaasne mõju elu- ja looduskeskkonnale. Samas on kirjas, et Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsuse alusel on keelatud diskrimineerida ka Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsusega isiku pereliiget. Kas see tähendab siis, et praegu veel, kuni 21. maini, tohib diskrimineerida?

19:08 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Vastus on, et ei tohi.

19:08 Esimees Eiki Nestor

Raivo Põldaru, palun!

19:08 Raivo Põldaru

Aitäh, härra esimees! Lugupeetud minister! Võrdõigusvoliniku poole on pöördunud haridusliku diskrimineerimise küsimustes. Mind huvitab, kas te olete teadlik, mis pöördumised meie võrdõigusvoliniku poole need täpsemalt olid. Kas kedagi diskrimineeritakse, et need kodanikud ei saa haridust, või mis lünka me hakkame praegu täitma? Kas te teate sellest midagi täpsemalt?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Ma ei hakka spekulerima, mis kaasus siin täpselt on olnud. Küll aga on võrdõigusvolinikuga olnud juttu sellest, mis puudutab hariduse alusel diskrimineerimist, kas näiteks Eesti riik tunnustab mõne teise Euroopa Liidu liikmesriigi teatud valdkonna haridusdokumente või mitte. Selle üle on küll vaidlusi olnud. Aga ma ei oska tõesti öelda, mis see konkreetne kaasus on siin olnud. Ma soovitan pöörduda ka voliniku kantselei poole.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Oudekki Loone, palun!

19:09 Oudekki Loone

Aitäh, härra juhataja! Aitäh ettekandjale! Ma vaatan seda muudatusettepanekut kerge hämmastusega. Põhimõtteliselt ma saan aru, et eesmärgiks on tagada olukord, kus teiste Euroopa riikide kodanikud ei oleks meie tööturul halvemas olukorras, mis on iseenesest hea eesmärk. Aga mulle tundub, et selle eesmärgi saavutamiseks kasutatakse sellist väga karmi meetodit. Kui praegu vaadata neid muudatusi, tekib mul küsimus, kas sellega tahetakse öelda, et Eestis on lubatud diskrimineerida näiteks Süüria, USA või Venemaa kodakondsust kandvaid isikuid. Diskrimineerimine on ju iseenesest terminina küllalt lai ja ei ole kinnistatud tööturule. Kas me ei peaks neid tööturuasju reguleerima mingis muus seaduses?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh, hea küsija! Diskrimineerimise küsimus on meil ju reguleeritud nii Eesti Vabariigi põhiseaduses kui ka erinevates valdkonnaseadustes. Ja peab tõesti tunnistama, et ka Euroopa Liidu tasemel on diskrimineerimist välistavad või reguleerivad seadused ja direktiivid nagu lapitekk – võime selle otse välja öelda. Muidugi oleks lihtsam, kui kõik oleks ühes kohas. Aga laiemalt võttes on rahvusvahelistes inimõiguste konventsioonides, millega Eesti on ühinenud ja mis puudutavad laste ja naiste õigusi, vähemuste õigusi, need põhimõtted ju kirjas. Ja ka meie õigustmõistvad organid ja võrdõigusvoliniku kantselei lähtuvad meie inimeste huvide kaitsel nendest üldistest põhimõtetest. Konkreetne direktiiv, mis käsitleb Euroopa Liidu kodakondsuse alusel diskrimineerimist valdkondades, milleks on eelkõige töö, haridus, sotsiaal- ja tervishoiuteenuste kättesaamine, reguleerib just nimelt seda, kas kedagi on kodakondsuse alusel diskrimineeritud. Ja mis on tähtis, on see, et me sätestame ka konkreetse institutsiooni, kelle poole on vastaval isikul võimalik pöörduda. Eestis on selleks meie võrdõigusvoliniku kantselei.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Martin Helme, palun!

19:09 Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud minister! Ilmselgelt on tegemist järjekordse eurojuraga. Kuskil kabinetivaikuses on mingid onklid kokku pannud mingisuguse diskrimineerimiskontseptsiooni – puhas kultuurimarksism – ja meil on mingisugune maksuraha eest tegutsev peainkvisiitor, keda me nimetame volinikuks, ja siis virutatakse see jamps parlamendi laua peale ja öeldakse, et võtke vastu, sest direktiiv käsib. Mul on lihtne küsimus: kas sellel kõigel on mingitki pistmist demokraatiaga?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Demokraatia, ma loodan, on siin saalis – 101 demokraatia esindajat, rahvaesindajat.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Mart Helme, palun!

19:09 Mart Helme

Aitäh, härra esimees! Härra minister! Olukorras, kus me oleme ilmselt riigieelarvega võrdlemisi kitsastes oludes ja me näeme, et meil viiakse pidevalt igasuguseid avalikke teenuseid üle vabatahtlikkuse alusele – tuletõrjebrigaadid ja varsti vist piirivalvurid ja ma ei tea, kes meil veel peavad hakkama vabatahtlikena esinema –, kas te ei arva, et oleks mõistlik viia ka võrdõigusvoliniku büroo üle vabatahtlikkuse alusel töötamisele?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh, hea küsija! Ma ikka pooldan seda, et kui inimene teeb tööd, siis ta saab palka. See on selline põhimõte. Aga kui ta tahab näiteks panustada Eesti riigi kaitsesse, siis tal on olemas ka vabatahtlikud võimalused, näiteks tegutseda kaitseliitlase või abipolitseinikuna. Selleks ei ole vaja mingeid uusi teid välja mõelda. Mis puudutab võrdõigusvoliniku bürood, siis on küsimus pigem selles, et neid kohustusi, mis lisanduvad sellele büroole, tuleb järjest juurde. Neid tuleb juurde erivajadustega inimestega seoses, nüüd täpsustatakse siin näiteks sellesama Euroopa Liidu kodakondsuse alusel diskrimineerimist. Pole mingi saladus, et ka mina küsisin siis, kui see voliniku institutsioon loodi, miks ei võiks nende teemadega tegeleda õiguskantsleri büroo, mis on ka ju iseseisev institutsioon ja mille meeskond on korralikult rahastatud. See küsimus on tegelikult, kui nüüd sellele teie küsimusele asjalikult vastata, jätkuvalt õhus.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

19:09 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister, seletage see mulle ära. Eelnõu § 1 lõikes 1 on selline sõnastus: "asendatakse sõnad "või seksuaalse sättumuse alusel" tekstiosaga "seksuaalse sättumuse või Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsuse alusel"". Ametiühingute keskliit on palunud siia, nagu nad ütlevad, tungivalt lisada "perekondlike kohustuste täitmise alusel", aga te olete öelnud, et seda pole vaja. Seletage mulle, miks ei ole vaja siia paragrahvi perekondlike kohustuste täitmist panna!

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Me oleme lähtunud sellest, et võtta võimalikult otse ja selgesõnaliselt üle need sätted, mis on direktiivis eesmärgina sõnastatud, ja nendeks, nagu te ka ise tsiteerisite, ongi just nimelt Euroopa Liidu kodakondsuse alusel diskrimineerimise sätted. See ongi see põhjus.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Oudekki Loone, palun!

19:09 Oudekki Loone

Aitäh! Kui vaadata praegust seadust, siis see tegeleb diskrimineerimisega omaduste alusel, millega on inimene sündinud, mida ta ei saa muuta. Selle eelnõuga poogitakse siia juurde miski, mis kuulub oma olemuselt tööseadusandlusesse, valdkonda, kus meil on olemas tööinspektorid ja mille jaoks meil on olemas terve selline majanduslik süsteem. Kas selle seaduse eesmärk ei ole mitte üle koormata

võrdõigusvolinikku teemadega, mis tema valdkonda otseselt ei puutu, et muuta see institutsioon sisuliselt mittetoimivaks?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Selle direktiivi loogika seisneb selles, et töötajate vaba liikumine Euroopa Liidu sees on ka üks põhiõigusi, mis on Euroopa Liidus kokku lepitud. Samal ajal on meil olemas Euroopa Liidu kodanike n-ö kodakondsuse küsimus. Ja loogika seisneb siin selles, et inimestel on õigus Euroopa Liidu sees ringi liikuda, minna sinna, kus pakutakse kas tööd või on paremad palgad, ja et selle alusel, et neil on olemas mõne Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsus ehk Euroopa Liidu kodakondsus, ei tekiks diskrimineerimist, sest inimesed, kui nad liiguvad ühest riigist teise, ei hakka taotlema sihtriigi kodakondsust. Ka põhimõtteliselt ei ole nii lihtne valida eri riikide kodakondsuste vahel. Laiemas laastus on selle direktiivi eesmärgiks tagada, et inimesed saaksid Euroopa Liidu sees eri kohtades töötada, ilma et neid oma kodakondsuse alusel diskrimineeritaks.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Martin Helme, palun!

19:09 Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Hea minister! Jajaa, ma olen ka nõus, et demokraatia elab veel ja vabaduse tõrvik on Eestis võidumarsil ka. Ma sellegipoolest küsin, et mis siis saab, kui me nüüd kasutame seda vabadust ja demokraatiat ja lükkame selle eelnõu rõõmsalt tagasi. Mis siis saab?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Eks siis läheb nii, nagu juhtub, kui üks riik on ühinenud direktiiviga ja ta vastavalt kokkuleppele ei ole suutnud seda üle võtta. Siis käivitub n-ö rikkumismenetlus, kus on – ma ei oska nüüd peast öelda selle direktiivi puhul – läbirääkimised, meeldetuletused ja lõpuks ka rahatrahvid.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Jaak Madison, palun!

19:09 Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea minister! Nagu me praegu aru saime, siis Eesti Vabariigi parlament on Euroopa direktiividest alamal ja pole siin mitte mingit demokraatiat ega suveräänsust selles küsimuses. Äkki te lihtsalt markeerite ära, et kui me ei võta eelnõu vastu, ei kinnita seda tähtjaks ja alustatakse rikkumismenetlust, siis milline saab olema võimalik karistus Eesti Vabariigile ja Eesti maksumaksjale? Kui suur see summa peaks olema ja mis võib sellega kaasneda? Te peaks sellega väga hästi kursis olema, sest te ju teate neid rikkumismenetlusi üpris hästi tänu Euroopa Nõukogu direktiividele. Loomulikult me ei tohi siin ju diskrimineerida ka Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsusega isiku pereliiget. Äkki te annate siis muu seas lisaks esimesele küsimusele ka vastuse teisele küsimusele, mis on Euroopa mõistes perekond ja kes on perekonnaliige?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Ma tõesti ei oska peast tsiteerida ega öelda, kuidasmoodi ja kui suured trahvid hakkavad siis täpselt tulema. See menetlus on ju teada. Ma võin ausalt öelda ka, et ma pole ise ministrina seda menetlust veel läbinud. Aga mis puudutab seda, kas Eesti ühineb või ei ühine mingite direktiividega, siis ma olen alati toetanud ka seda, et pigem võiks enne ühinemist tõsiselt järele mõelda, kas ikkagi on vaja kõiki asju üle võtta ja Eesti õigusega kohandada. Pereliikmetest nii palju, et nagu ka seadustes kirjas on – pere alanejad ja ülenejad sugulased ning ülalpeetavad sugulased. See on see põhimõte, mis on ka perekonnaseaduses kirjas.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

19:09 Monika Haukanõmm

Tänan! Lugupeetud minister! Võrdse kohtlemise seadus on üks huvitav seadus. Ta on loodudki selleks, et võtta üle erinevaid direktiive. Me oleme siin üle võtnud 2000/43 ja 2000/78, mis on kaks kõige olulisemat, nüüd tuleb veel see 2014/54. Mul ei ole midagi direktiivide ülevõtmise vastu, aga kummaliseks läheb olukord siis, kui need direktiivid pannakse ühte seadusesse kokku. See tekitab olukorra, kus näiteks Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsusega puudega inimest ei tohi diskrimineerida tervishoius. Meie Eesti kodaniku puhul, kes on puudega inimene, selle seaduse kohaldumisala vaadates diskrimineerimine tervishoius keelatud ei ole. Viie fraktsiooni rahvasaadikud esitasid eelnõu selle olukorra muutmiseks ja me teame ka seda, et valitsus on väidetavalt selle muutmise ette võtnud. Kahjuks EIS seda ei näita. Kas see siis on valitsusel EIS-is üleval või mitte?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh, hea küsija! Homsel valitsuse istungil on kõne all Riigikogu liikmete algatatud võrdse kohtlemise seaduse eelnõu kohta arvamuse andmine. Ja mina sotsiaalkaitseministrina, kes hoiab ka seda võrdse kohtlemise seadust, olen andnud omalt poolt toetava seisukoha, et see tuleks siia parlamenti ja me saaksime seda siis juba koos menetleda. Nüüd on eraldi küsimus, kas me ootame, kuni valitsus tuleb enda võib-olla natuke rohkem täpsustatud ja laiema seadusega näiteks muudatusettepanekute kaudu sellesama eelnõu juurde, või me tuleme eraldi seadusega. Selles mõttes töö käib ja mõningaid küsimusi on just nimelt selles suhtes, et kui laialt seda teemat käsitleda ja et tagada tuleb ka reaalne rakenduspool. Meil lihtsalt pole mõtet deklaratiivseid seadusi vastu võtta.

Aga see on selline põnev teema. Siin on kindlasti teie kogemus, eriti mis puudutab erivajadustega inimesi, oluliselt laiem. Diskrimineerimise teema tundub võib-olla mõnele inimesele sellise poolilkumise või naljategemise teemana, aga ta tegelikult ei ole seda. Ja selguse mõttes: ma tunnistasin siin ka varem oma vastustes, et ega see Euroopa Liidu poolne olukord ei ole ka õigusselguse mõttes väga lihtne. Tõepoolest, te nimetasite kahte olulisemat direktiivi, s.o 2000/43 ja 2000/78, ja nüüd on ka see 2014/54, kui ma neid arve siin juba pillun. Kokku võttes on idee ikkagi reguleerida üksipuha millist diskrimineerimist, et inimestel oleks õigused ja täpne regulatsioon, kuhu pöörduda abi saamiseks, ja samuti jälgida, et diskrimineerimist ei toimukski. Nii et ka teie algatatud eelnõusse ma suhtun väga positiivselt. Ma arvan, et me saame siin väga palju koostööd teha.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Jaak Madison, palun!

19:09 Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea minister! Lähen tagasi direktiivide juurde. Kui me oleme vabatahtlikult võtnud endale kohustusi direktiiviga, mille rikkumisel ootab meid ees rikkumismenetlus, siis kas meil on võimalik – ja kui on, siis kuidas peaks see protseduur välja nägema – öelda lahti mingist direktiivist, mis on praegu ülimuslik Eesti parlamendi suhtes? See on esimene küsimus. Ma põimin siia kohe ka teise küsimuse, minuti jooksul saab ju esitada kui tahes palju küsimusi. Minu teada on väga paljud direktiivid, mis on ülimuslikud Eesti seaduste suhtes, vastu võtnud valitsus, kus on olnud esindatud ka üks rahvuskonservatiivne partei. Äkki te muu seas annate ka definitsiooni mõistele "rahvuskonservatism"?

19:09 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Ega ma midagi muud sellest küsimusest ei oodanudki. Ma ütlen, mis on edasiviiv rahvuskonservatism. Nimelt, konservatiivsus tähendab esiteks vabaduste hindamist ja teiseks seda, et nende vabadustega kaasneb ka vastutus. Rahvuslik, positiivne, edasiviiv konservatism on see, mida EKRE kindlasti ei esinda, vaid mida esindab näiteks selline erakond nagu Isamaa ja Res Publica Liit.

19:09 Esimees Eiki Nestor

Rohkem eelnõu algatajale küsimusi ei ole. Põhiseaduskomisjonipoolne ettekandja on Mart Nutt ja ka talle on võimalik küsimusi esitada.

19:09 Mart Nutt

Austatud Riigikogu esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Põhiseaduskomisjon arutas käesolevat seaduseelnõu teispäeval, 22. märtsil k.a. Selle elnõu arutelu juurde oli kutsutud mitmeid külalisi, kõigepealt äsja esinenud sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna, aga ka soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik Liisa-Ly Pakosta, Sotsiaalministeeriumi võrdsuspoliitikate osakonna nõunik Helena Pall ja Sotsiaalministeeriumi õigus- ja personaliosakonna õigusnõunik Kärt Põder. Nimetatud elnõu arutelul tegi põhjaliku ettekande sotsiaalkaitseminister, tutvustades komisjonile põhiliselt neidsamu küsimusi, mis tõstatusid ka täna Riigikogu täiskogu istungil. Sellele lisaks tutvustas oma nägemust elnõu ja selle vajaduste koha pealt soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik. Ma ei hakka teda pikemalt tsiteerima, sest sotsiaalkaitseministri sõnavõtus toodi need aspektid juba olulisel määral välja. Kuid ehk kõige tähtsam on antud juhul see, et ta märkis elnõu puhul kõige suurema muudatusena seda, et Euroopa Liidu liikmesriikide kodanike pereliikmed saavad sõltumata oma kodakondsusest samasuguse kaitse, nagu on Eesti kodanikel. Nii et nimetatud elnõu puudutab just nimelt pereliikmete küsimust, ja nende pereliikmete küsimust, kes ei ole Euroopa Liidu kodanikud, kuna Euroopa Liidu kodanike küsimus on põhimõtteliselt lahendatud.

Komisjoni liikmed tundsid ka täiendavalt huvi mitmete teemade vastu. Need olid küllaltki konkreetsed teemad. Näiteks tunti huvi, kas Itaalia autojuhi näitele on ka vastupidiseid ilminguid. Mis see Itaalia autojuhi näide siis on? Kui Eesti autojuht on Itaalias sattunud probleemide otsa, kas siis direktiiv kaitseb Eesti autojuhti? Jah, kaitseb, sest tegemist on Euroopa Liidu kodanikuga, ja kui Itaalia on selle direktiivi ratifitseerinud, siis see laieneb kõikidele Eesti kodanikele. Aga vastuküsimus on antud juhul Itaalia autojuhi kohta, et kuidas juhtum lahendatakse, kui näiteks Itaalia autojuhti rahvuse või mõne muu põhjuse tõttu diskrimineeritakse Eestis. Volinik vastas, et praegu tuleb tal pöörduda välisesindusse, kus sõltuvalt riigist on töökoormus üsna suur. Nii et direktiivi kehtimahakkamisel on Eesti üsna eesrindlik ja siis lahendatakse see asi ilmselt juba riigisisiselt.

Edasi tõstatus küsimus selle kohta, mis ka saalis korra kõlas, et miks on Eesti nii kiiresti sellega tegelenud. Esiteks vastuseks niipalju, et Eestil ei ole põhjust sellega venitada. Teisest küljest, mis tuli ka vastustest välja, on Eesti doonorriigi seisuses ja doonorriikidel on üldiselt lihtsam seda direktiivi ratifitseerida kui vastuvõtvatel riikidel. Nimelt, see toob riikidele kaasa kohustusi ja nendes riikides, kus on palju inimesi, kes on tulnud teistest riikidest, on arusaadavalt kohustuse koorem suurem kui nendes riikides, kust inimesed on põhiliselt välja läinud ja kuhu ei ole nii palju inimesi juurde tulnud. Oluline on, et nimetatud direktiiviga liigutakse sennapoole, et küsimus lahendatakse selles riigis, kus ettevõtte on registreeritud, mitte niivõrd selles riigis, kus konkreetne juhtum aset leiab.

Järgnevalt arutleti terminite üle. Kõigepealt termin "Euroopa Liidu liikmesriigi kodaniku pereliige" – mida see antud juhul tähendab? Selle kohta vastas soolise võrdõiguslikkuse volinik, et Euroopa Liidu kodaniku seaduse kohaselt hõlmab pereliikme mõiste neid, kes ei ole Euroopa Liidu ega ka Eesti kodanikud, antud juhul inimesi, kes on mõne muu riigi, mitte mõne Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikud. Kodakondsuse koha pealt tõstatus veel see küsimus, et kui räägitakse Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsusega isikust, kas me siis räägime ka Euroopa Liidu kodanikust. Vastus, mis tuleneb tegelikult juba varem vastuvõetud õigusaktidest, mitte käesolevast elnõust, on, et jah, nii see on: iga Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik on ühtlasi Euroopa Liidu kodanik. Aga sellist olukorda ei saa olla, et mõni Euroopa Liidu kodanik ei ole ühegi liikmesriigi kodanik. Nii et praegu on Euroopa Liidu kodakondsus üles ehitatud niimoodi, et liikmesriigi kodanik on Euroopa Liidu kodanik ja Euroopa Liidu kodanik peab olema vähemalt ühe liikmesriigi kodanik.

Ma olen vist siin olulised aspektid juba välja toonud, väga üksikutesse detailidesse ma ei sooviks antud juhul minna. Diskrimineerimise koha pealt veel niipalju, mis siin ka tõstatus, et kas näiteks mitte Euroopa Liidu kodaniku diskrimineerimine oleks lubatud, kui me seda seadust vastu ei võta. Ei, see ei ole lubatud. Nagu ka viidatud, põhiseaduse § 12 keelab põhimõtteliselt diskrimineerimise kõikidel alustel. Kas seda sätet oleks vaja siis seaduses korrata või täpsustada? Mina ise küsisin komisjoni istungil selle küsimuse, et iseenesest, kui see on kaetud, kas siis on vaja seda seadusse sisse tuua. Sain vastuse, mis mind põhimõtteliselt rahuldab, et see on sisse toodud sellepärast, et täpsustada neid ülesandeid, millega antud juhul tegeleb institutsioon, kelle poole on võimalik pöörduda, ja saaks lihtsamalt ülevaate sellest, millised on inimeste õigused.

Üks komisjoni liige tegi ka ettepaneku esimest lugemist mitte lõpetada sel põhjusel, et tegemist on mittevajaliku elnõuga. Nii et küsimus ei olnud selles, et elnõu oleks kuidagi halb, vaid et see ei anna Eesti seadustele midagi juurde, kuna selle probleemistik on juba muude seadustega piisavalt kaetud. Kuid siiski on küsimus selles, et direktiivi ülevõtmiseks on seda seadust vaja. Nii et kas see meeldib või

ei meeldi, aga antud juhul komisjon jäi seisukohale, et nimetatud seaduseelnõu tuleks seadusena vastu võtta.

Tehti ka menetluslikud otsused. Kõigepealt, võtta see eelnõu täiskogu päevakorda 6. aprilliks k.a (see otsus võeti vastu konsensusega). Teine otsus, mis võeti vastu konsensusega, oli määrata ettekandjaks põhiseaduskomisjoni liige Mart Nutt. Kahe otsuse puhul ei leitud konsensust: ettepanek esimene lugemine lõpetada (selle poolt oli 8 komisjoni liiget, vastu oli 2 ja erapooletuid ei olnud) ning neljas ettepanek, määrata muudatusettepanekute tähtajaks kümme tööpäeva, s.o 20. aprill 2016 kell 17.15. Viimasega ma eksisin, ka see otsustati konsensusega. Nii et üks otsus läks hääletamisele (suhe jäi 8 : 2) ja teised otsused tehti konsensusega. Aitäh teile!

19:10 Esimees Eiki Nestor

Küsimused ettekandjale. Andres Ammas, palun!

19:10 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Tõenäoliselt, ma saan aru, selle termini üle komisjoni istungil ei arutletud, aga kui see juba tänases arutelus tõstatus, siis kas sa vastava valdkonna spetsialistina oleksid nii kena ja ütleksid, mis see rahvuskonservatism ikka õieti on.

19:10 Mart Nutt

Aitäh! Ministril oli õigus sellele küsimusele vastata, minul kahjuks ei ole, sest komisjonipoolse ettekandjana on mul põhimõtteliselt õigus anda edasi seda debatti, mis toimus komisjoni istungil.

19:10 Esimees Eiki Nestor

Mart Nuti vastus oli väga korrektne. Mart Helme, palun!

19:10 Mart Helme

Aitäh, härra esimees! Lugupeetud ettekandja, suurepärane vastus eelnevale küsimusele! Aga ma tahtsin väljendada oma heameelt selle üle, et meie väitlused siin on väga harivad. Nimelt saime me eelkõnelejalt ehk siis IRL-i esimehelt ju üsna hea definitsiooni, mis on rahvuskonservatism. See on Eesti parlamendi suveräänsuse ja Eesti riikliku suveräänsuse vastuvaidlematu loovutamine Euroopa Komisjonile ja vastava valdkonna volinikule. See on täiesti ammendav, selge. Aga küsimus, millele ta jättis vastatama, on see: kuidas meil on võimalik direktiivist loobuda, kui me siin parlamendis sellist soovi avaldame?

19:10 Mart Nutt

Aitäh! Direktiivist on võimalik loobuda väga lihtsalt – denonsseerida Euroopa Liidu alusleping.

19:10 Esimees Eiki Nestor

Oudekki Loone, lugu on selline, et kodu- ja töökorra seaduse § 98 lubab esitada kaks küsimust kahele ettekandjale. Need kaks võimalust on ära kasutatud. Kas on protseduuriline küsimus mulle? Ei ole, selge, aitäh!

Aitäh, Mart Nutt! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Jaak Madison Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel.

19:10 Jaak Madison

Austatud Riigikogu esimees! Head kolleegid! Kõnealune eelnõu on üks väga halb eelnõu. Kahjuks ei kuulnud ühe valitsuskoalitsiooni kabineti liikme suust, kes on juhuslikult ka ühe n-ö rahvuskonservatiivse partei esimees, et mis see definitsioon siis täpselt on. Sõnad, mis kohe esimesena läbi käisid, olid, et rahvuskonservatism eeldab vabaduse hindamist. Täiesti nõus! Kuid kahjuks meil ei ole vabadust seda eelnõu maha hääletada, sest vastasel korral saame kaela rikkumismenetluse ja oleme Euroopa Komisjoni silmis kurjategijad. Küsimus on muidugi see, et kelle vabadust rahvuskonservatiivid hindavad. Sellele tuleks kindlasti ühe partei esimehel mõelda. Teine asi. See eelnõu on väga halb, kuna jällegi on mingisugune direktiiv või mingisugune määrustik

ülimuslik meie Eesti Vabariigi seaduste suhtes. Ehk meil on kohustus vastu võtta mingisugune direktiiv ja panna paika, mida me võime siin teha ükskõik millise Euroopa Liidu kodanikuga või mida me ei või teha, ja see on juba põhimõtteliselt vale suund. Meie jaoks on see täiesti lubamatu, sest ma ütlesin, et opositsioonierakond, kes nimetab ennast ka rahvuskonservatiivideks, just nimelt hindab Eesti vabadust ja suveräänsust otsustada enda seaduste üle nii, nagu me ise tahame – mis on meile parim ja mis on meie enda jaoks õige tee –, selle asemel et järgida Euroopa Komisjoni direktiive, et mitte saada trahvi. Kuna tegemist on jällegi ühe föderalistliku direktiiviga ja ühe väikse sammuga ühes kindlas suunas, kuhu on kahjuks meie ilusat riiki juhitud viimased 12 aastat, anname oma panuse, et see eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata. Aitäh!

19:10 Esimees Eiki Nestor

Oudekki Loone Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

19:10 Oudekki Loone

Austatud kolleegid! Tegeleme siin direktiivi inkorporeerimisega Eesti õigusruumi, mis peaks senisest veel enam kaitsma tööjõu vaba liikumist, mis on tõesti üks Euroopa Liidu fundamentaalseid põhimõtteid. Kui me leiame, et me põhimõtteliselt toetame selles liidus olemist, siis kindlasti me peaksime toetama töötajate õigusi. Aga just selle koha peal tekibki küsimus. Diskrimineerimine, millest me siin räägime ja millest räägib ka eelnõu seletuskiri, ei ole suvaline diskrimineerimine. Räägitakse väga spetsiifilistest õigustest, räägitakse inimese õigustest töötajana.

Inimese õigused töötajana, töötaja õigused Eesti õigusruumis on kirjas töölepingu seaduses. Selle koha peal mul tekib õigustatud küsimus, miks me oleme ühe spetsiifilise töötaja õiguse asetanud töölepingu seadusest väljapoole. Mul on kartus, et tegemist on hiiliva katsega üle koormata võrdõigusvoliniku büroo ja asetada talle ülesandeid, millega ta ei suuda praegustes oludes toime tulla. Seetõttu on niisugusel kujul direktiivi inkorporeerimist toetada väga keeruline, sest tundub, et selle esitamise eesmärk on silmakirjalik – tõsta volinik, kes on seni tegelenud diskrimineerimisvormidega, mis tulenevad inimeseks oleku võõrandamatutest omadustest, järsku töötaja õiguste eest võitlevaks institutsiooniks. Kusjuures tegelikult on ka need institutsioonid meil juba olemas. Seega, kui inkorporeerida see direktiiv tööseadusandlusega, oleks see kindlasti väga tervitatav. Praegusel juhul jäävad esitaja motiivid natuke kahtlaseks. Suur aitäh teile!

19:10 Esimees Eiki Nestor

Sulen läbirääkimised. Komisjoni ettepanek on eelnõu 189 esimene lugemine lõpetada ja seetõttu on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon teinud ettepaneku see eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata. Asume seda ettepanekut hääletama.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku eelnõu 189 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Poolt 6 Riigikogu liiget, vastu 39, erapooletuid 7. Ettepanek ei leidnud toetust.

Eelnõu 189 esimene lugemine on lõpetatud ja määratud muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 20. aprilli kell 17.15.

3. 18:56 Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (191 SE) esimene lugemine

19:08 Esimees Eiki Nestor

Algab Vabariigi Valitsuse algatatud karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 191 esimene lugemine. Algatajapoolne ettekandja on justiitsminister Urmas Reinsalu. Palun!

19:08 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Austatud Riigikogu esimees! Austatud rahvaesindajad! Juba ammustest aegadest peale on valeraha tegemine olnud üks kõige kohutavamaid kuritegusid, mis on pärvinud monarhide ja kõigi

riigivõimuasutuste tõsise reaktsiooni. Ja ei ole siin erand ka Euroopa Liit. Ükski Euroopa riik ei saa lasta lubada, et tema kodanikke tüssatakse ja petetakse valerahaga. Järelikult tuleb ühiselt kokku leppida reeglid, et valeraha tegemine nii kerge ei oleks ja kui valeraha ka käibes on, oleks vastavatel krediidasutustel kohustus see raha kokku koguda ja käibelt kõrvaldada, et inimesed petta ei saaks. Iseenesest eurode võltsimine, selle tegevuse ettevalmistamine ei ole õnneks Eestis mingisugune tihe kuritegu. 2014. aastal algatati selle kohta kolm kriminaalasja.

Selle seaduse mõte on võtta üle Euroopa Liidu nõuded, kus on kokkulepitud täiendavad sätted, et välistada valeraha tegemist. Esimene muudatus on selline, et peale ebaseadusliku võltsimise karistada ka seadusliku vahendi abil võltsimise eest. Mis see nüüd tähendab? Tundub niisugune väga skolastiline erinevus. See tähendab seda, kui oleks rahatrükikoda, kus trükitaks raha mitte n-ö ametlikus emiteerimise korras: seadmed on legaalsed, raha valmistatakse otsekui legaalsel teel, aga iseenesest luba seda käibesse lasta ei ole. Eestis niisuguseid rahatrükikodasid ei ole ja pigem on Eesti inimeste kui raha tarbijate kaitsmise huvides, et meil selliseid suuri rahatrükikodasid ei asukski. Teiseks pannakse paika selline reegel: krediidasutustele panna ka selge vastutus, et nad peavad rakendama vajalikke meetmeid. Ja kui nad neid ei rakenda, siis need ametiisikud ise vastutavad selle eest, et kõrvaldada ringlusest europangatähed ja euromündid, mis on võltsitud. Lisaks nähakse krediidasutustele ette karistus europangatähtede ja euromüntide ehtsuse ning ringluskõlblikkuse kontrollimata jätmise eest, rahatrahv sellise hooletuse eest oma ülesannete täitmisel.

Selleks, et riigi uurimisasutustel oleksid piisavad tööriistad selliste tõsiste kuritegude – raha võltsimine ja selle planeerimine – vastu võitlemisel, antakse neile õigus teha jälitustoiminguid kuritegude puhul, mis puudutavad võltsimise ettevalmistamist valeraha tegemiseks. Globaalselt on olukord eurode vallas selline, et 2014. aastal kõrvaldati ringlusest 838 000 võltsitud europangatähte üle maakera, 2015. aastal see arv kasvas ligi 40 000 võltsitud europangatähe võrra. Eestis avastati aastatel 2014 ja 2015 suurusjärgus 400 võltsitud europangatähte. Nii et palve on seda seadust arutada, nõuded üle võtta, kohaldada seda Euroopa riikide ühist huvi, et raha võltsimine ei oleks hõlbus tegevus. Aitäh!

19:08 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Austatud minister, teile on ka küsimusi. Peeter Ernits, palun!

19:08 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister! Vaadates seda eelnõu, tundub mulle, et tegemist on marginaalse probleemi imekiire lahendamisega, sest 23. mail peab ta juba kehtima hakkama. Kuigi tegemist on probleemiga, mille ulatus on imeväike – eelmisel aastal avastati ainult 400 võltsitud kupüüri ja 97 senti, s.o 0,001% kõikidest rahatähtedest –, tahate te sellega võitlemiseks anda võimaluse kasutada ka jälitustegevust. Kas teile tundub see n-ö proportsionaalne: probleemi tühisus ja selleks jälitustegevuse võimaluse andmine?

19:08 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Eks raharinglust võib võrrelda vereringlusega. Piisab, kui steriliseerimata süstlaga tehakse süst ja üks pisike batsill – 0,001% – satub vereringesse. Sellest võib suur kahju tekkida: tegu on lihasööjabakteriga või mingisuguse väga traagilise juhtumiga. Tegelikult on küsimus muidugi selles, et meie, Eesti inimesed oleme nende kuritegude puhul pigem n-ö tarbijad. Meil on sularaha taskus, me läheme välismaale ja saame sularaha, mis võib olla võltsitud. Positiivne on see, et Eestis ei ole suuri grupeeringuid, kes tegelevad raha võltsimisega. Küll aga võtame tarbijatena oma taskust euromünte ja sorime neid, vaatame, kust kõiksugu Euroopa riikidest need pärit on – väga huvitav on nii Euroopa geograafiaga tutvuda. Rahamündid liiguvad väga vilkalt, väga kiiresti. Münte ei ole väga ratsionaalne võltsida, seal suuri kasumeid ei ole, aga paberrahaga on lood muidugi teised. Nii et loogika on siin selles, et Euroopa riigid on omavahel kokku leppinud, et me anname need tööriistad juurde ühiselt kõigis riikides, et võimaluse korral ohtu tõrjuda. Ega Eestis, kui juhtumeid reaalselt ei ole, politsei neid siis ka ei kasuta. Suurtes riikides, kus see on aktuaalsem, on ka suured kuritegelikud liikumised ja seltskonnad. Seal on see palju tõsisem asi.

Nagu ma ütlesin, Euroopa kontekstis on ära võetud 800 000 kupüüri, aga on olemas ka latentne kuritegevus ja pole raske ette kujutada, et tegelikult tiirleb seal oluliselt rohkem raha. Inimesed ei teagi, et see on võltsitud raha, mis neil taskus on. Järelikult võib see statistilise tõenäosusega ka meie rahakotti sattuda ja me saame heausksete inimestena petta. Nii et eks see on niisugune tarbijakaitse

loogika. Me tahame, et kui me Saksamaal või Itaalias ostame bensiini, siis see oleks õige bensiin, et auto ei läheks katki. Samamoodi me tahame, et see raha, mis meile antakse, oleks õige raha, ei oleks valeraha.

19:08 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urve Tiidus, palun!

19:08 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud minister! Mõneti üllatav info oli see, et legaalsete rahatrükipressidega tehakse ka selliseid eurosid, mis lähevad võltsitute alla. Kas nende 800 000 kupüüri seas, mis on ära võetud või üles leitud, on ka nende legaalsete pressidega tehtud raha? Võib-olla on see väga spetsiifiline küsimus, aga tekitas põnevust.

19:08 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Ma ei välista seda, ütlen ausalt. Asi on tõsine ja ma olen ise ka seda Eesti Kohtuekspertiisi Instituudis vaatamas käinud. See on ikka üsna pöörane: vaatad seal ja uurid luubiga – ega vahet ei tee. Hiinas tehakse isegi hologramme järele. Ja tõepoolest, rahatrükimeistrite puhul on nii, et väärtpäbereid või ka eurosid tellitakse tehastest, kus ei ole vastavaid standardeid või mingisuguseid eetilisi piire. Neid väärtpäbereid või rahakupüüre valmistatakse tellimusena suisa tööstusliku loogika alusel. Antud juhul ei ole nii, et Euroopa Liidus eksisteerib see ettevõtlus, vaid kaupmehed tellivad valeraha väljastpoolt Euroopa Liitu. Asi on väga keeruline, kuna tehas, mis neid rahasid valmistab, on piltlikult öeldes tõepoolest professionaalse tasemega: ainult kõrgtehnoloogilise ekspertiisiga on võimalik seal vahet teha. Selline see olukord on.

19:08 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Peeter Ernits, palun!

19:08 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister! Teine küsimus puudutab eesti keelt. Kehtivas karistusseadustikus on euromünt kirjutatud kahe sõnaga ja nüüd te teete ettepaneku selle ühe sõnaga kirjutada. Kas eesti keel on nii kiiresti arenenud selle 15 aastaga või ei jaganud keeleteoimetaja varasemas redaktsioonis lihtsalt matsu?

19:08 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Tegelikult on, ma arvan, mõlemad väited osaliselt õiged. Nõudlikkus keeleteoimetamise suhtes on tõusnud ja ka keeleline standard on edasi arenenud, selleks et kaitsta puhas eesti keelt. Ja ma arvan, et sõna "euromünt" ei ole sugugi raske välja öelda, ka tavakeelekasutuses mitte.

19:08 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud minister! Teile rohkem küsimusi ei ole. Nüüd palun kõnepulti õiguskomisjoni liikme Mark Soosaare!

19:08 Mark Soosaar

Tere õhtust, lugupeetud istungi juhataja! Head kolleegid! Õiguskomisjon arutas eelnõu esmaspäeval, 21. märtsil. Arutelu läks suhteliselt rahulikus ja mitteseksikas meeleolus, sest tundus, et meie hulgas valeraha huvilisi ega valeraha ohvreid ei ole. Eelnõu esitles Justiitsministeeriumi kantsler Norman Aas. Ma lisan siia juurde veel mõned detailid, mida minister oma ettekandes ei nimetanud. Nimelt, kui siinamaani võis valerahaga tegelemise eest määrata rahalise karistuse, siis nüüd, kui me direktiivi üle võtame, võib rakendada ka kaheaastast vabadusekaotust. Samuti kerkis küsimus, miks eelnõu ühes paragrahvis on nimetatud kahesuguseid trahvimäärasid, nii rahalist trahvi kui trahviühikut. Vastus oli, et trahvimäär määratakse juriidilisele isikule eurodes ja füüsilisele isikule trahviühikutes.

Eelnõu otsustati saata esimesele lugemisele. Esimese lugemise pooldajaid oli seitse, kaks meist jäid erapooletuks. Tehti ettepanek anda muudatusettepanekute tähtajaks 48 tundi ehk 8. aprilli õhtune aeg. Küsiti küll, et miks nii ruttu, aga tõesti oleks piinlik, kui Eesti oleks selle direktiivi ülevõtmisel kõige

viimaste hulgas ja hilineks. Euroopa Nõukogu ettekirjutus näeb ette, et 23. maiks, kui ma ei eksi, on kõik Euroopa Liidu liikmesriigid selle vastu võtnud. Aitäh!

20:08 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud ettekandja! Teile küsimusi ei ole. Kas on soov avada fraktsioonide läbirääkimised? Jah, on. Peeter Ernits, Keskerakonna fraktsioon, palun!

20:09 Peeter Ernits

Hea juhataja ja kolleegid, kes on veel saali jäänud! Selge see, et valeraha tegemist ei saa heaks kiita. Samas ma rõhutan, et taas on tegemist marginaalse või ülimalt marginaalse probleemiga ja selle imekiire lahendamisega, sest taas peab seadus hakkama kehtima juba 23. mail. Ja selle marginaalsuse ilmetamiseks mõned faktid: seesama 400 võltsitud kupüüri ja 97 senti eelmisel aastal, kui tendents on samas langev – aasta varem, 2014 avastati 481 võltsitud kupüüri ja 128 senti. Teine asi, Eesti tuhandest politseinikust ja kahesajast prokurörist tegeleb vaid mõni üksik sellise kuriteoliigiga. Ja veel üks moment, sularaha kasutamine arveldamisel on Eestis kolinal kukkunud: kui 2001. aastal kasutas sularaha 62% inimestest, siis eelmisel aastal vaid 10%. Nii et kokku võttes on tegemist ülimalt marginaalse probleemiga, kuigi eurodirektiiviga, mida tuleb taas kiiresti rakendada.

Edasi, tulen selle eelnõu teise poole juurde. Tahetakse laiendada seda n-ö tööriistakasti, nagu minister siin ütles. Ja selleks tööriistaks on lisada veel üks võimalus kasutada jälitustegevust. See tähendab, et me asume kahuriga varblast laskma ja avame röömuga võimaluse selleks, et leida veel üht viisi, kuidas inimesi salaja jälgida, n-ö jälitada. See on see punkt, millega Keskerakonna fraktsioon ei saa nõustuda – jälitamise kataloogi laiendamine –, kuigi sularaha ja pangakaartide võltsimise vastu oleme me loomulikult, nii nagu ilmselt ka kõik teised fraktsioonid. Aitäh tähelepanu eest!

20:09 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Rohkem läbirääkimiste soovi ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 191 esimene lugemine lõpetada. Esimene lugemine on lõpetatud. Määrان eelnõu 191 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks k.a 8. aprilli kell 16.

Head kolleegid, aitäh teile! Tänane istung on lõppenud. Kohtumiseni homme hommikul!

Istungi lõpp kell 19.12.